

Sanna Ojajärvi, Sanna Valtonen,
Teijo Pyykkönen

Liikuntalaiva tietomerellä

- navigointia politiikan ja julkisuuden tuulissa

Liikuntatieteellisen Seuran

IMPULSSI

NR0 27

Liikuntatieteellisen Seuran

IMPULSSI

– **kiihottavaa liikuntatietoa**

Impulssi on Liikuntatieteellisen Seuran sarja.
Se tähtää kiihokkeeseen ja sysäykseen (lat.
pulsus = sysäys): liikuntakulttuurin ja -tieteen
liikahduksiin sekä lukijan herättämiseen ja
innostamiseen.

Impulssi karsii, pelkistää ja vetää yhteen.
Impulssissa on lupa innostua ja olla kriittinen.

Impulssissa voi olla montaa mieltä. Impulssin
takana seisoo kirjoittaja, ei välttämättä
julkaisija.

Impulssin hinta on 15 euroa + toimituskulut.

Tilaukset: tuula.valli@lts.fi • 010778 6601 •
www.lts.fi

Sanna Ojajärvi, Sanna Valtonen,
Teijo Pyykkönen

Liikuntalaiva tietomerellä

- navigointia politiikan ja julkisuuden tuulissa

LTS

Liikuntatieteellinen Seura
Finnish Society of Sport Sciences

***Liikuntatieteellisen Seuran
Impulssi nro 27
Helsinki 2013***

"Korkeatasoinen tieteellinen analyysi ja yhteiskunnallinen keskustelu eivät takaa hyviä päätöksiä. Yhteiskuntapolitiikan onnistuminen on viime kädessä riippuvainen poliittisista päättäjistä. Näin tuleekin olla. Silti asiantuntijoiden käyttö ja aktiivinen keskustelu ovat tarpeellisia. Niiden kautta voidaan kenties välttää pahimpia karikoita." (Seppo Honkapohja, 2000)

Kirjoittajat

- Sanna Ojajärvi ja Sanna Valtonen ovat mediatutkijoita Helsingin yliopistosta.
- Teijo Pyykkönen on Liikuntatieteellisen Seuran tutkimus- ja julkaisupäällikkö.

Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 27

© Kirjoittajat ja Liikuntatieteellinen Seura ry

Teksti: Sanna Ojajärvi, Sanna Valtonen, Teijo Pyykkönen

Sarjan toimittaja: Teijo Pyykkönen

Ulkoasu: Mainostoimisto Soihtu

Kirjapaino: Tammerprint Oy, Tampere 2013

ISBN 978-951-8982-93-0

ISSN 1237-0576

Esipuhe

Tiedämme liikunnasta enemmän kuin koskaan. Ja mitä enemmän liikuntatietoa on, sitä enemmän on opiksi otettavaa. Johtopäätöksemme tuntuu olevan, että tunnemme liikuntatietoa sen määrään nähden koko ajan vähemmän ja vähemmän eli riittämättömästi. Ja sekös meitä harmittaa. Ehkä kuitenkin ihan turhaan, sillä useimpia liikunta-asioita ei tarvitse koskaan tietää – kuten ei useimpia muitakaan asioita.

Ainakin osan siitä ajasta, jonka käytämme liikuntatutkimusten metsästämiseen, voisimme uhrata sen pohtimiselle, mitä teemme kaikella kiinni saadulla liikuntatiedolla. Käytämmekö sitä todella päätöksenteon apuna ja jopa johdamme tiedolla? Voiko tiedeusko ylipäättään olla urheilu-uskoa vahvempi? Saako liikuntatiede sanoa vain ensimmäisen sanan ja liikuntapolitiikka viimeisen? Ja onko sellaisella tiedolla vaikutusta, joka ei näy julkisuudessa? Liikuntatieto ei juuri näy.

Tämä julkaisu on opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tukeman ”Liikuntatiedon hyödyntäminen” -hankkeen tuotos. Hankkeessa on aiemmin tulostettu ministeriön käyttöön ”viranomaisraportti” (Valtonen & Ojajarvi 2013). Nyt on vuorossa laajempiotteen ja Impulssi-henkinen keskustelupuheenvuoro.

Hankkeen etenemisen myötä tuli ilmeiseksi, että ennen uusien tietojärjestelmien tms. rakentamista on syytä nähdä ”iso kuva”: minkälaiseen liikuntalaivaan uusia tiedonvälityspurjeita ollaan miettimässä. Kannattaako purjeita edes rakentaa, jos tietomerellä aiotaan joka tapauksessa edetä moottorivoimalla. Toistaiseksi liikuntatiedon ja päätöksenteon suhteesta on vähän tietoa.

Raportissa tarkastellaan liikuntatiedon hyödyntämistä tietoteorian, vuorovaikutuksen ja julkisuuden näkökulmista. Kirjoittajien työnajon mukaan Sanna Ojajarvi ja Sanna Valtonen keskittyivät tiedon ja johtamisen (luku 2) sekä tiedon ja julkisuuden (luku 4) tarkasteluihin, ja Teijo Pyykkönen eriytyneen liikuntakentän ja -tiedon (luku 3) kuvaamiseen. Kuten hyvissä yhteishankkeissa, myös tässä rajat hämärtyivät kirjoitustyön edetessä. Johdannon (luku 1) ja loppuluvun (luku 5) tekijät ovat laatineet yhdessä.

Helsingissä maaliskuussa 2013

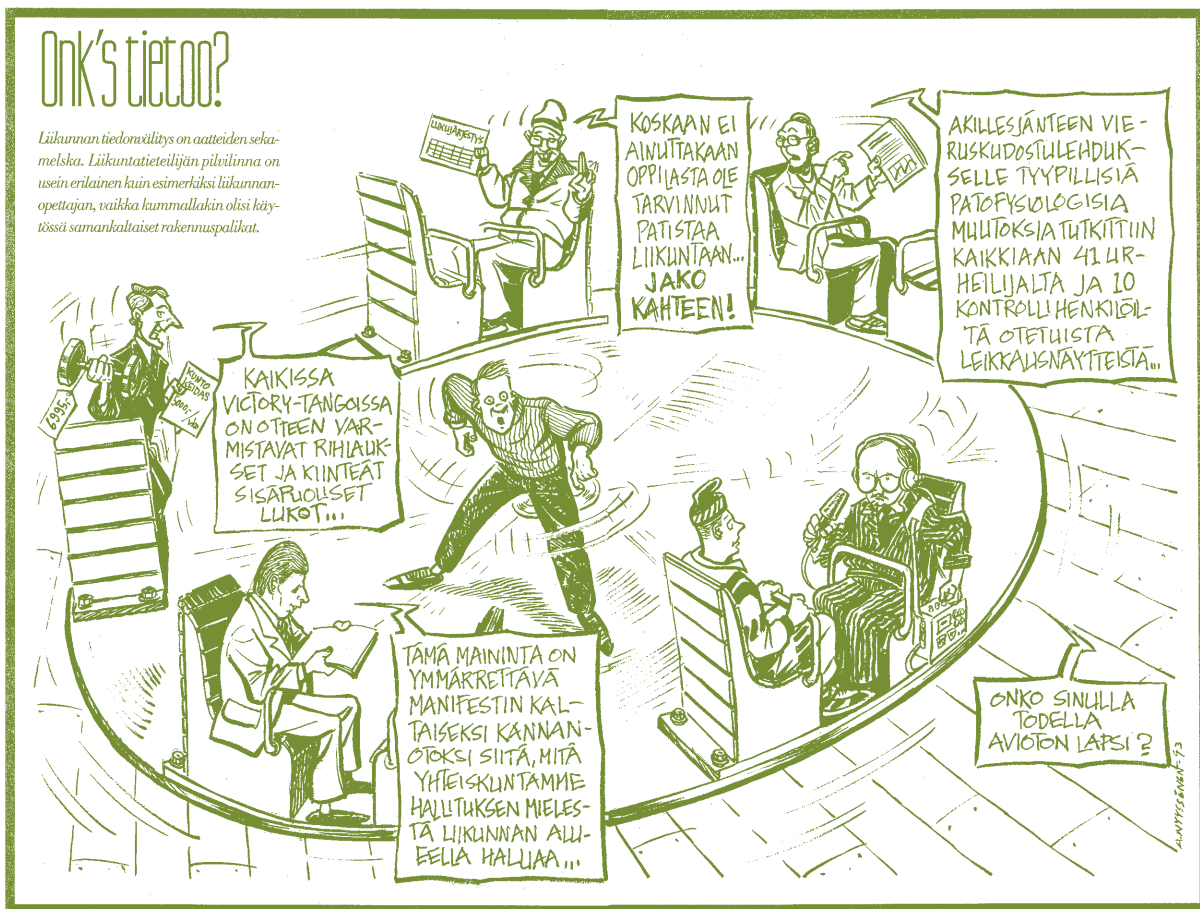
Teijo Pyykkönen, Sanna Ojajarvi ja Sanna Valtonen

Sisällys

Esipuhe	3	4. Kosketuspinta kansalaisiin rakentuu julkisuudessa	31
Prologi	5	• Mediayhteiskunta 24/7	33
1. Tiedon paradoksit ja liikuntakentän poterot	6	• Medioitumista ei pääse pakoon – liikunnassakaan	33
• Salata vai jakaa?	6	• Liikunta saa mediassa tilaa, mutta ei keskustelutilaa	36
• Tutkimustiedon suhteellinen painoarvo on laskenut	7	• Mediayhteiskunnassa julkisuutta kannattaa hyödyntää	37
• Tieto ja sen puute lisäävät tuskaa	8	• Missä käydään liikunnan arvokeskustelut?	38
• Puutteet löytyvät toisten tekemisistä	10	• Medioituminen muuttaa päätöksenteon ja kansalaisten suhteita	39
• Monimutkaista on vaikea yksinkertaistaa	10	• Jos asia on julkisuudessa, se saattaa olla merkittävä	40
• Kupletin juoni	11	• Mediapersoonilla ja kokemusasiantuntijoilla on kysyntää	42
2. Liikunnan päätöksenteko on ihanteidensa vanki	12	• Jotta julkisuutta voi käyttää resurssina, se pitää tuntea	43
• Tiedolla tuottavammaksi?	13	5. Matkalle menestykseen	45
• Tiedolla johtamisen ihanne johtaa harhaa	14	• Päivitä käsityksesi tiedosta, tiedeviestinnästä ja asiantuntijuudesta	46
• Tieto syntyy vuorovaikutuksessa	15	• Panosta luottamukseen perustuvaan verkostotyöhön	49
• Tietovaje tiedolla johtamisen pohjavireenä	16	• Ota julkisuus ja kansalaiskeskustelu haltuun	51
• Tietoko objektiivista?	17	• Osallista ohjaamisen sijaan	53
• Kuka voi todistaa tiedon tarpeellisuuden?	17	• Kirkasta sekavat mielikuvat	53
• Kyse on päätöksenteon – ei tutkimuksen – vaikuttavuudesta	18	• Seitsemän askelta kohti liikuntatiedon saavutettavuutta	55
• Mittareiden sijaan verkostoja	19	Kirjallisuus	57
• Katse tiedosta johtamiseen	20	Liite	59
3. Vuorovaikutusvajeinen liikuntakenttä	22		
• Yhdestä urheilupolitiikasta moneen liikuntapolitiikkaan	23		
• Eriytymistä on ollut vaikea tunnustaa	25		
• Liikunnan kolmijako liikuntapolitiikan perustaksi?	26		
• Eriytynyt kulttuuri – eriytynyt tiedonvälitys	27		
• Laadua ja laadutonta syntyy joka puolella	28		
• Kilpailu ministeriön suosioista on kova	28		
• Tieteenalojen rajat ja rahkeet tunnustettava	29		
• Työryhmiä verkostoihin	30		

Prologi

Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi -sarja aloitettiin lähes 20 vuotta sitten (1994) Teuvo Tuomen kirjoittamalla ”Tietoa–Unelmia–Akrobatiaa, liikunnan tiedonvälityksen ongelmia”. Julkaisun esipuheessa ynnäsin silloista tilannetta:

Mitä on tapahtunut? Liikunnan tietohuoltoa on kyllä parannettu huomasti siltä osin kuin se liittyy insinööritieteisiin: piuhoja on vedetty ja koneita on ilmestynyt pöydille. Myös liikuntatiedon kerääminen ja luokittelu sujuu entistä paremmin: kirjastoista löytyy hyvin järjestettyjä hyllymetrejä ja tietopankeista sujuvasti selattavia rekistereitä. Teknisten tiedonsiirto-ongelmien ja hyllyjärjestysten varjoon ovat jääneet tiedotuksen sisältöä ja päämääriä erittelevät pohdinnat. (...) Ehkä suurin ongelma on, ettei kokonaisuudesta ole kenelläkään käsitystä; mikä liittyy mihinkin, miten koko järjestelmä toimii – tai ei toimi.

Tästä jatketaan.

Teijo Pyykkönen

1. Tiedon paradoksit ja liikuntakentän poterot

Lauri Rotko / Gorilla

Tietoyhteiskunta tuli, meni ja jätti hämmennyksen. Tiedonjano johti tietotulvaan. Tietoa riittää kaikille, mutta silti tiedosta on pula. Tietoa yritetään salata, mutta myös jakaa.

Myös liikuntakenttä on sekaisin tiedosta ja sen puutteesta. Päätöksentekoa ohjaavat tietojohtamisen haavekuvat. Järjestöt ja tutkijat kilpailevat tietokäsityksillään – eivät yhteistyöllä. Yhteistä sen sijaan on julkisuuden pelko. Onko liikunta hukannut elämän suunnan ja tahdin?

Tieto on sana, johon liittyy voimakkaita latauksia. Sen pitäisi vapauttaa meidät epävarmuuden kahleista ja tuottaa tulokinnan prosessien kautta tietoisuutta, tietämystä ja viisautta. Tieto perustuu todellisuuteen ja tosiasioihin. Se erotetaan luulosta, joka ”ei koskaan ole tiedon väärti”. Perimätiedon mukaan ”oppi ei kaa- da ojaan eikä tieto työnnä tieltä”. Samoin oppineilla ihmisillä on ”aina rikkaus matkassaan” sillä ”tieto on valtaa” ja tiedolla johdetaan.

Salata vai jakaa?

HS [Helsingin Sanomat] jätti Kalervo Kummolalle soitto- pyynnön, johon liiton puheenjohtaja vastasi ripeästi. ”Kysymykseni varmaan arvaat? Mikä on tilanne etelä- korealaisen joukkueen hyväksymisessä mukaan Mestik- seen ensi kaudeksi?” ”Mitä, mistä sä ton tiedät”, Kummola äimisteli. (HS 27.11.2012.)

Yllä olevassa lainauksessa tieto on valtaa varsin banaalisti ja konkreettisesti. Ajatus tiedosta on melkein pä talou-

dellinen: tiedon voi omistaa ja pitää itsellään, ehkäpä kaupata sitä vaihdon välineenä ja korvausta vastaan siitä kiinnostuneille. Tällainen tapa ymmärtää tietoa ei ole liikuntakulttuurin ulkopuolellakaan harvinainen – itse asiassa tiedon suojaamiseen ja salaamiseen käytetään resursseja siinä kuin tiedon levittämiseen.

Liikuntatiedon panttaamisesta on toki syytetty muitakin kuin urheilupomoja. Osansa ovat saaneet myös tutkijat ja päätöksentekijät. Helsingin Sanomien kokemukset Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU:n tiedotuslinjasta eivät mairittele: ”Takavuosina Kihun puuhista ei juuri tiedetty mitään, eikä toimittajille suostuttu kertomaan mitään.” (HS 10.1.2013)

Huippu-urheilun tutkimuksessa kilpaillaan kuten urheiluareenoilla. Voitto urheilututkimuksessa saattaa merkitä suomalaismenestystä myös kilpailuissa. Miksi siis uusin valmennustieto pitäisi jakaa muiden kanssa, varsinkaan toimittajien, jotka varmasti levittävät tiedon ”kaikille”. Näin meille on asia tarjoiltu, ja näin me olemme halunneet sen ymmärtää.

Myös liikuntahallinto on saanut toimia ilman avoimuusvaatimuksia. Päätöksenteon seuraamisessa olemme tyytyneet siihen mitä meille on annettu – matkamme alamaisista kansalaisiksi on näiltä osin vielä kesken. Liikuntatutkijat saattavat kritisoida ruokkivaa kättä nurkan takana, mutta julkisemmin hillitysti: ”Päättäjien tulisi kuulla *todellisia* asiantuntijoita asioiden valmistelussa” (”Liikuntatutkija” – poikkeuksellisesti julkaisemme mielipiteen nimimerkillä).

Liikuntasektorin tietotyöläisten – tutkijoiden, päättäjien ja asiantuntijoiden – keskuudessa tehty haastattelututkimus (Valtonen & Ojajärvi 2013) osoitti, että liikuntakentän kipupisteet kulminoituvat tietoon – sen jakamiseen ja salaamiseen sekä sen ylitarjontaan ja puutteeseen. Tiedon panttaaminen ja salaaminen istuvat kuitenkin huonosti nykyiseen verkostoyhteiskuntaan, jota luonnehtii jakamisen kulttuuri (Castells 2009).

Tutkijat tutkivat, päättäjät päättävät ja urheiluväki tietää, miten urheiluseurojen pitäisi toimia. Liikuntakentällä jokaisella on perustehtävänsä sekä omat tietotarpeensa ja -väylänsä. Tiedonvälitys koetaan toimivaksi korkeintaan oman työpiirin sisällä, jos sielläkään. Tiedontuotannon ja -välityksen lokeroituminen kuitenkin jouduttaa kehitystä, jossa siirrytään yhä kauemmas siitä, mihin ympäröivä maailma on menossa. Puhutaan yhtä aikaa tiedon tulvasta ja tiedon puutteesta. Samaan aikaan käperrytään tuttuihin poteroihin, vaihdetaan ajatuksia entuudestaan tuttujen kanssa ja vältellään julkisuutta. Iso kuva hämärtyy.

Tieto on omituinen oksymoron – sitä on kaiken aikaa

liikaa ja liian vähän ja se on samaan aikaan kansainvälistä huippua ja monisuuntaisen arvostelun kohde nimenomaan laatunsa puolesta. On totuus tiedon määrästä ja laadusta mikä tahansa, näyttää haastattelujen perusteella siltä, että tiedon saavutettavuuden ja hyödynnettävyyden kanssa on joka tapauksessa ongelmia. Ainakin retorikan tasolla joku muu tekee aina väärin – tutkii vääristä näkökulmia väärillä asioilla tai ymmärtää tulokset väärin. Välittäjiä kaivataan – jonkun pitäisi etsiä, tulkata ja konkretisoida tietoa erilaisiin tarpeisiin.

Ulkomaailmaa edustavan tiedonvälittäjän kohtaaminen on haastattelujen perusteella aina riski: toimittaja kun ”ei ymmärrä mitään” urheilusta/tutkimuksesta/hallinnosta/politiikasta. Sisältä käsin näyttää siltä, että toimittaja vääristelee samaansa tietoa ja kirjoittaa lukijoille (yleisöille), ei tiedon tuottajille (haastatelluille) itselleen. Kyytiä liikuntakentän toimijoilta saavat toimittajat niin liikuntakulttuurin ulko- kuin sisäpuolelta. Kritiikin kärki on selkeä: ”Toimittajalähtöinen tieteen popularisointi yksinkertaistaa asioita liiankin kanssa.”

Tutkimustiedon suhteellinen painoarvo on laskenut

Niin urheilujohtajilta, tutkijoilta, päätöksentekijöiltä kuin liikunnan tiedonvälittäjiltä on jäänyt huomaamatta, että tieto on siirtymässä toisaalle. Yhtä vähän kuin totuus löytyy kaurapuurosta, se löytyy eilisen hierarkioista, tutkimusraporteista, komiteamietinnöistä tai pääkirjoituksista. Mitä enemmän tietoa lisätään, sitä pienempi on yksittäisen tutkimuksen painoarvo. Mitä enemmän tietoa tuodaan päätöksentekoon, sitä enemmän se sekoittaa. Aamun lehtikään ei enää ole se päivän tärkein ateria, sillä kaikenlainen tieto on yhtä lähellä kuin lähin puhelin. Tieto rakentuu kaikkialla ja kaiken aikaa. Peruutuspeiliin katsottuna näyttää siltä, että jäsentyneestä maailmasta on tullut jäsentymätön.

Oliko ennen paremmin – oliko silloin järjestys ja vallitseeko nykyisin kaaos? Jos ajattelemme koko ajan vanhaa *järjestyksenä* ja uutta *kaaoksena*, ei helpotusta tietotuskaan ole tulossa. Jos hyväksymme maailmaan muuttuneen, on valoa näkyvissä – tiedon toisenlainen ymmärtäminen ja jakamisen kulttuurin sisäistäminen voi olla tuskallinen prosessi, mutta sinnikäs harjoittelu vie tässä(kin) asiassa eteenpäin.

Selvää on, että aiemmin ainoana oikeana pidetty tieto on saanut haastajansa. Tieteellisen liikuntatiedon ylivallan sijasta nyky-yhteiskunnassa kilpailevat erilaiset käyttötiedot, tulkinnat ja sovellukset sekä vertais- ja kokemustiedot. Totuudeksi ei välttämättä

pääse parhaiten perusteltu versio, vaan se, mikä istuu ajan henkeen, yleiseen oikeustajuun tai on kiinnostavin. Puiseva totuus häviää mehukkaalle epätodelle. Äkkiseltään ajateltuna ”Kiinteytä peppu viikossa”-juttu myy paremmin kuin ”Rasva-aineenvaihdunta kuormituksessa”. Samaan aikaan toisaalla – esimerkiksi harrastajien verkkokeskusteluissa – käydään syvällisiä keskusteluja rasva-aineenvaihdunnasta ja intohimoisen urheilijan ruokavaliosta. Banaalijulkisuuden rinnalla rakentuu kokemustiedon ja asiantuntijuuden yhdistelmiä.

Keskustelujen moninaisista muodoista ja päällekkäisistä tasoista johtuu se, että loogisesti etenevistä kokonaisuuksista on siirrytty irtopalasista syntyviin – harkittuihin tai mielivaltaisiin – kaleidoskooppeihin. Totuuksia kustomoidaan, tuotteistetaan ja kaupataan siinä missä tietoja. Tutkitun tiedon suhteellinen arvo vähenee, ja kiinnostavuuden ja viihteellisuuden arvo kasvaa, sillä niiden avulla kiinnitetään helpoiten masojen huomio. Massamedia ei häpeile itsekkyyttään: ”Massamedia valitsee sisältöjä, jotka ensi sijassa lisäävät median vetovoimaa yleisön silmissä ja vasta toissijaisesti yleisön kiinnostusta uutta tietoa kohtaan.” (Pietilä 2013)

Liikuntatotuuksia ei enää levitetä ja kierrätetä ainoastaan tieteen, hallinnon ja koulutuksen kentillä, vaan mediasta on tullut keskeinen yhteiskunnallisten totuuksien välittämisen, levittämisen ja tuottamisen koneisto. Keskustelua näistä totuuksista käydään erilaisissa julkisuuksissa – kabineteissa ja valtamediassa, saunan lauteilla ja sosiaalisessa mediassa. Urheiluvaikuttajan, päätöksentekijän ja tutkijan näkökulmasta ehkä ennen oli helpompaa, mutta entiseen ei ole paluuta. Sen sijaan liikuntakentän toimijoiden on otettava askelia julkisuuteen. Huomisen tutkimusvaroja ei turvata kongressiesityksillä, vaan julkisemmilla esiintymisillä ja osallistumisilla. Päätöksentekoa ei perustella ainoastaan tiedolla, vaan julkisella keskustelulla. Tutkija kaipaa enemmän mediaa kuin media tutkijaa. Liikunnan kysymykset kaipaavat kipeästi julkisuutta, ja paikka julkisuudessa on otettava itse.

Tutkija kaipaa enemmän mediaa kuin media tutkijaa.

Liikuntatutkijoiden ”ensimmäinen sukupolvi” osallistui vilkkaasti kotimaiseen liikuntapoliittiseen keskusteluun ja vaikuttamiseen 1960- ja 1970-luvuilla. Seuraavalla vuosikymmenellä tutkijoita piti jo patistaa keskusteluun:

Suomalainen liikuntatieteen tutkija on sillä tavalla jännä olio, että se kyllä hyvin mielellään käy jakamassa tutkimustietoaan ulkomailla, siihen se on ihastunut ja mitä pitemmälle pääsee niin sen parempi. Mutta sitä vastoin on tänä päivänä aika vaikea saada sitä kotimaahan keskustelemaan näistä asioista ja kertomaan nimenomaan täällä miksi ja minkä takia hän tekee tämänkaltaista tutkimusta. (Pauli Vuolle Liikuntatieteen Päivillä 2.11.1989)

Toisaalta tiedemaailman käytännöt ovat ymmärrettäviä, sillä tutkijanuralla painotetaan tieteellisiä ansioita. Myös ”tutkimuslaitosten arvioinnit ovat kohdistuneet enemmän laitosten toiminnan tieteelliseen tasoon kuin toiminnan kohdentumiseen ja vaikuttavuuteen” (Karjalainen 2005). Yliopistolakiin (2009) on kuitenkin kirjattu tutkimuksen ja koulutuksen lisäksi myös yliopistojen kolmas tehtävä:

Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee edistää elinikäistä oppimista, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja tieteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Myös johtamisen maailma on muuttumassa: katse on kiinnitettävä tiedon lisäksi (ja sijasta) arvoihin ja tunteisiin, hierarkiarakenteiden sijasta verkostoihin (verkostovaltaan). Uudet avaukset tällä alueella haastavat liikuntatiedolla johtamisen ideologiaa ja ihanteita. Samalla ne ottavat huomioon vuorovaikutuksen ja läpinäkyvyyden vaatimukset. Liikuntasektorin julkisuutta on syytä tarkastella suhteessa näihin. Tämän sijaan ajatuksissa näyttäivät jylläävät tietoyhteiskuntastrategioiden ihanteet. Olisiko jopa niin, että liikuntasektorilla yritetään paikata sitä, mitä jäi 1980-luvulla tekemättä? Tietohuollon ratkaisun toivotaan löytyvän yhden napin takaa. Joku saattaa jopa uskoa, että yksin tiedolla voi määritellä sen, miten asioiden tulisi olla. Mutta tieto ei ole suunta.

Tieto ja sen puute lisäävät tuskaa

Kaikki tieto ei sisällä taloudellisen menestyksen potentiaalia eikä kaikissa tilanteissa ole tarkoituksenmukaista pantata tai kontrolloida tiedon liikettä. Tiedon vapaalla liikkumisella ja kumuloitumisella on yhä itseisarvonsa. Tällöin tieto ymmärretään pikemminkin julkishyödykkeenä: se ei varsinaisesti kulu käytössä, sitä voi luontevasti kuluttaa useampi henkilö jopa samanaikaisesti ilman, että se sulkisi pois toisten mahdollisuuksia käyttää sitä. Siksi kukaan ei tarkkaan ottaen voi omistaa tietoa, estää toisia käyttämästä sitä tai pakottaa toisia maksamaan sen käytöstä. Toisaalta tiedon tuottajan oikeudet voidaan turvata silloinkin, kun raha ei vaihda omistajaa, esimer-

kiksi akateemisen lähdeviittauskäytännön muodossa.

Ajatus minkä tahansa tiedon panttaamisesta tuntuu vanhakantaiselta, kolonialismin ajan touhulta. Moderni verkostomalli ajattelee, että jakamalla lisätään kaikkien hyötyä. Toisaalta kilpailukyky on yksi tämän päivän iskusanoista siinä missä tietotalous, ja näiden näkökulmasta tiedon ymmärtäminen taloudellisesti arvotettavana hyödykkeenä on täysin loogista. On hankalaa olla samaan aikaan sisällä molemmissa ajattelutavoissa, mutta sitä nyky-yhteiskunta tuntuu vaativan.

Yksi tiedon paradokseista tiivistyy tuttuun fraasiin, jonka mukaan ”tieto lisää tuskaa”. Sanonta on mahdollista ymmärtää kolmella tavalla: määrällisesti, laadullisesti ja itsensä negaationa.

Määrällisessä ymmärryksessä on kyse siitä, että tietoyhteiskuntakehitys kaikinensa on saanut tiedon vaikuttamaan tavoiteltavalta ja arvokkaalta välineeltä, jota ilman on mahdotonta pärjätä. Tämä ajatus sisäistettiin liikuntahallinnossa jo 1980-luvulla, ja sitä korostettiin mm. Liikuntakomitean (1990) mietinnössä: ”Liikuntakulttuurin ja sen eri osa-alueiden toimivuuden ja elinkelpoisuuden varmistamiseksi tiedolla on keskeinen ja jatkuvasti lisääntyvä merkitys.”

Johtaminen on muuttunut tietojohdantamiseksi ja arkistointi tietohallinnoksi. Tietojohdannaisia sanoja ei ole mahdollista päästä pakoon. Koska tietoa on kaikkialla, on kulloinkin kullekin olennaisen tiedon seulominen entistä vaikeampaa. Se edellyttää tietojen valintaa, tulkintaa ja kontekstualisointia, jotka taas edellyttävät aikaa ja vaivannäköä. Siksi kaupataan yhä moninaisempia tietopalveluita: tiedon hakua ja sopivien sovellusten etsintää siinä missä tiedon varastointia ja järjestämistäkin.

Institutionaaliset tiedon tuottajat (yliopistot ja tutkimuslaitokset) ovat olleet pitkään vahvoilla, mutta nykyään käyttötiedon tuottajina niiden kanssa kilpailevat monenlaiset muut tietoa tuottavat organisaatiot kansalaisten vertais- ja kokemustietoa tuottavia verkkofoorumeita myöten. Kaiken tiedon osalta on aivan mahdotonta selvittää edes tiedon alkuperää – lähteitä ja niiden luotettavuutta – saati sitten arvioida tietojen olennaisuutta. Siksi puhumme tietotulvasta ja informaatiohäkystä myös liikuntakulttuurissa. Tietoa on yksinkertaisesti aivan liikaa, jotta siitä olisi mahdollista saada tolkkua. Tärkeiden kansalaistaitojen joukkoon onkin nostettu taito suojata itseään tiedolta.

Laatunäkökulmasta tieto lisää tuskaa -hokeman voi tulkita niin, että ilman kaikkea tietoa olisimme kenties onnellisempia tai ainakin vailla joitakin meitä vaivaavista ristiriidoista. Tiedon tuotannon moninker-

Tutkijoiden kanssa kilpailevat monet muut tiedon tuottajat.

taistuttua myös näkökulmat ovat monikertaistuneet – samoista asioista on olemassa kilpailevia koulukuntia tieteenalojen välillä ja sisällä ja monitieteiset uudet tulkinnot ilmiöistä haastavat kaiken aikaa perinteisiä. Julkisuuteen ponnahtaa ennalta arvaamattomasti rasva- ja karppauskeskusteluja, alkoholin terveellisyys- ja epäterveellisyysmielipiteitä ja erilaisten liikuntatreenien tehokkuusväittelyjä.

Varmuutta erilaisten tutkimustulosten paremmuudesta on hankala saada. Jo kapeahkon alueen tieteellisen keskustelun seuraaminen edellyttää valintoja ja arviointia teorioiden, näkökulmien ja menetelmien välillä – käsitteiden, sanastojen ja teorioiden sisäistämisestä puhumattakaan. Kenen tietoon voi luottaa? Onko joku näkökulma arvokkaampi kuin toinen? Millä perusteella? Tieteen kuuluu korjata itse itseään. Näin se tekeekin, mutta yleensä niin hitaasti, että kansalaisten (ja poliitikkojen) mielenkiinto on jo ehtinyt toisaalle.

Liikunnan tietotuska syntyy myös *negaation kautta* tiedon puutteesta tai tiedon tarvitsijan epävarmuudesta tiedon valtameren äärellä. Kun olennaista, totuuden aseman saavuttanutta ainoaa tietoa ei enää ole, on koko ajan läsnä epävarmuus siitä, onko käytettävissä oleva liikuntatieto sittenkään sitä parasta tai edes olennaista. Ei tarvitse kysyä kuin miten suomalaiset liikkuvat, niin tarjolla on monenlaisia vastauksia. Onko olennaista tietoa edes olemassa juuri minun tiedontarpeeni näkökulmasta? Ja jos on, miksi sitä on niin vaikea löytää? Kun tietotuska pääsee kuvitteellisen puutteen tasolle, nousee ”puuttuvan tiedon” arvo eksponentiaaliseksi: ”Jos se ja se tieto vain olisi käytettävissäni, kaikki olisi helppoa ja ongelmatonta.”

Tietoa puuttuu takuuvarmasti silloin, kun tavoitteet asetetaan taivasiin ja ne ilmaistaan yleisellä tasolla. Suomalainen liikuntapolitiikka on tästä oiva esimerkki: ”edistetään liikunnallisia elämäntapoja”, ”kehitetään liikunnan kansalaistoimintaa” jne. Kun tavoitteita ei ole operationalisoitu konkreettisiksi ja mitattaviksi toimenpiteiksi, jotain varmaa voidaan sanoa korkeintaan siitä, onko asioita ”edistetty” tai ”kehitetty”. Arviointitutkimusta on vaikea tuottaa, kun ei tiedetä mitä arvioidaan.

Puutteet löytyvät toisten tekemisistä

- Tiedemaailma ei kannusta tiedeviestintään.
- Tutkijat eivät ole kiinnostuneita tiedeviestinnästä.
- Toimittajat hakevat vain paljastuksia.
- Tiedonvälitys on vähäistä ja sattumanvaraista.
- Urheilujärjestöjen tuottama tieto jää pienen piirin käyttöön.
- Päätöksentekijöillä ei ole aikaa tutustua tutkimuksiin.
- Päättäjät eivät osaa arvioida hankkimansa tiedon tasoa ja laatua.

Tietotuskan syyllisten etsiminen toisten tonteilta on ymmärrettävä ja helppo ratkaisu. On aina vähemmän kivuliasta osoittaa puutteita yhteistyökumppaneiden toimintatavoissa kuin tarkastella kriittisesti omia.

Liikuntakentän ”tietotyöläisten” haastatteluissa (Valtonen & Ojajärvi 2013) esitetyt moitteet ja toiveet ovat tietouskontoa vasten tarkasteluina varsin järkeviä. Tiedon määrällinen lisääminen, sen parempi liikkuminen sekä sen muotojen kehittäminen sovellettavuutta ja kontekstualisointia tukevaan suuntaan ovat varmasti paikallaan. Se, mitä tieto kulloinkin on kenenkin näkökulmasta, jää näissä vaatimuksissa useimmiten määrittelemättä: mikä on liikaa tai puutteellista, oikeaan suuntaan auttavaa tai epävarmuutta aiheuttavaa?

Monimutkaista on vaikea yksinkertaistaa

Puhe tiedosta, sen liian suuresta tai liian vähäisestä määrästä ja sen välittymisestä sellaisenaan kohtelee tietoa kuin paikasta toiseen siirrettävää pakettia. Sisällöstä viis. Välineellinen näkemys tiedosta (= tiedosta puhuminen liiallisuuden tai puutteellisuuden käsittein) saa tiedon näyttämään paketilta, jota ei ole aikomustakaan avata. Tietoa vain tuotetaan, kuljetetaan, varastoidaan sekä ostetaan ja myydään. Tällaisesta tiedon esineellisestä luonnehdinnasta liikuntaväkeä varoitettiin jo 1990-luvun alussa:

Tämä puhetapa kätkee helposti taakseen sen tosiseikan, että tieto saa sisältöä ja toiminnallista merkitystä vasta jonkun subjektin tulkitsemana ja ymmärtämänä. Liikuntatieteilijän tuottama tieto ei kulje ”tarvitsijoille” pelkästään mekaanisesti tiedonsiirron laitteiden avulla, vaan esimerkiksi jonkun valmentajan tai opettajan on sisäistettävä sen ydin, jonka hän taas omalla luovalla panoksellaan välittää edelleen omille ohjattavilleen. (Niiniluoto 1990)

Liikuntasektori on niin monialainen, monimuotoinen ja tavoitteiltaan ristiriitainen kenttä, ettei tietoon liittyviä yksinkertaisia ratkaisuja ole. Huippu-urheilun, vapaaehtoisien kansalaistoiminnan, liikuntakasvatuksen, terveysliikunnan, liikunnan kestävä kehityksen jne. tavoitteet ja eetokset ovat monessa kohtaa ristiriitaisia. Tämä näkyy mm. tutkimuksen kentällä tutkimusaiheissa, menetelmissä ja näkökulmissa. Moninäkökulmainen, monitieteinen ja ylipäätään monella tieteenalalla tehtävä tutkimus ei takuulla taivu helposti yhden toimijan tulkittavaksi ja hyödynnettäväksi – oli hän sitten tiedetoimittaja, hallinnollinen tai poliittinen päätöksentekijä tai järjestökentän asiantuntija. Kenelläkään ei ole aikaakaan kaiken läpikäymiseen edes nimekkeiden ja tiivistelmien tasolla.

Puhe liikuntatiedon saavutettavuudesta ja hyödynnettävyydestä päätöksenteossa on monimutkaista ja sisäisesti ristiriitaista, mutta niin ovat ne kontekstitkin, joihin se asettuu. Päätöksentekoa, johtamista ja ylipäätään käsitystä demokratiasta leimaavat yhä tietoyhteiskuntaihanteista nousevat teoriat ja ihanteet, joissa näkyvät modernin ja valistuksen merkit. Näiden toisiaan vahvistavien historiallisten diskurssien ytimessä ”tieto” saa melkein pä messiaanisia merkityksiä: usko tiedon autuaaksitekevään voimaan on kova, samoin käsitys siitä, että juuri se oikea ja tarpeellinen tieto on vielä löytämättä. Ihanteita on läntisissä demokratioissa työstetty vuosisatoja. Toistaiseksi varmaa on, ettei tieto tiedosta ole ainakaan yksinkertaistunut.

”Tieto” on tietoa, jos sillä on merkitystä

Suomen kielestä puuttuu sanan informaatio kotoperäinen vastine. Tieto-sanan käyttäminen keskusteluissamme silloin, kun oikeasti tarkoitetaan dataa tai informaatiota on omiaan aiheuttamaan sekä väärinymmärryksiä että liian yksinkertaisia tulkintoja tiedon olemuksesta. Informaatio on järjestystä, johon voidaan liittää jokin tulkinta, mutta informaatio on olemassa, vaikka

sitä ei kukaan koskaan tulkitseisikaan. Tietoon liittyy merkitystä ja tulkintaa. Sen sijaan informaatio on mahdollista abstrahoida symbolijonoiksi, joita ei tarvitse tulkita. Niinpä tietoa voi olla vain toimijalla, jolle sillä on merkitystä, kun taas mikä tahansa maailmankaikkeuden osa sisältää informaatiota.

Usko tiedon autuaaksitekevään voimaan on kova – liian kova?

Lisäksi on varmaa, että teknologian kehitys ja yhteiskunnan medioituminen (mm. mediavälitteisyyden ja median ehdoilla toimimisen lisääntyminen, ks. luku 4) jatkuvat ja näillä on oma vaikutuksensa siihen, mitä tietona pidetään ja millaiseksi sen asema yhteiskunnassa muodostuu. Viestintävälineiden tasolla ylhäältä alas ja yhdeltä monelle suuntautuvien viestien sijaan on kehitetty teknologiaa, jossa on ainakin potentiaalia viestiä monelta monelle, horisontaalisesti ja verkostoissa. Samalla teknologiaa, joka irrottaa käyttäjänsä paikan ja ajan kahleista, on kehitetty nopealla tempolla.

Medioituminen on kiihtyvää. Se tarkoittaa paitsi median yhteiskunnallisen roolin painoarvon kasvamista myös muiden – mm. tiedemaailman – mukautumista median toimintalogiikkaan. Myös tämän näkeminen onnistui filosofilta jo 1980-luvulla:

Tiede on menettänyt asemiaan ihmisen, kulttuurin ja maailman selittäjänä. Nykyisin tieteen ääni pääsee esille vain julkisen sanan asettamilla ehdoilla. (Niiniluoto 1986)

Medioitumisen ja teknologian kehityksen vaikutukset ovat toisiinsa kietoutuneita ja siksi samansuuntaisia. Sekä teknologia että median ja medialogiikan kaikkialla oleminen siirtävät julkisen ja yksityisen rajoja ja kaventavat yksityisen aluetta. Kun ”kaikki” alkaa olla julkista, syntyy uudenlaista painetta myös liikuntapolitiikan ja liikunnan päätöksenteon läpinäkyvyyttä kohtaan. Eriyistä huomiota vaatii kansalaisten entistä aktiivisempi rooli tiedontuotannossa, jakamisessa ja hyödyntämisessä.

Kupletin juoni

Jotta liikunnan tiedonvälityksen vyyhti olisi jollakin tapaa ymmärrettävissä, sitä on palasteltava ja tarkasteltava eri suunnista. Tässä julkaisussa hyödynnetään edellä mainittuja haastatteluja (liite 1). Kuvauksia ja paikannuksia tarkastellaan tietoteorian, vuorovaikutuksen ja julkisuuden näkökulmista.

Palastelun lisäksi ongelmakenttä sijoitetaan konteksteihinsa – niin nykytodellisuuden moninaisiin muutosprosesseihin kuin historiasta kumpuaviin painolasteihin. Käytäntöjen historiallisten juurten osalta nojaamme kentän omaan historiankirjoitukseen sekä haastatteluissa

kerrottuun. Todellisuutta puolestaan maalataan muualla esitelyjä muutostrendejä kuvailemalla sekä niihin liittyvien heikkojen (ja väliin vahvojenkin) signaalien metsästämisellä sopivista aineistoista: haastatteluista, mutta myös strategiapapereista, mietinnöistä, esitteistä ja vuosikertomuksista.

Jo haastattelujen perusteella liikuntatiedon ja päätöksenteon välisessä suhteessa voi osoittaa monenlaisia tiedon välittämiseen ja välittymiseen liittyviä puutteita. Näistä olennaisimpia ovat seuraavat – osin toisistaan erilliset ja osin päällekkäiset – teemat:

- Päätöksenteon tietoihanteet ja tietoon liittyvät ristiriidat
- Eriytyneen kentän vuorovaikutusongelmat
- Julkisuuden puuttuminen ja heikko suhde kansalaisiin.

Raportin juoni etenee seuraavasti. Aloitamme päätöksentekoon liittyvistä tietoihanteista ja pohdimme, millä tavalla vallitsevat tavat käsittää tieto melkein pä tavaraluonteisesti ovat omiaan halvauttamaan päätöksentekoa sen jalostamisen tai objektivoinnin sijasta. Keskitymme etenkin puuttuvan tiedon eetokseen ja sen seurauksiin.

Seuraavaksi pohdimme itse liikuntasektoria, joka on laajentunut ja eriytynyt niin, ettei enää ole ollenkaan selvää, voidaanko ylipäätään puhua ”sektorista”. Huippu-urheilu, kilpaurheilu, liikuntakasvatus, terveysliikunta, arkiliikkuminen jne. ovat etäännyneet toisistaan niin ihanteidensa kuin rakenteidensa puolesta. Päätöksiä tehdään ja toimeenpannaan kaukana toisistaan ja voimakentät, joilla päätöksentekoon vaikuttavat tiedot, arvot, eetokset ja ihanteet muovautuvat, sijaitsevat varsin erilaisissa instituutioissa ja niiden sidosryhmissä. Kentän laajuuteen ja eriytymiseen juontuu miltei automaattisesti vuorovaikutusvaje, sillä kentällä toimimisen mahdollistavat sanastot ja opit tulevat eri suunnista ja historioista.

Kolmanneksi keskustelemme siitä, miten liikuntasektori on pysynyt mukana mediakentän muutoksissa ja vastannut medioituneen yhteiskunnan haasteisiin: missä ollaan ajan hermoilla ja missä vielä 1980-luvulla.

Lopuksi pohdimme, mitä tästä kaikesta opimme ja toivomme muidenkin oppivan: miten liikuntasektorin toiminnan voisi päivittää vastaamaan muuttuneen toimintaympäristön haasteita. Miten ”ajantasaistettu” liikuntakulttuuri, liikuntapolitiikka ja liikuntajohtaminen voisivat toimia avoimesti ja hyödyntää julkisuutta ja vuorovaikutusverkostoja yli ahtaiden tonttirajojen. Liikunnan julkisuuden ja tiedonkulun vankistamisen tavoitteena tulee olla kaikkien kansalaisten – ei ainoastaan hallinnossa ja järjestöissä toimivien – kohtaaminen.

2. Liikunnan päätöksenteko on ihanteidensa vanki

Bodil Johansson / Gorilla

Liikuntatieto yritettiin saada yhden napin alle 1980-luvulla. Ei onnistunut silloin, vielä vähemmän nykyään. Päätöksenteossa tiedon valoon ei kannata liiaksi luottaa, sillä se ei näytä suuntaa. Tiedolla johtamisen kärki on suunnattava tiedon sijasta johtamiseen.

Valtion liikuntahallinnon työryhmät ovat haikailleet liikuntatiedon paremman hyödyntämisen perään pitkään. Asiaan on palattu vuosikymmenestä toiseen:

Tiedonvälitysjärjestelmän korostuneimmat piirteet ovat yksittäisten tutkimusraporttien muodostaman tiedon sirpaleisuus, kunkin sovellutustilanteen poikkeaminen kaikista muista tilanteista sekä soveltajien suuri erilaisuus ammatti- ja tiedonhankintakoulutuksessa, tiedon omaksumis- ja muokkaamistaidoissa sekä kokemuksessa.

(Liikuntatieteellisen tiedonvälitystyöryhmän mietintö, OPM 1984)

Vain pieni osa tuotetusta tiedosta lopultakin vaikuttaa liikuntakulttuurin toimintojen kehittämisessä ja suurin osa jää tiedon tuottajien omaisuudeksi. (Liikuntatieteellisen tiedonvälityksen arviointiraportti, OPM 1994)

Esittelijöillä tulisi olla valmistelutyössään käytössään laajat tiedot liikuntakulttuurin eri alueista. (Strategisen tiedolla johtamisen kehittäminen liikunnan valtionhallinnossa, OPM 2006)

Saavutettavissa oleva tutkimus- ja seurantatieto liikunnasta ei ole vielä koskaan tyydyttänyt liikuntapolitiikan päätöksentekoa tai tehtyjen päätösten vaikutusten arviointia. Päätöksenteon ja tiedon suhde on vuosikymmenten ajan tiivistynyt kolmen muuttumattoman ongelmakohdan ja ratkaisuehdotuksen ympärille:

1. Tiedosta on kaiken aikaa huutava puute. Tiedontuotantoa pitäisi pystyä aina vain paremmin ohjaamaan päätöksenteon tarpeisiin.

2. Tieto on vääränlaista ja hankalasti saavutettavissa. Jonkun pitäisi a) järjestää ja tallentaa sitä entistä paremmin, jotta se löytyisi tarvittaessa, ja b) muokata ja tulkita sitä, jotta hyödyntäminen onnistuisi nykyistä tehokkaammin ja kattavammin.

3. Kukaan ei tiedä, minkälaisia vaikutuksia olemassa olevalla tiedolla ja siihen nojaavalla päätöksenteolla on. Vaikuttavuuden seuranta on hankalaa eikä yksiselitteisiä mittareita ole. Silti tiedolla johtamisen ideologian hengessä koetaan, että olemassa oleva tieto pitäisi lopulta pystyä muuttamaan teoiksi eli harjoitetun liikuntapolitiikan pitäisi muuttua kansalaisten liikuntakäytännöiksi.

On ilmeistä, että tarjolla oleva runsas liikuntaan kohdistuva tutkimustieto ei useinkaan ole sitä, mitä päätöksenteossa tarvitaan.

Liikuntapolitiikan ja -käyttäytymisen yhteyttä on lähes mahdotonta selvittää.

teossa tarvitaan. Yhtä ilmeistä on, ettei tutkimustiedolla ole suoraa yhteyttä siihen, miten kansalaiset päättävät liikkua tai jättää liikkumatta.

Liikuntahallinto onkin isojen kysymysten äärellä. Miten johtaa tiedolla, jos tietoa olennaisista asioista ei ole? Mitä ylipäätään voi käyttää ”tietona” päätöksenteossa ja valmistelussa? Ja tärkeimpänä: miksi tieto, erityisesti tutkimustieto, näyttäytyy niin keskeisenä, kun päätöksenteon laatua ja ihanteita puntaroidaan?

Tiedolla tuottavammaksi?

Yritetään aluksi ymmärtää nykyistä päätöksentekoa. Tiedon ja kilpailukyvyyn kytkeminen yhteen liittyy *uuteen julkisjohtamisen oppiin* (New Public Management), jonka tavoitteena on mukauttaa julkisen hallinnon organisaatioiden toimintamalleja yksityissektorilta omaksuttuihin toimintatapoihin. Käytännössä tämä

Tietojohdaminen on enemmän kuin informaation hallinnointia

Tietojohdamisella viitataan niihin periaatteisiin, prosesseihin, tekniikoihin, käytäntöihin ja sanastoihin, joiden avulla tiedon ja tietämyksen luominen, haku, levittäminen ja hyödyntäminen organisaatioissa ja niiden välillä on järjestetty. Tietojohdamisen synty ja kehitys on kietoutunut tietoyhteiskunnan kehitykseen: siis tietotalouteen ja tietoteknologiaan. Samaan aikaan kun organisaatioiden asiantuntijaosaaminen, henkinen pääoma ja ihan eksplisiittinen informaatio alettiin nähdä uudessa valossa tietotalouden näkökulmasta, tuotti tieto- ja viestintäteknologian kehitys yhä tehokkaampia välineitä informaation hallinnoimiseen.

Tiedon ja johtamisen tai tiedon ja teknologian yhdistäminen (sanastojen saati merkitysten tasolla) ei ole ongelmattonta. Esimerkiksi tietotekniikasta puhuttaessa viittaamme ennemminkin dataan ja sen käsittelyyn tai kor-

keintaan informaatioon, mutta tietojohdamisella tarkoitamme englannin kielen knowledge managementiä. Usein tietojohdamisen tulkitaan tapahtuvan tietoteknologian avulla erilaisin tietokannoin ja muin teknologisin innovaatioin tai ainakin niiden rooli nähdään hyvin keskeisenä. Kansainvälisessä keskustelussa – johon Suomesakin toki tukeudutaan – viitataan tietoon merkityksenä ja tietämyksenä: tiedolla johtaminen viittaa tulkitun, sisäistetyn ja kontekstualisoidun tiedon hyödyntämisen johtamisen apuvälineenä.

Sanastojen tarkastelu saattaa vaikuttaa saivartelulta, mutta systemaattiset väärinymmärrykset tai ristiintulkinnat eivät helpota vuorovaikutusta. Itse kunkin tiedon kanssa tekemisissä olevan onkin hyvä tehdä edes itselleen selväksi mitä tarkoittaa tiedosta puhuessaan ja arvioida, mitä toiset tiedolla kulloinkin tarkoittavat.

tarkoittaa julkishallinnon markkinaistamista. Uuden julkisjohtamisen oppien mukaisesti tieto ja tietoon perustuva päätöksenteko voidaan muuttaa mitattaviksi tuloksiksi. Parasta olisi, jos jollain objektiivisella mittarilla pystyttäisiin osoittamaan ohjatun resurssin myötä syntyneet tuotot tai yhteiskunnan säästöt. Ihanteeseen kuuluu menestyksekkäiden yksiköiden palkitseminen ja määritellyillä kriteereillä heikosti pärjänneiden rokottaminen (esim. viemällä resurssit ja toimintaedellytykset). Uusi ajattelutapa selittää osaltaan liikuntapoliittiseen päätöksentekoon yhä tiukemmin ujutautuneen tarpeen mitata myönnettyjen resurssien vaikuttavuutta objektiiviseksi ajatellulla tiedolla.

Uuden julkisjohtamisen opin juuret ovat 1960-luvulla, jolloin liikkeenjohdon teoriassa ja yksityisellä sektorilla alettiin puhua tietojohdamisesta, informaatijohdamisesta, tietotaloudesta ja tietoresursseista.

Tietojohdaminen – niin käsitteiden kuin käytäntöjen tasolla – on rantautunut julkiselle sektorille hitaammin kuin yksityiselle sektorille. Tietojohdamisen tulo on kuitenkin ollut vahvaa ja vaikuttavaa: Suomen julkista hallintoa on uudistettu tietoyhteiskuntastrategioiden suuntaisesti pitkäjänteisesti jo 1990-luvulta lähtien, ja uudella vuosituhanhella Suomeen on viitattu tietotekniikan ja tietoyhteiskunnan mallimaana nimenomaan julkisen sektorin osalta.

Tietojohdamisen ilmiö on syntynyt käsi kädessä tietoyhteiskunnan kanssa: tietoyhteiskunnasta puhutaan, kun suuri osa tuotannosta ja kulutuksesta on immateriaalista: tietoa, indikaattoreita, analyysejä, palveluja, viihdettä tai vaikkapa neuvoja. Tietoyhteiskunnassa tiedon tuottaminen, soveltaminen ja hyödyntäminen ovat elintärkeitä taloudellisen kilpailukyvyyn ylläpitämisen näkökulmasta. Kyse on yhtä aikaa sekä uudenlaisesta taloudesta että uudenlaisesta tavasta ymmärtää taloudellista toimintaa ja talouden tulevaisuuden edellytyksiä. Nykyään ajatellaan yleisesti, että kasvua voidaan edistää ja pitää yllä nimenomaan tietoon pohjaavan talouden avulla. Niinpä tietotalous on esimerkiksi Suomessa muodostunut hallitsevaksi talouden ymmärtämisen tavaksi, ainakin jos tarkastelee elinkeinoelämän ja valtion strategioita.

Liikuntasektorilla on tehty monenlaisia asioita uuden julkisjohtamisen mallin ja tietojohdamisen idean muuttamiseksi julkishallinnon toimiviksi käytännöiksi. Hallinnon tieto-ongelmiin on yritetty monenlaisia ratkaisuja – on kirjoitettu strategioita ja työryhmämuistioita (esim. Strategisen tiedolla johtamisen kehittäminen liikunnan valtionhallinnossa, OPM 2006), on suunniteltu tietopankkeja ja kerätty hyviä käytäntöjä, joiden

pyrkimyksenä on saada tieto kulkeutumaan paremmin päätöksentekijöille. Toistaiseksi maalia liikuntatiedon saavutettavuuden parantamisessa ei ole saavutettu.

Liikuntahallinnossa on viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota tiedon tuotannon ohjaamiseen. Liikunnan tiedepolitiikassa painotetaan entistä sovellettavamman ja hyödynnettävämmän tiedon tuottamista:

Hallintokulttuurissa on tapahtunut tai tapahtumassa yleinen muutos, jossa korostetaan tutkimuksen ja arvioinnin merkitystä päätöksenteossa, johtamisessa sekä toiminnan suunnittelussa. Tiedolla johtamisen myötä pyritään laadukkaaseen päätöksentekoon, muutosten tunnistamiseen, tuottavuuden lisäämiseen ja toiminnan vaikuttavuuden jatkuvaan arviointiin. (Uusi suunta liikuntatutkimukseen, OKM 2009)

Valtionavustusten kohdentamisessa painotetaan tutkimustulosten hyödyntämismahdollisuuksia ja yleis-tajuista raportointia. Lisäksi toiveikkaita silmäyksiä luodaan tiedonvälitysinstituutioiden ja tiedeviestinnän suuntaan, jos vaikka tutkimukset olisivat raportoitavissa ja viestittävässä tavoilla, jotka lisäävät tai parantavat niiden hyödynnettävyyttä.

Tiedolla johtamisen ihanne johtaa harhaan

Tiedolla johtamisen idea kuulostaa hyvältä. Tieto näyttää resurssina, jonka avulla päästään toivottuihin tuloksiin. Yrityselämästä julkishallintoon valunut tietojohdaminen korostaa työntekijöiden tietopääomaa yrityksen keskeisenä kilpailukyvyyn lähteenä. Yrityksen tärkein kilpailuetu on tietopääoman hallinta, kartuttaminen ja muuttaminen taloudelliseksi arvoksi. Tämän voi ajatella toimivan etenkin tietointensiivisillä toimialoilla ja palvelusektorilla. Kysymys on erikoistuneesta osaamisesta, jota tarjotaan (maksavien) asiakkaiden käyttöön. Tie nousee pystyyn siinä kohtaa, kun yrityselämän oppeja yritetään suoraan sovittaa julkishallinnon toimintaperiaatteisiin.

Julkishallinnon näkökulma tietojohdamiseen onkin ollut pikemminkin teknologinen kuin tietopääomaan liittyvä: on pohdittu tiedon keräämistä, varastointia ja välittämistä tai tiedon hyödynnettävyyttä ja sovel-

Tutkimustiedolla tuskin voi parantaa johtamista.

lettavuutta. Näin on päädytty tietojohdamisen sijaan puhumaan tiedolla johtamisesta, siis tiedosta johtamisen apuvälineenä. Tällä logiikalla voi olettaa, että tiedon avulla johdettaessa itse johtaminen muuttuu paremmaksi ja laadukkaammaksi. Onko tällainen tavoite realistinen? Voiko tutkimustiedolla parantaa johtamista? Minkälaisilla ehdoilla?

Tässä vaiheessa on jotakuinkin selvää, että tietoon ankkuroituminen ei ole tehnyt julkisen sektorin johtamista yksinkertaisemmaksi millään hallinnonalalla. Kysymys ei ole siitä, että liikuntasektori kohtaisi muita suurempia ongelmia, vaan siitä, että itse tiedolla johtamisen ihanne johtaa harhaan. Asiantuntijoita voidaan johtaa ja asiantuntemusta voidaan käyttää johtamiseen liittyvien tekojen (päästösten) taustana. Yksittäisellä tutkimustiedolla sen sijaan ei ole mitään suoraviivaista tekemistä johtamisen kanssa.

Tieto ei hyvistä pyrkimyksistä huolimatta asetu saavutettavaksi ja hyödynnettäväksi paketiksi, joka suoraan rikastaisi tai objektivoisi päätöksentekoa tai auttaisi sellaisenaan tehtyjen toimenpiteiden arvioinnissa. *Tiedolla johtamisen ydinongelmaksi määrittäytykin ihanteen ja päätöksenteon käytäntöjen kohtaamattomuus.* Huolellakaan kerätty ja varastoitu tutkimustieto ei kovin helposti kanavoidu toiminnan kehittämiseksi tai muuksi käytännölliseksi seuraukseksi.

Tiedolla johtaminen on aina poliittista toimintaa.

Tieto syntyy vuorovaikutuksessa

Viime vuosituhaten loppupuolella tiedolla johtamisen käsitteellistämässä tapahtui paradigmanmuutos, jonka sisäistäminen voisi hyödyttää myös liikuntahallinnon toimijoita. Tietovarantokeskeisestä, tiedon kokoamiseen, hallinnoimiseen ja luokitteluun fokuoivasta otteesta siirryttiin *vuorovaikutukseen ja yhteistoimintaan* perustuviin tietojohdamisen malleihin. Näissä tietoon suhtaudutaan kontekstuaalisena, muuttuvana ja vuorovaikutuksessa syntyvänä voimavarana, jota ei voi kovin tehokkaasti varastoida. Olemassa olevalla tiedolla ei suoraan voi johtaa, vaan pikemminkin on pohdittava niitä prosesseja, joilla tieto saadaan toisten hyödynnettäväksi. Kirjastomaisten tietokantojen sijasta on ryhdyttävä pohtimaan organisatorisen muistin kysymyksiä, systemaattista verkostoitumista sekä tiedon jakamista ja yhteistoiminnallista tulkintaa tukevaa kulttuuria tiedon säilyttämisen ja hyödyntämisen ehtona.

Tapaus LYP eli kuinka tiedolla ei voi johtaa

Liikunnan avainkysymykseksi 1990-luvun lamas-
sa nousi liikunnan yhteiskunnallinen perustelu. Opetusministeriön sekä Liikunnan ja Kansanterveyden edistämissäätiön vetämässä Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu (LYP) -projektissa haluttiin kuvata tutkimukseen perustuen liikunnan merkityksiä sekä yhteiskunnalle että yksittäisen kansalaisen hyvinvoinnille.

Mittavan projektin kahdessa laajassa loppuraportissa (1994 ja 2000; yht. 700 sivua) kerrottiin tieteelliseen perustaan nojaten kaikki se hyvä, mitä liikunnalla saadaan aikaan. LYP-raportit koottiin työvälineiksi liikuntakentän toimijoille. Raporttien pohjalta laadittiin myös kuntasovellukset, jotka osoittivat kuntapäätäjille liikuntaan sijoittamisen kannattavuuden.

LYP-projekti toi uutta tietoa, mutta ei kyennyt osoittamaan tekijöitä, joilla liikunnan ainutlaatuisuus ja vaikuttavuus olisi voitu yksiselitteisesti ar-

vioida. Arvioinnissa jouduttiin projektin jälkeenkin tyytymään tietoon, että liikunnan avulla voidaan edistää hyvinvointia. (Liikunta valintojen virassa, OPM 2007)

Kymmenien tutkijoiden suuri panostus ei julkiseen keskusteluun yltänyt eikä maailmaa muuttanut. Opiskelijat sentään saivat uudet käsikirjat liikunnan eri ulottuvuuksista. LYP-raporttien sisältö rakentui enemmän tarjonnan kuin kysynnän kautta. Näin raportit puhuttelivat lähinnä liikuntaväkeä itseään, mutta eivät keskustelleet ympäröivän todellisuuden kanssa. Ilman vuorovaikutusta sanomaansa on vaikea saada perille. Ja ilman julkisuutta onnistuvat vain harvat merkittävät uudistukset.

LYP-projekti osoitti kuinka yksin tiedolla ei voi johtaa eikä vaikuttaa, mutta omaa uskoa sillä sentään voi yrittää vahvistaa.

Julkisten organisaatioiden menestyminen riippuu yhä enemmän niiden kyvystä *käsitellä ja soveltaa* tietoa hyödynnettäväksi, kyvystä muokata tutkimustulos strategisen päätöksenteon välineeksi. Liikuntatieto pitäisikin faktojen sijasta ymmärtää tulkintaprosesseissa rakentuvina merkityksinä tai *tietämisenä*, joka on jatkuvasti uusiutuva vuorovaikutuksellinen prosessi.

Koska hyödynnettävä tieto rakentuu vasta sen tulkitsemisen kautta, on myös tiedolla johtaminen aina tulkitsevaa, punnitsevaa ja viime kädessä poliittista toimintaa. Ohjauksen taustalla on arvoihin sidottuja valintoja. Se, mihin suuntaan yhteiskunnallista kehitystä halutaan ohjata, ei ole koskaan objektiivista tai neutraalia eikä voi näin ollen perustua puhtaasti tietoon. Myös se, minkälainen tieto katsotaan olennaiseksi, on arvosidonnaista. Tieto voi hyvin toimia johtamisen keskeisenäkin työkaluna, mutta johtamisen ainoaksi perustaksi siitä ei ole.

Tiedolla johtamisen käytäntöjä on voitava kehittää alati muuttuvaan ympäristöön mukautuviksi löyhemmiksi toimintaperiaatteiksi, joissa erilaisia tietoja tarkastellaan innovatiivisesti rinnakkain ja päällekkäin. Edellytetään siis *hallinnollisia innovaatioita*, joilla muokataan organisaation sosiaalisia järjestelmiä (organisaation toimintatapoja tai -rakenteita) ja niiden myötä itse päätöksentekoprosessia (Parzefall et al. 2008, Seeck 2008).

Tiedolla johtamisen käytäntöjen tarkastelu tulisi aloittaa analysoimalla yksityiskohtaisesti päätöksentekoon sisältyvää tiedontarvetta: missä kohtaa päätöksentekoa tiedontarve aktualisoituu ja minkälaista tietoa tällaisissa tilanteissa kaivataan. Prosessi saattaisi avautua parhaiten konkreettisten esimerkkien kautta: tarvitaan sekä toisiaan muistuttavien että toisistaan eroavien päätöksentekoprosessien yksityiskohtaista purkamista. Tois-taiseksi päätöksentekoprosessia on liikuntahallinnon suunnalta kuvattu vain esimerkinomaisesti ja yleisellä tasolla (ks. Strategisen tiedolla johtamisen kehittäminen liikunnan valtionhallinnossa, OPM 2006).

Edes liikunnan päätöksentekoon osallistuvat tahot eivät useinkaan pysty yksilöimään millaista tietoa päätöksentekoon kulloinkin tarvittaisiin tai tietoa, johon päätöksenteon valmistelussa olisi konkreettisesti nojattu. Ajatusleikki: jos 2000-luvulla ei olisi julkaistu yhtään liikuntatutkimusta, mikä päätös olisi tehty toisin?

Tietovaje tiedolla johtamisen pohjavireenä

Tietoon ankkuroitumisen seurauksena päätöksenteon epävarmuuden voi aina ulkoistaa. Voidaankin puhua tiedon puutteesta yhtenä tiedolla johtamisen vakiintuneena eetoksena. Tutkimustiedon puute tai sen kohdistuminen ”väärin” asioihin on tässä yhteydessä legitiimi tapa perustella päätöksenteon kohtaamia ongelmia – esimerkiksi sitä, että tehdyt päätökset eivät toivotulla tavalla edistä suomalaisten liikuntaharrastuksia tai huippu-urheilun menestystä.

Tiedon puutteeseen liittyvä päätöksentekijöiden tuska on ymmärrettävää: liikunnan ja urheilun laaja-alainen kenttä on väistämättä epätäydellisesti kartoitettu. Yhdelläkään yksittäisellä tutkijalla tai edes tutkimuslaitoksella ei ole vaadittavaa kokonaisnäkemyksiä kaiken kartoittamiseksi tai edes kaiken seuraamiseksi satunnaisotannalla joka toinen vuosi. Lisäksi tutkijoita ohjaavat usein muut kuin päätöksenteon tarpeisiin liittyvät intressit, jolloin tutkimus ei suoraan asetu palvelemaan päätöksentekoa.

Puuttuvan ja vääränlaisen tiedon pohtimisessa ei sinänsä ole mitään vikaa. Puuttuvat tiedon alueet on hyvä tunnistaa ja niiden merkitystä liikuntapoliittisen päätöksenteon näkökulmasta on hyvä pohtia. Olennaista on se, mitä puuttuvan tiedon pohtimisesta seuraa. Vaihtoehtoja on ainakin kaksi: tuskailun jälkeen voidaan alkaa suosia yksittäisiä tutkimuksia, jotka näyttäisivät paikkaavan olemassa olevassa tiedossa sijaitsevia aukkoja. Yksittäisten tietoaukkojen paikkaaminen voi olla perusteltua, mikäli sillä päädytään kartoittamaan aiemmin täysin pimennossa ollutta aluetta.

Puuttuvan tiedon pohtimisesta voi seurata myös entistä suurempi herkkyys tiedon kontekstuaalisuudelle eli sille, että tutkimustulos muuttuu päätöksenteossa tarvittavaksi tiedoksi vasta itse päätöksentekoprosessissa tehtyjen tulkintojen kautta. Olennainen tieto voi olla hyvin moninaista; se voi olla uutta tai vanhaa, tutkimustietoa tai kokemustietoa, liikuntatietoa tai yhteiskunta-analyysiä.

Yksi asia on varma: yhteiskunnan alati muuttuessa tieto tulee aina olemaan puutteellista ja vääränlaista (toki välillä myös oikein kohdennettua); kukaan ei

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

Tietovaje on ikuista: huomisen huolia on vaikea veikata.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

voi täysin ennakoida, minkälaisista tutkimusta lähitulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan. Varmaa on myös se, ettei täsmällisinkään liikuntatieto välttämättä muunnu päätöksenteon kautta kansalaisten käytännöksi. Onko tällöin kyse tiedon puutteesta? Vai siitä, että tiedon ja vaikuttavuuden välillä ei ole kausaalisuhdetta?

On huolestuttavaa, mikäli tiedon puute tai sen väärienlaisuus alkavat vaikuttaa (tiedolla) johtamisen esteiltä. Tietovaje on kuitenkin ensisijaisesti kokemus siitä, että olennaista tietoa puuttuu – jos tämä kokemus siirtyy käytettävissä olevan tiedon arviointiin ja hyödyntämiseen, ollaan ongelmissa. Pahimmillaan tiedon puutteen eetos ja sen varaan rakennettu tutkimustarve rakentavat epäluottamusta tiedon tuottajien ja tiedon soveltajien välille – päätöksentekijät (rahoittajat) pettyvät tutkimukseen, joka tutkijan näkökulmasta on jo ollut kompromissi kysymyksenasettelultaan, sillä se rakennettiin nimenomaan rahoittajien toiveiden mukaiseksi.

Tietoko objektiivista?

Tiedolla johtamisen ajatus sisältää toiveen mahdollisimman objektiivisesta päätöksenteosta. Objektiivisuuden ihanne on nostanut tiedon korkeaan asemaan, ikään kuin riittävä ja oikea tieto voisi toimia päätöksen aukottomana perusteluna. Päätöksenteon näkökulmasta on ymmärrettävää tavoitella tietoa, joka ratkaisisi valinnan ongelman; ihannetilanteessa jollakin indikaattorilla pystyttäisiin osoittamaan tehtyjen päätösten hyödyllisyys tai hyödyttömyys.

Tiedon autuaaksi tekevä voima on kuitenkin pikemminkin fiktiivinen ihanne kuin faktuaalinen mahdollisuus. Päätöksenteko tai tehdyn päätöksen arviointi eivät koskaan voi rakentua puhtaan tiedon varaan – tällaista puhdasta, arvovapaata tietoa ei yksinkertaisesti ole olemassa. Mikä tahansa maailmaa jäsentävä tosiseikka tai ihmisen fysiologiaa ilmentävä fakta muuttuu hyödynnettäväksi tiedoksi vasta, kun se kytketään tilanteeseen, jossa sitä aiotaan hyödyntää. Tiedon luonne päätöksenteossa on aina välineellinen, mutta tiedon ymmärtäminen siirrettävänä ja tallennettavana kokonaisuutena tuottaa sen puuttumisen tunnetta ja lisätiedon tarvetta.

Katse täytyy kääntää *tiedolla* johtamisesta *tiedolla johtamiseen* eli itse päätöksenteon prosessiin. Tieto yksinään ei voi toimia päätöksenteon ohjaajana, vaan ratkaisun täytyy löytyä prosessista ja sitä toteuttavista päätöksentekijöistä itsestään. Päätöksenteko on tietotyötä, joka pitää sisällään valintoja, tulkintoja ja prosessiin

”Ken valaisee todellisuutta, värittää sitä.”

(Jarno Pennanen)

liittyvien asioiden läpinäkyväksi tekemistä – mikään näistä ei liity yksittäiseen tietoon tai indikaattorilukuun.

Kuka voi todistaa tiedon tarpeellisuuden?

Vaikuttavuuden kanssa tuskailu liittyyneen tulostavastuuseen – olisi hienoa osoittaa, että oikeanlaiseen tietoon perustuva oikeanlainen päätöksenteko on säästänyt niin ja niin paljon yhteiskunnan varoja tai tuottanut niin ja niin paljon sellaista ja sellaista konkreettista tulosta.

Jos uskoo liikuntatoimijoiden haastattelupuhetta, liikuntapoliittinen päätöksenteko kaipaa yhä enemmän tutkimusta tuekseen. Etenkin päätöksentekijöiden ja järjestötoimijoiden taholta tutkimukselle esitetään yhä painokkaammin vaatimuksia yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ja relevanssista poliittiselle päätöksenteolle. Tätä vaaditaan julkisessa keskustelussa silloin harvoin, kun sitä käydään. Tutkimukselta kaivataan vastauksia tai vähintäänkin eväitä ”tietoperustaiseen päätöksentekoon”. Lisäksi toivotaan, että tutkijat tutkisivat nimenomaan päätöksenteon vaikuttavuutta. Tutkijat puolestaan pyrkivät pitkin hampain mukautumaan näihin vaikuttavuus- ja relevanssivaateisiin, koska yrittävät taata työlleen resursseja.

Toisaalta tutkijoiden piirissä suoraan päätöksentekoa palvelevalla ”sosioteknokraattisella” tutkimuksella on huono kaiku. Akateemiseen vapauteen liitetään voimakkaasti tutkimuksen autonomisuus. Perustutkimuksen puolustaminen on keskeisellä sijalla etenkin liikunnan biolääketieteilijöiden keskuudessa, kun vaikuttavuus- ja relevanssivaatimukset ovat ulottuneet koskemaan myös niitä.

Tutkimustieto voi päätyä päätöksentekijän pöydälle periaatteessa kahdella tavalla. Yhtäältä ongelman kohdanneet päättäjät voivat löytää tietoa pyrkiessään ongelman rajaukseen tai etsiessään ratkaisua: henkisesti hereillä oleva virkamies seuraa mahdollisuuksiensa mukaan tutkimusta sekä mediaa ja muuta julkista keskustelua. Jos halutaan lisätä tutkimuksen vaikuttavuutta jo ongelmien määrittelyssä, kehitetään tieteen lobbajajärjestelmää, siis tiedeviestintää päätöksen- ja politiikantekijöiden suuntaan.

Toisaalta päätöksentekijät voivat myös tilata tutkimuksen täyttämään ilmaantunut tiedontarve. Tällöin päätöksentekijöillä tulisi olla käsitys sekä tavoitteista että ratkaisuksi hyväksyttävistä vaihtoehdoista. Näistä voidaan sitten johtaa se, millaista informaatiota valinnan kiteyttämiseksi tarvitaan. Sektoritutkimus voi ideaalisesti toimia näin, samoin esimerkiksi temaattiset tutkimusohjelmat voitaisiin rakentaa palvelemaan ilmenneitä tutkimustarpeita – vuosien viiveellä tosin.

Valtion liikuntaneuvostossa innostuttiin tietotarpeiden kartoitukseen ja sen myötä sektoritutkimukseen 1990-luvun puolivälissä (Liikuntatieteen suunta vuoteen 2000, OPM 1996; Kokkonen & Pyykkönen 1999). Konkreettiseksi tutkimustarpeiksi nimettiin (1997) mm. liikkumattomuuden tutkimus ja median roolin kartoittaminen – ajankohtaisia aiheita yhä.

Viime vuosina sektoritutkimusta on istutettu uudella innolla liikuntahallinnon tiedonhankintatapoihin. Tutkijoilta ennalta rajattu ja nopeaa aikataulua edellyttävä sektoritutkimus on saanut ristiriitaisen vastaanoton. Osa on huolissaan ”kiireessä” tuotetun tiedon tasosta, sillä ”todelliset innovaatiot löytyvät perustutkimuksesta”. Hallinnon näkökulmaa voi ehkä parhaiten kuvata vertauksella: ”Pikaruoka on parempi vaihtoehto kuin nälässä oleminen.”

Tietotarpeita pitää voida ennakoida: kun liikunta-sektorilla merkittävä osa tutkimusrahoituksesta kannetaan ministeriön liikuntayksikön ja sen tiedejaoston lausuntojen kautta, joutuvat päätöksentekijät ottamaan vastuun ennakkoinnista. Toisaalta, miten tarkasti päätöksentekijöiden voi olettaa kykenevän tiedontarpeensa yksilöimiseen? Hallinto-ongelma ei myöskään välttämättä käänny suoraan tutkimusongelmaksi.

Ongelmakeskeinen lähestymistapa antaa tutkimukselle ristiriitaisen roolin: yhtäältä alisteisen ja välineellisen, toisaalta vaikuttavuudessaan vahvan. Tilaamalla tietoa päättäjät rajaavat ongelmat, mutta avaavat samalla tutkimukselle tilan, jossa se vaikuttaa. Ei ole ihme, että tutkijat vierastavat ajattelua. Vaikka sektoritutkimukseen suostutaan, akateemiset meriitit jaetaan muualla.

Kyse on päätöksenteon – ei tutkimuksen – vaikuttavuudesta

Tietoon ja vaikuttavuuteen liittyvät kysymykset näyttävät tiivistyvän ajatukseen tiedosta välineenä tai kauppatavarana – siis merkityksessä data tai korkeintaan informaatio. Jos tieto nähdään työkalun tapaan, sen tehokkuutta on mahdollista arvioida ja haikailu parempien työkalujen perään tuntuu luonnolliselta. Jos

Miten tiede ylipäättään voi vaikuttaa yhteiskuntaan?

Miten tieteen vaikuttavuus syntyy ja miten sitä voidaan mitata? Vaikka kysymys näyttää päivänpolttavalta, samankaltaisia asioita on pohdittu vuosikymmenten ajan. Yhdysvaltalainen Carol H. Weiss erotteli jo 1970-luvun lopulla tapoja, joilla tutkimustietoa on mahdollista hyödyntää päätöksenteossa. Weissin *tietoperustaiseksi* ja *ongelmakeskeiseksi* nimeämät mallit resonoivat yllättävän hyvin sen keskustelun kanssa jota 2010-luvulla käydään.

Tietoperustainen vaikuttavuusmalli olettaa, että perustutkimus vaikuttaa yhteiskuntaan soveltavan tutkimuksen ja kehitystyön välitysten kautta: perustutkimus avaa polkuja soveltavalle tutkimukselle, jonka tulokset siirtyvät kehitystyön kautta tosielämän sovelluksiksi. Malli liittää luonnontieteiden ”valistukselliseen” logiikkaan. Vaikutusten polku on kuitenkin harvoin näin suoraviivainen: vaikutukset voivat olla satumanvaraisia ja monisuuntaisia. Esimerkiksi yhteiskuntatutkimuksessa polku tutkimustiedosta kaupallisiin tai yhteiskuntapoliittisiin so-

velluksiin on pitkä ja mutkikas. Nykyään tuntuu, että nimenomaan kaupalliset ja sosiaaliset innovaatiot ja jopa taide stimuloivat tutkimusta eikä toisin päin.

Ongelmanratkaisumallissa tutkimuksen lähtökohta on päätöksentekijöiden ennalta määrittelemä ongelma, jonka ratkaisemiseen vaadittava tieto ”puuttuu”. Tutkimuksen tehtävänä on tuottaa puuttuvia tiedon palasia. Mallin ilmeisin pulma on oletuksessa, että päätöksentekijät ja tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, miten asioiden pitäisi olla. Toisekseen malli olettaa, että tutkimuksen tuottama ”tieto” jollakin tavalla helpottaa päätöksentekoa. Joskus näin voi toki olla, mutta perustutkimuksen ulkopuolella tiede useimmiten tuottaa tietoa, joka pikemminkin korostaa ilmiöiden monimutkaisuutta ja lisää epävarmuutta. Yhdessä yhteiskunnan rakenteellisen ja teknologisen monimuotoistumisen kanssa vaikutukset vain kumuloituvat – varmaa, yksiselitteistä tai yksitulkintaista tutkimustulosta on hankala edes kuvitella.

tiedolla viitattaisiin tietämykseen ja kontekstuaalisiin tulkintoihin, sen hyödyntämiseen liittyvät kysymykset muotoutuisivat kaiketi toisenlaisiksi. Olennaista olisi esimerkiksi se, kenen kannalta tieto on merkitävää tai millaisia muutoksia se asianosaisten käytäntöihin tai traditioihin aiheuttaa ja miksi. Miten tai miten hyvin/tehokkaasti -tyyppisten kysymysten sijasta kysymykset painottuisivat akselille millaista ja miksi.

Voidaankin kysyä, onko ylipäätään kyse a) tiedon, b) tutkimuksen vai c) päätöksenteon vaikuttavuudesta? Voiko tieteellisen tutkimuksen tuloksena syntynyt tieto sellaisenaan vaikuttaa yhtään mihinkään? Eikö kysymys ole pikemminkin päätöksentekijöiden tuottamasta tavoitteenasettelusta, jonka perustana tietoa hyödynnetään? Tämän tavoitteenasettelun perusteella toteutetaan politiikkaa: sääntelyn, rahoituksen, ohjauksen ja kontrollin keinoin pyritään tavoitteisiin. Jos näin ajatellaan, vaikuttavuusvaatimuksia esitettäessä on kysymys enemmän päätöksenteon kuin tutkimuksen vaikuttavuudesta. Tällöin tutkimuksen tehtävänä voisi olla pikemminkin päätöksenteon vaikutusten tarkastelu tai sen tutkiminen, miten olemassa olevaa (tieteellistä) tutkimustietoa on hyödynnetty politiikan tavoitteiden asettelussa. Tähän tutkijankin lienee helpompi suostua. Liikuntasektorilla haasteeksi nousee lähinnä se, että tutkimusalue on laajentunut liikuntatieteen ja liikuntalääketieteen alueilta erityisesti yhteiskuntatieteiden suuntaan.

Mikäli tutkijat todella halutaan valjastaa palvelemaan päätöksenteon tiedontarpeita, on tutkimus kytkettävä entistä kiinteämmin konkreettisiin päätöksiin: tutkijoille on kerrottava, mistä asiasta päätöksiä ollaan tekemässä ja minkälainen tutkimus tässä kohdin auttaisi.

Entistä täsmällisemmän tiedon toivominen ei lopujen lopuksi ole kantava ratkaisu liikuntapolitiikan kysymyksiin. Enemminkin täytyy kääntää katse liikuntapolitiikan arvoihin ja vakiintuneisiin käytäntöihin ja kysyä, minkälaista liikuntapolitiikkaa halutaan tehdä, mihin voimavarat halutaan suunnata ja miten liikuntapolitiikan vakiintuneet käytännöt voisivat mukautua muuttuneeseen toimintaympäristöön.

Poliittisessa päätöksenteossa on aina kysymys valinnoista suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan sekä politiikassa vallitseviin käytäntöihin ja tavoitteisiin. Ilman näitä arvolatautuneita kytköksiä politiikka ei ole politiikkaa. Käsillä oleva liikuntatieto tai sen puute ei voi olla liikuntapolitiittista päätöksentekoa eteenpäin vievä moottori. Tiedon ylenpalttinen ja reflektioimaton arvostaminen on johtanut epärealistisiin odotuksiin suhteessa tietoon ja sen autuaaksi tekeviin voimiin.

Mittareiden sijaan verkostoja

Muuttunut liikuntakulttuuri ja kansalaisten liikuntaan kohdistamat paineet heijastuvat syystä myös liikuntapoliittiseen päätöksentekoon, jonka perusteita ja vaikutuksia on viime aikoina havahduttu tarkistamaan. Liikuntajärjestelmästä on kuitenkin vaikea saada otetta:

Liikuntajärjestelmä on rajoiltaan epätarkka ja tavoitteiltaan moninainen. Liikunnan edistämisen seurantaan ja arviointiin ei ole toistaiseksi onnistuttu luomaan systemaattista ja vakiintunutta arviointijärjestelmää tai luotettavia indikaattoreita, joilla voitaisiin tiivistetysti seurata liikuntakulttuurin tilaa ja kehitystä. (...)

Liikunnan edistäminen toteutuu usein myös muiden hallinnonalojen kuin liikuntatoimen päätöksillä ja resursseilla. Eri hallinnonalojen liikuntaan vaikuttavien päätösten erottaminen muista päätöksistä on vaikeaa ja usein jopa mahdotonta. (...)

Liikuntatoiminta tapahtuu suurelta osin julkisen hallinnon ulkopuolella järjestöissä. Kokonaiskuvan saamiseksi liikuntapäätösten vaikuttavuuden arviointi edellyttää sekä julkisen sektorin että julkisella tuella toimivien järjestöjen toiminnan seurantaa ja arviointia. (Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla, OPM 2008)

Liikuntapolitiikan vaikutuksista kansalaisten liikkumiseen on vähän näyttöä. Suoran vaikutuksen mittaamiseen ei ole välineitä:

Liikunta on vähän säädelty toiminta-alue, jossa valtion ohjauksella ei ole ratkaisevaa merkitystä. Tilanne on aivan toinen kuin vielä kaksi vuosikymmentä sitten. Kansalaiset, kunnat, koulut ja oppilaitokset, korkeakoulut ja järjestöt toimivat kaikki aiempaa huomattavasti itsenäisemmin. (...) Valtiovallan toimenpiteiden vaikuttavuutta on liikunnassa vaikea osoittaa, kuten valtion liikuntaneuvoston arviointiraportissa (2011) todetaan. (Rovio & Pyykkönen 2011)

Kiistattomia mittareita poliittisten toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioimiseksi on mahdoton kehittää. Päätöksentekijä joutuu elämään sen tuskaa tuottavan tiedon kanssa, että päätöksen olisi aina voinut tehdä myös toisin eikä se välttämättä olisi ollut yhtään sen parempi tai huonompi kuin jo tehty päätös. Päätöksenteon kannalta olennaista on osata katsoa yhtä aikaa taakse- ja

**Liikuntapolitiikan arviointi
kaipaa asiantuntijoiden
verkostoja, ei mittareita.**

eteenpäin. On paikallaan osoittaa tietoaaukkoja, joiden täyttäminen tekisi päätöksenteosta entistä vakuuttavampaa. Olennaista on myös tunnistaa päätöksenteon kannalta merkittäviä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia trendejä, vaikkei kaikesta olisikaan saatavilla juuri oikeanlaista tutkimus- tai indikaattoritietoa.

Yksiselitteisten vaikutuksia arvioivien mittareiden haikailun sijaan energian voisi käyttää muuhunkin. Arvioinnissa kannattaisi panostaa osallisista koostuvien verkostojen rakentamiseen ja hyödyntämiseen mittareiden kehittämisen sijaan. Liikuntakulttuurin pitkälti autonomisen toimijoiden ja kansalaiskeskustelun sisällyttäminen liikuntapolitiikan arvo- ja arviointikeskusteluihin on niin ikään olennaista.

Katse tiedosta johtamiseen

Tietoon takertumisen sijaan huomio kannattaisi kiinnittää itse päätöksentekoprosessin luonteeseen. Läpinäkyvyyttä ja avoimuutta sekä näiden myötä ymmärrystä lisäisi yksittäisten päätösten taustalle rakentuneiden tiedon, taidon, kokemuksen, rutiinien ja henkilösuhteiden verkostojen dokumentointi. Päätöksenteon sisältäpäin tuotettua tietoa refleктоimalla voidaan keskustella myös liikuntapolitiikan taustalla vaikuttavista arvoista ja niiden olennaisuudesta suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja kansalaisten elämään.

Joku vuosi sitten Suomi tilasi OECD:ltä arvioinnin julkisen hallinnon tilasta (OECD Public Governance Reviews Finland – working together to sustain success, 2010). Siinä listataan valtaisa määrä tehtyjä uudistuksia ja toimenpiteitä kiitosten kera ja kannustetaan jatkamaan valitulla tiellä. Erityisesti painotetaan julkisen hallinnon *strategisen ketteryuden* kehittämistä ja hallinnonalojen välisen yhteistoiminnan kehittämistä ja johtamista. Maaraportti ehdottaa kehittämään kansalaisten

Löytyykö liikuntahallinnolta strategista ketteryyttä?

ja muiden sidosryhmien osallistumisen mahdollisuuksia ja ottamaan kansalaisten tarpeet hallinnon kehittämisen lähtökohdaksi. Kansalaisten osallistaminen edellyttää, että päätösten valmistelussa tarvittava tieto on kansalaistenkin käytettävissä ja että kansalaiset näkevät, miten heidän panoksensa vaikuttaa.

Suomalaisen hallinnon puute ei yleisesti ottaen ole informaation ja tiedon puute, vaan tiedon saattaminen jäsentyneesti ja tehokkaasti päätöksenteossa ja valmistelussa hyödynnettäväksi. Ketteryyden este ei ole tiedon, vaan strategisen johtajuuden puute. Tiedon ja päätöksenteon väliin tarvitaan monitahoista, tilannesidonnaista ja ennakkoluulotonta asiantuntijuutta, jolla tarvittavaa tietoa ennakoidaan ja olemassa olevaa tietoa yhdistellään, tulkintaan ja saatetaan hyödynnettäväksi.

Liikuntapolitiikan kohteena ovat viime kädessä kansalaiset, joiden liikuntamahdollisuuksia ja -haluja halutaan edistää. Liikuntakulttuuri ei suinkaan rakennu liikuntapolitiittisen päätöksenteon mukaiseksi. Siksi liikuntapolitiittisen päätöksenteon tulisi kyetä kommunikoimaan muuttuvan liikuntakulttuurin kanssa ja puhuttelemaan tämän kulttuurin vaikutuspiirissä valintoja tekeviä kuluttajakansalaisia:

Kansalaisia eivät politiikat sido – eikä aina edes kiinnosta. 2010-luvun kansalaiset eivät ensisijaisesti halua vaikuttaa politiikan kautta, vaan markkinoilla. Näin liikuntakulttuuri kehittyy ensisijaisesti kansalaisten kulutusvalintojen ja yritysten tarjonnan kautta. (Pyykkönen 2012)

Tutkimustiedon välittymiselle ei ole mittaria

”Jos suurelle yleisölle suunnatun tutkimustiedon välittäminen koetaan tärkeäksi, voidaan-ko se osoittaa jollakin laskelmalla? Päättäjähän tarvitsevat kvantitatiivisia indikaattoreita, jotta he voisivat tehdä perusteltuja päätöksiä. Asiaa on pohdittu monissa toimeksiannoissa ja työryhmissä. Vuonna 2011 ilmestyneessä Suomen Akatemian ja Tekesin yhteistyönä syntyneessä raportissa Better results more value määritellään

56 yhteiskunnallista ilmiötä, joihin tutkimuksella voidaan vaikuttaa. Raportissa esitetään myös mahdollisia indikaattoreita vaikutuksen mittaamiseen. Kohta ’tutkimustiedon välittäminen kansalaisille ja yhteiskunnan käyttöön’ kuuluu kuitenkin niihin, joihin ei vielä ole pystytty esittämään indikaattoria. Se kertoo, että tämän tärkeän vaikuttavuuden muodon mittaaminen on vaikeaa” (Mustajoki 2013)

Julkisella hallinnolla on silti tehtävänsä liikuntaedellytysten luojana. Entistä ohjatumpi, kohdennetumpi, kattavampi ja säännönmukaisemmin toistettu tieto ei kuitenkaan riitä määrittelemään liikuntapolitiikan tulevia suuntia. Johtamisessa on lopulta aina kysymys siitä, mitä arvostetaan. Päätöksentekijän tulisi pystyä

vakuuttamaan päätöksenteon osalliset ja kohteet siitä, että arvot ovat niin sanotusti kohdallaan. Erityisen tärkeää tämä on suunnanmuutosten aikana, silloin, kun entiset arvot ovat muuttamassa kurssia tai kenties kokonaan korvautumassa uusilla.

3. Vuorovaikutusvajeinen liikuntakenttä

Jezica Summo / Gorilla

Liikuntatieto on noussut päähän: oma tieto on parasta tietoa. Eriytyneessä liikuntakulttuurissa kaikille löytyy oma tie, totuus ja elämä. Organisaatiot ja kuppikunnat kilpailevat keskenään ja ministeriön suosioista. Olisiko viimein aika rakentaa luottamusta ja verkostoja?

Tieto yhdistää ja erottaa. Se tekee myös ylimieliseksi, väittää Antti Blåfield (HS 15.3.2011). Esimerkit Blåfield poimii kotimaisen politiikan raskassarjalaisilta: eduskunnan puhemies Paavo Lipponen kuittaa julkisuudelta piiloon jääneen keskustelunsa amerikkalaisdiplomaattien kanssa tokaisulla ”So what!” Pääministeri Jyrki Katainen ohittaa oppositio puolueen vaaliohjelman samalla otteella: ”Olisi helpompaa keskustella, jos kaikki

hallitsisivat perusasiat.” Blåfieldin mukaan valta ei nouse päähän, tieto nousee.

”Opi perusasiat” kehoitettiin jo 1970-luvun luokkataistelulaulussa: kamppailu tai edes keskustelu kannattaa aloittaa vasta kun tietää tarpeeksi. Tähän oppiin on tiukan paikan tullen vedottu – paitsi eduskunnassa – myös liikuntakulttuurissa. Aina on löytynyt perusasioita, joiden tietämiseen vetoamalla on torjuttu ”vihollinen”

tulipa hän liikuntakulttuurin ulko- tai sisäpuolelta.

Yleisimmin tulee tyrmätyksi mies, joka vailla itse saavutettuja mitaleja pyrkii mukaan huippu-urheilu-keskusteluun: ”Mitä sä urheilijan polusta voit tietää!” (Naisen ohittamiseen riittää ylimielinen hymähdys.) Perinteikästä on myös liikuntahallinnon ja -tutkimuksen vähättely huippu-urheilun yhteydessä:

Parlamentaariset liikuntakomiteat, liikuntatieteelliset seurat tai ties mitkä urheilusta, elämästä ja sen ikuisesta perussyykkeestä, kilpailusta etäännyneet näkijät ja puhujat; toimikaa! Kyllä maailmalle voi selitellä ja seipitellä, kyhättä kulissee, mutta teoilla puhuminen veisi viestin vakuuttavammin perille. (...) Jos liikuntatieteilijä jotakin inhoaa, niin se on tekemistä urheilun hyväksi. (Juha Väättäinen Liikuntakulttuurin Päivillä 1988)

Suoraan sanominen ei ole sopinut enää 2000-luvun kielenkäyttöön: konsensuspuheella on haudattu konflikteja, kumppanuuslauseilla piilotettu kilpailuasetelmia ja verkostovirkkeillä tasattu hierarkioita. Puhe kuitenkin muuttuu helpommin kuin toiminta. Käytännössä tiedolla torjuminen on yhä yleistä niin tiedon tuottajien kuin soveltajien joukoissa: ”Tutkimuksestani voi puhua vain minä itse”, ”tutkijat eivät ymmärrä mitä me hallinnossa tarvitsemme”.

Omaehtoisen tiedon yliveritaisuutta korostetaan kaikkialla: valmennuksessa, järjestötyössä, hallinnossa ja jopa siellä, missä kaikki ovat toimenkuvaltaan tietäjiä eli tutkijoiden keskuudessa. Vääräksi koettuja tutkimus-arviointoja pyritään vesittämään vetoamalla arvioitsijan väärään oppitustaan tai siihen, ettei arvioitsijalla ole tutkittavan ilmiön pitkäaikaista tuntemusta – toisin kuin kirjoittajalla.

Ylimielisyyden vaara vaanii myös hallinnon sisällä. Liikunnan edistämisen toivotaan yltävän kaikkien hallinnonalojen agendoille. Olennaiseksi kysymykseksi nousee minkälaista ja miten liikuntaa tulisi edistää. Eri sektoreiden virkamiehillä on hallinnonalojensa mukainen näkemys siitä, miten asiat – myös liikunta-asiat – täytyy toteuttaa. Harva heistä ehtii sisäistämään liikuntahallinnon vakiintuneet tulkinnat ja käytännöt, eli liikuntanäkökulmasta he eivät koskaan yllä ”oikean liikuntatiedon” tasolle.

**”Kaikilla on niin kiire
opettaa, ettei kenellekään
jää aikaa oppia”**

(Agnes Repplier)

Kompastuuko liikuntakentän vuorovaikutusylimielisyyteen? Onko liikuntakentällä edes mahdollisuutta laajaan yhteistyöhön liikuntatiedon saavutettavuuden parantamiseksi? Miten tällaiseen tilanteeseen on päädytty?

Yhdestä urheilupolitiikasta moneen liikuntapolitiikkaan

Suomalaisen liikunnan ”tonttijako” on syntynyt monen muuttujan summana. Liikuntakulttuuria on ”kaavoitettu” ylhäältä, mutta erityisen paljon on rakennettu järjestöjen aktiivisuudella ja kansalaisten valinnoilla. Nykyluokan mosaiikkikulttuuria värittävät sekä vahva perinne että eri suunnista tulevat uudet vaikutteet.

Julkisen vallan kiinnostus voimisteluun ja etenkin urheiluun heräsi kansalaisten ja järjestöjen innostusta myöhemmin, vasta 1920-luvun alussa. Kansainvälinen urheilumenestys hurmasi, mutta myös velvoitti valtiota liikuntapolitiikkaan. Käytännössä urheilu oli suurelta osin järjestövetoista, sillä urheilujärjestöjen johtohenkilöillä oli merkittävä asema valtion urheilulautakunnassa (nyk. valtion liikuntaneuvosto). Se vastasi liikuntapolitiikasta aina 1960-luvulle asti, jolloin valtion liikuntahallinto organisoitui nykymalliinsa. Siihen asti liikuntapolitiikkaa tehtiin vahvan urheilu-uskon varassa.

Urheilujärjestöt piilojohtivat liikuntapolitiikkaa 1980-luvulle asti. Valtionapuesitykset valmisteltiin hyvin etukäteen järjestöjen ”isojen poikien” kesken. Virkamiehille jäi tehtäväksi viedä esitys ministeriöön. Järjestöjen ja hallinnon vuorovaikutusta leimasi epävirallisuus ja tuloksellisuus. Hallintoa ohjaava tieto tuli suurelta osin edelleen liikuntajärjestöiltä.

Urheilujärjestöt vetivät yhtä köyttä vain valtion suuntaan. Muilta osin urheilun poliittinen kahtiajakautuminen (SVUL–TUL) sähköisti kanssakäymisen 1910-luvulta 1980-luvun lopulle. Kahtiajakautuminen näkyi kaikkialla: kokouksissa ja seminaareissa puheenvuoroja piti jakaa tasapuolisesti oikealle ja vasemmalle. Julkilausumat olivat tasapainoilujen tuloksia. Poliittisuus oli huipussaan 1960- ja 1970-luvuilla. Koululiikunnan kehittämistä ei voinut puhua ilman viittausta Vietnamin sotaan. Työpaikkaliikunta oli jo tuolloin tapetilla, tosin eri äänenpainoin kuin nykyään: erimielisyyttä syntyi siitä ”oliko sen palveltava työvoiman uusintamista kapitalismin tarpeisiin vai työläisen omaa hyvinvointia ja luokkatietoisuuden kehittämistä.” (Kokkonen & Pyykkönen 2003) Kaikilla oli varmaa tietoa, eikä rajuiltakaan vastakkainasetteluilta vältytty. Arvojen taistelu oli näkyvää, toisin kuin nykyään, jolloin

Liikuntakulttuurin eriytyminen tunnistettiin 1960-luvulla.

julistamisen sijaan kuiskitaan, kehoitetaan lukemaan rivien välistä ja katsotaan kuka lainaa ketä.

Liikuntatutkimus kehittyi puolue- ja etujärjestöriitojen varjossa 1950-luvun lopulta alkaen. Jo seuraavalla vuosikymmenellä tutkijat olivat valmiita osallistumaan liikuntakeskusteluun. Ensimmäiset Liikuntapoliittiset neuvottelupäivät (1967) olivat moukarinisku urheilulle, joka oli siihen asti ollut johtotähti kaikilla liikuntateillä. Osallistumishakuisten liikuntatutkijoiden myötävaikutuksella yläkäsitteeksi otettiin urheilun sijasta liikunta ja se jaettiin kolmeen osa-alueeseen. Samalla päivien julkilausumassa nostettiin reilusti esille – ilmeisesti ensi kertaa – liikuntakulttuurin *eriytymiskehitys*:

LTS:n [Liikuntatieteellisen Seuran] toimesta järjestettyjen liikuntapoliittisten neuvottelupäivien yleiskokouksen antaman julkilausuman ehkä tärkein kohta käsitteli liikuntakulttuurimme eriytymistä ja tämän eriytymisen välttämättömyyttä. Julkilausumassa hyväksyttiin liikuntakulttuurimme jako seuraaviin osa-alueisiin: huippu-urheilu ja muu kilpaurheilu, kuntoliikunta ja liikuntakasvatus. (Juppi 1968)

Päivien raportissa (Stadion 4B/1967) liikuntakulttuurin osa-alueita perusteltiin pontevasti. Osa-aluejaon myötä siirryttiin vielä nytkin tuttuun toimiala-ajatteluun. Jaon mukaisesti alettiin perustaa uusia järjestöjä ja etenkin alaosastoja. Eriytyminen edellytti myös aiempaa rajatumpaan tietoon keskittymistä. Liikuntatutkijat saivat etuliitteitä: huippu-urheilun tutkija, liikuntakasvatuksen tutkija jne.

Kokonaisuus pysyi kuitenkin jotenkin kasassa aina 1980-luvun lopulle asti, jolloin alkoi tapahtua monella rintamalla. Valtio vahvisti ohjausotettaan liikuntajärjestöjen suuntaan. Liikunnan luokkarajat murtuivat, ja järjestöjen kulta-ajat olivat jäämässä taakse. Samanaikaisesti suomalaiset alkoivat irrottautua ohjauksesta ja vapaaehtoistoiminnasta suunnatakseen kohti omaehtoista liikuntakulutusta ja -kulttuuria. Kansalaiset halusivat jotain, mitä valtio ja kunnat tai järjestöt eivät olleet huomanneet tarjota eli erilaisia liikunnallisia kokemuksia. Siihen asti kansalaisilla oli ollut kaksi tietä, ”Kilpailun tie” ja ”Kunnon tie” (Kalevi Heinilä 1974). Nyt niiden rinnalle haluttiin ”kolmas tie”, jossa omakohtaisilla kokemuksilla olisi tärkeä sija.

Niistä oltiin jopa valmiit maksamaan.

Liikunnan hallinnointi pysyi ”yksissä raameissa” ehkä vain sen takia, että mitkään edellä mainitut mallit eivät esiintyneet puhtaina, vaan käytännössä niistä löytyi erilaisia väli- ja sekamuotoja. Uuden tuleminen merkitsi kuitenkin heilahduksia joka suunnalle:

Jotakin versoa liikunnan kaikilla saroilla. Kilpaurheilu ylittää rajojaan, eikä vain huippusuoritukseen, vaan myös rajakokemuksen ja seikkailun suuntaan. Kuntoliikunnan totiset kasvot ovat alkaneet lieentyä. Ehkä muotiliikunnan sektorin tehtävänä on opettaa hieman ruumiin, erotiikan ja semiotiikan rienaavan raikasta kapinallisuutta, vanhan markkinapaikan ja karnevaalin hengessä. Kansanliikunnasta kansanjuhlaa. (Sironen 1988)

Uusi karnevalistinen liikuntakulttuuri ei vielä vakiinnuttanut paikkaansa samalla lailla kuin samoihin aikoihin syntyneet ympäristöliikkeet, elävän musiikin yhdistykset tai kirjakahvilat. Pehmeä kyllä haastoi kovan, mutta vielä kokemuksellisuus joutui urheilu- ja kuntoilu-uskon jyräämäksi niin liikuntajärjestöissä kuin -hallinnossa.

Myöhemmät vuodet ovat kuitenkin osoittaneet, ettei kolmas tie ole kaivannut sen enempää järjestöjä kuin hallintoa. Oma apu on ollut paras apu. Kokemukset, elämykset, merkitykset ja erilaiset osallisuudet ovat tulleet koko ajan tärkeämmiksi liikunnan selittäjiksi. Kevytyhteisöllisyys ja väliaikaisuus leimaavat 2010-luvun yksilöllistä elämänpolitiikkaa. Toistaiseksi näitä ulottuvuuksia avaavat tutkimukset ovat jääneet perinteisempien mittaustutkimusten varjoon ja samalla vähälle huomiolle päätöksenteossa.

Liikuntahallinnon ote muuttuvasta liikuntakulttuurista herpaantui 1980-luvulla. Hallinto jatkoi kuin mitään ei olisi tapahtunut, vaikka huippu-urheilu kirkkoti kohti markkinoita ja kansalaiset irrottivat itsensä talutusnuorasta. Suomalaiset alkoivat hakea liikuntalajinsa ja -tapansa kansainvälisiltä kentiltä, eivät enää isiltään. Hallintoa varoitettiin asettamasta itselleen liian suuria tavoitteita maailmassa, jossa liikunnan eri ilmiöt ja ulottuvuudet olivat kasvamassa hallitsemattomiksi:

Kerättävää tietoa arvioitaessa on otettava huomioon myös se, mihin poliittinen ohjausjärjestelmä ja hallinto kykenevät vaikuttamaan. (Ojala & Pelttari 1980)

Valtionhallintoa varoitettiin liian suurista tavoitteista jo 1980-luvulla.

Tulevaisuuden liikuntapolitiikkaa voi olla menestyksellistä vain, jos se luopuu tavoittelemasta mahdottomia eli vain siitä itsestä käsin asetettuja tavoitteita. (...) Luopumisen taito on tulevaisuuden liikuntapolitiikassa vähintään yhtä tärkeää kuin uuden kehittelyn taitokin. (Heikki Ylikangas Liikuntakulttuurin päivillä 1988)

Vaikka liikuntamaailma ”räjähti käsiin” 1980-luvulla, liikuntapolitiikan ja -hallinnon rajanvetoja tai painoalueita ei lähdetty muuttamaan, vaan jatkettiin operoimista laajalla otteella, kuten Liikuntakomitean (1990) avainalueet osoittavat: 1) Liikuntakasvatus; lasten ja nuorten liikunta, 2) Aikuisväestön kunto-, terveys- ja virkistysliikunta ja 3) Huippu-urheilu. Kilpaurheilun komitea katsoi sisältyvän kaikkiin kolmeen avainalueeseen.

Toisaalta julkisen hallinnon tehtäviin kuului ja kuuluu edelleen koko väestön liikuntaedellytyksistä huolehtiminen. Käytännössä liikuntahallinnon ohjaus tavoittaa lähinnä liikuntapaikoilla ja -järjestöjen puitteissa liikkuvat. Omatoimisten harrastajien ja arkiliikkujien tavoittamisessa muilla hallinnonaloilla on huomattavasti merkittävämpi rooli (taulukko 1).

Raha on tunnetusti tehokkain konsultti. Niin myös 1990-luvun alussa, jolloin lama pelästytti myös liikuntaväen. Liikunnan yhteiskuntakelpoisuutta (tuottavuutta) piti parantaa ja parhaiten sen arveltiin hoituvan korostamalla liikuntaa terveyden sekä työ- ja toimintakyvyn tekijänä. Liikunta hyppäsi – Juha Heikkalan sanoin – ”Hyvinvoinnin tielle”. Hyvinvointite edellytti uudenlaista tietoa, ja liikuntatutkijat ovatkin 2000-luvulla saaneet tehdä tilaa terveyden ja hyvinvoinnin tutkijoille.

Terveyttä edistävän liikunnan kehittäminen on ollut valtioventoista. Se on myös otettu vastaan parhaiten

julkishallinnon eri sektoreilla ja tasoilla. Liikuntahallinnon ohjauksella ei välttämättä ole pyritty muuttamaan liikuntajärjestöjen ja -seurojen ydintoimintaa, mutta kylläkin laajentamaan toimintaa terveyttä edistävän liikunnan suuntaan. Hallinto on terveyttä edistävän liikunnan hankesyyöteilläään onnistunut saamaan kansalaisjärjestöjä mukaan, mutta vain hankkeiden ajaksi (Huhtanen & Pyykkönen 2012). Kannettu vesi ei kaivossa pysy.

Silti liikehdintä liikuntajärjestöissä on 1980-luvun jälkeen ollut jopa hallintoa vilkkaampaa. Tasapainoilua on tarvittu rakenteiden, tavoitteiden ja toimialueiden pohdinnassa. 1990-luvun lopun väitöskirja-analyysi liikuntajärjestöistä ei liene tyystin vanhentunut vielä:

Eri toimijatahojen roolit alkavat pikku hiljaa jäsentyä tai ainakin näitä rooleja koskevissa keskusteluissa on edetty. Siitä huolimatta liikunnan järjestökenttään sisältyy joukko jännitteitä. Erilaiset arvopohjat lasten- ja nuorten liikunnassa, kilpa- ja huippu-urheilussa sekä harraste- ja terveysliikunnassa keskusteluttavat yhä. (Heikkala 1998)

Eriytymistä on ollut vaikea tunnustaa

Liikunnan eriytymisestä – arvopohjien, tavoitteiden ja toiminnan monimuotoistumisesta – on kertynyt myös tutkimusnäyttöä (esim. Itkonen 1991 ja 1996). Mutta kuten tiede yleensä, myös liikuntatiede saattaa sanoa ensimmäisen sanan, mutta viimeistä ei koskaan. Liikuntapolitiittinen retoriikka kumpuaa yhä paljolti 1950-luvun yhtenäiskulttuurin – urheilun hyvän kertomuksen – äänenpainoista. Yksi ja yhteinen liikuntakulttuuri on ollut myytti, jota on varjeltu, koska ”se on kaikkien liikuntaihmisten etu”.

Taulukko 1. Valtion liikuntahallinnon (OKM/LY & VLN) ja muiden hallinnonalojen painoarvo liikunnan/liikkumisen edistämisessä – suuntaa antava arvio. (Huhtanen & Pyykkönen 2012).

	OKM / LY & VLN	Muut hallinnonalat	
Organisoituneet aktiiviharrastajat (1 milj. hlöä)	70 %	30 %	Liikuntaa
Omatoimiset harrastajat (2,5–3 milj. hlöä)	25 %	75 %	
Arkiliikkujat (5,3 milj. hlöä)	5 %	95 %	Arkiliikkumista (muuta fyysistä aktiivisuutta)

Jos huudetaan ”eteenpäin!” huippu-urheilun ja terveysliikunnan edistäjille, he lähtevät eri suuntiin.

Puhe yhdestä liikuntakulttuurista on saanut entistä myyttisempiä sävyjä sen jälkeen, kun liikuntahallinto on lisännyt toimeliaisuuttaan arkiliikunnan (kaikenlaisen fyysisen aktiivisuuden) edistämiseksi ja liikunnasta kiinnostumattomien aktivoimisessa. Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu nojaakin nykyään lähestulkoon terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Liikunta-maailma on mielenkiintoisessa tilassa, menneisyydestä haetaan tunne (urheilupuhe) ja nykyisyydestä järki (resurssipuhe).

Ehkä kuitenkin olisi aika lopettaa puheet yhdestä liikuntasektorista. Huippu-urheilun, kunto-/terveysliikunnan ja arkiliikunnan kokonaisuutta lienee enää mahdotonta hallinnoida ja lähes mahdotonta edes hallita:

2000-luvulla liikuntakulttuuri on moniulotteinen mosaiikki, jota hallitsevat monet arvot, tarinat ja todellisuudet. Toisaalta liikuntakulttuurin eriytyminen ja laajentuminen jatkuu edelleen, toisaalta sektoreiden rajapinnat huokoistuvat ja hämärtyvät. Liikuntakulttuurin ohjaus tulee entistä haasteellisemmaksi monikeskuksisessa ja verkostoituneessa järjestelmässä, jossa keskinäiset riippuvuussuhteet tihtentyvät. (Heikkala 2009)

Liikuntapoliittinen päätöksenteko tasapainoilee vanhojen rakenteiden ja muuttuneen ympäristön välillä. Liikuntakulttuuri ei enää ole yhteisten arvojen ja normien kenttä, vaan sen osa-alueilla painottuvat erilaiset, keskenään jopa kilpailevat arvot ja tavoitteet. Liikuntapolitiikassa on kysymys arvoperusteisesta ohjaamisesta, jonka taustalla kaikuvat hallinnonalan vakiintuneet käytännöt, yhteiskunnan muuttuvat arvot, normit ja käytännöt sekä kulloinkin käytettävissä olevat henkilöresurssit. Oman hallinnonalan lisäksi muiden hallinnonalojen ratkaisut ja yhteiskunnan kokonaistilanne vaikuttavat liikuntapoliittisen päätöksenteon arvoperustaan.

Lieneekö niin, että arvokeskusteluun väsyttiin 1970-luvulla. Nyt, kun sukupolvet ovat vaihtuneet, soisi uudenlaisen arvokeskustelun heräävän. ”Vasen–oikea”-taistelun sijaan voisi keskustella esimerkiksi liikuntaan liittyvistä vastuista:

Liikuntapolitiikassa on päätettävä mitkä ovat julkisen vallan, kansalaistoiminnan ja kansalaisten vastuut (tehtävät) tulevaisuuden liikuntakulttuurissa. (Liikunta valintojen virrassa, OPM 2007)

Hyvinvointivastuiden muutokset ovat tapahtuneet nopeasti, parin vuosikymmenen aikana. Onkin yllättävää, että keskustelua valtion, kunnan, yhteisöjen ja yksilön vastuista liikunnan alueella on toistaiseksi käyty vähän. (Rovio & Pyykkönen 2011)

Päätöksenteon keskiöön nouseekin se arvoperusta, jolla tiedon tuotantoa ja tiedon hyödyntämistä perustellaan: kenen liikuntatietä halutaan kulloinkin ensisijaisesti aurata ja kenen se pitäisi tehdä?

Liikunnan kolmijako liikuntapolitiikan perustaksi?

Jotain pohjaa arvo- ja strategiakeskustelulle saattaisi tarjota eriytyneen liikuntakulttuurin ”tuotantotapojen” tarkastelu. Kalervo Ilmanen jakaa – Henning Eichbergiin viitaten – liikunnan tuotantoprosessit kolmeen logiikkaan:

1. Huippu-urheilua hallitsee markkinoiden logiikka, jossa urheiluviihteen tuottamisella on merkittävä rooli.
2. Kansalaisyhteiskunnan logiikassa urheilu ja liikunta ovat liikettä, iloa ja leikkiä.
3. Julkishallinnon logiikkaa hallitsee pyrkimys tuottaa kaikille kansalaisille tasa-arvoiset mahdollisuudet liikkua ja urheilla. (Ilmanen 2008)

Ilmanen (Eichbergin) ajattelua on mielenkiintoista jatkaa: ammattilaistunut huippu-urheilu on suunnannut jo pitkään toimintaansa markkinoiden ehtoja kuunnellen. Huippu-urheilun yhteiskunnallisissa perusteissa korostuvat huippu-urheilun kansalaisille tuottamat elämykset. Näin urheilijat rinnastuvat esiintyviin taiteilijoihin. Ehdotukset, joiden mukaan huippu-urheilua voitaisiin hallinnoida työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) tai OKM:n kulttuuriyksikön kautta, ilmentävät hyvin huippu-urheilun erkaantumista muusta liikuntakulttuurista. Niin, ... mikä ettei: huippu-urheilu on elämys-teollisuutta, joten miksei TEM? Toisaalta esimerkiksi jääkiekon MM-joukkue on orkesteri, joka harjoittaa luovaa toimintaa, ja joukkueen matka MM-kisoihin lienee kulttuurivientinä siinä kuin ministeriön tukemat Duudsonien maailmanvalloitusretket (kiekkailijoiden paluumatkat ovatkin sitten jo toinen juttu).

Liikunnan kansalaistoiminta on jo pitempään tus-

kaillut valtion liikuntahallinnon ohjauspyrkimysten kanssa. Järjestöjen ja hallinnon intressit eivät kohtaa, sillä järjestö- ja seuratoimijat eivät innostu terveysliikunnan alihankkijoiksi. Järjestöt ja seuramat haluavat toimia autonomiaansa vedoten jäsenistönä ehdoilla. Miksi niin ei voisi tapahtua? Liikunta on edelleen Suomen suurin kansanliike, joten eivät järjestöt ja seuramat ihan metsään ole toimintaansa ohjanneet.

Liikuntalaki edellyttää julkiselta hallinnolta laajaa liikuntaotetta. Liikkumisen edellytyksiä tulisi luoda tasapuolisesti liikunnan eri osa-alueille ja väestöryhmille. Käytännössä valtio ja kunnat haluavat korostaa erityisesti terveyttä edistävää liikuntaa ja sitä kautta tulevia taloudellisia säästöjä. Liikuntahallinto haluaa arvioida toimintaansa sillä, miten hyvin kansalaiset täyttävät riittävän terveysliikunnan kriteerit.

Kolmen tuotantologiikan tunnustaminen saattaisi mahdollistaa strategiat, joiden toteuttamisesta voisi ajatella syntyvän nykyistä vaikuttavampaa liikuntapolitiikkaa ja jopa mitattavia tuloksia. Huippu-urheilussa on mahdollista painottaa markkinoiden vastuuta, lasten ja nuorten harraste- ja kilpailutoiminnassa järjestöjen ja seurojen vastuuta ja terveysliikunnassa julkisen vallan eri hallinnonalojen yhteisvastuuta. Osa-alueita profiloimalla kansalaisten mielikuvat saattaisivat selkeytyä. Lisäksi tavoitteet ja toimenpiteet olisi nykyistä helpompi laatia ja – mikä tärkeintä – eri osa-alueen toimijat saisivat työskennellä niiden asioiden parissa, jotka heitä eniten houkuttavat. Jako jäsentäisi myös liikuntatiedon tuotantoa ja hyödyntämistä.

On syytä huomata, ettei osa-alueiden profiloiminen kuitenkaan ole sama asia kuin raja-aitojen korottaminen ja poteroissa pitäytyminen. Kolmen toimintalogiikan välistä vuorovaikutusta ja joustavuutta voi kehittää.

Toisaalta, jos liikuntapolitiikkaa mietitään laajemmin kuin vain liikuntasektorin ja historian näkövinkkelistä, kolmijakoa kannattaa miettiä uudelleen. Liikuntakulttuuri ei voi enää rakentaa toimintaansa ja siihen perustuvia mielikuvia vain omissa kabineteissaan. Päinvastoin, esitettyä kolmijakoa ja sen mielekkyyttä täytyy jatkuvasti reflektoida suhteessa toimintaympäristön muutoksiin. On katsottava ulospäin kohti julkisuutta ja kansalaiskeskustelua. Jatkamme tästä keskustelua luvussa 5(s. 51–53).

Eriytynyt kulttuuri – eriytynyt tiedonvälitys

Laajentunut liikuntakulttuuri merkitsee entistä laajempaa tietotarvetta. Eriytynyt liikuntakulttuuri tarkoittaa

Liikunnan tiedeviestintä on jäänyt tieteellisen viestinnän varjoon.

aiempaa eriytyneempää tietotarvetta. Eriytyneisyys ja hajanaisuus on pantu merkille myös hallinnossa:

Liikunta-alalla keskeisin ongelma tiedon välittämisessä tiedon tuottajalta tiedon tarvitsijalle on eri tahojen ja niiden toimintojen eriytyneisyys ja hajanaisuus. (Strategisen tiedolla johtamisen kehittäminen liikunnan valtionhallinnossa, OPM 2006)

OPM:n työryhmän mukaan liikuntatieto on organisaatiosidonnaista – eri tahot keskittyvät omaan erityisalaansa. Liikuntakentän organisaatiot eivät kuitenkaan toimi väärin, sillä jokainen pyrkii optimoimaan tietohuoltonsa ja -tuotantonsa mahdollisimman hyvin eli oikein. Organisaatioiden tavoitteet ja ratkaisut ovat siten ymmärrettävästi keskenään erilaisia.

Ministeriön työryhmä pani myös merkille, että tutkimustiedon viestinnässä ”painottuu tiedon välityminen tutkijoilta toisille korkeatasoisissa tieteellisissä julkaisuissa ja kongresseissa”. Soveltajia palveleva tiedeviestintä on jäänyt tieteellisen viestinnän varjoon.

Kokonaisuudesta on muotoutunut aika lailla toinen kuin on toivottu – tutkimus ja käytäntö eivät kohtaa, organisaatiot eivät kohtaa, ja tutkimusalatkaan eivät kohtaa:

- *Yliopistomaailma ja käytännön elämä seuratoiminnassa ovat valovuoden päässä toisistaan.*
- *Keskeinen heikkous on valtion ja ”urheiluliikkeen” välinen suhde, jossa päätöksenteossa käytettävän tiedon rooli, hankinta sekä tilaajatoiminta ja -suhteet ovat epäselviä.*
- *Päättäjien tulisi osata arvioida hankkimansa tiedon tasoa ja laatua. Tällöin apuna voi käyttää tunnettuja tutkijoita ja tutkijaryhmiä, jotka toimivat ko. alueella.*
- *Meillä on valtavan hyvät kansainväliset tutkimus- ja yhteistyöverkostot, joissa meitä arvostetaan. Kotimainen yhteistyö on vähäistä, ei oikein ole sellaisia tahoja.*
- *Edes oman putiikin sisällä emme tiedä mitä toiset tekevät. Tieteenalojen kuilu tuntuu ylipääsemättömältä.* (OKM:n kysely 2012)

Vuorovaikutusvajeen takia keskustellaan vain samanmielisten kanssa. Myös erimielisyys on vakiinnutettu: toimijat ovat roolittaneet itsensä ja toisensa urheilukentän tapaan hyökkääjiksi, puolustajiksi ja vastapelaajiksi – seminaarit rakennetaan sopupelihengessä siten, että keskustelujen lopputulos on kenttää tunteville jo ennalta selvä. Esiintyjälistä määrittelee osallistujat.

Liikuntakenttä on niin moniarvoinen ja toimintatavoiltaan niin moninainen, ettei kaikille sopivaa tiedon tuotanto-, välitys- tai hyödyntämismallia liene mahdollista rakentaa. Tiedon tuottamista, välittämistä ja hyödyntämistä ei kannata yrittää erottaa rakenteellisesti toisistaan. Myöskään eri yhteisöjen ja yksiköiden roolituksilta ei saa odottaa liikaa. Käytännössä toimijat ovat moniroolisia suhteessa tietoon: jokainen toimija toimii vähintään kahdessa, ellei kaikissa kolmessa ”ydinroolissa” (tiedon tuottaja/välittäjä/hyödyntäjä).

Laatua ja laadutonta syntyy joka puolella

Tiedon laatu on olennainen kysymys, kun mietitään tiedon hyödynnettävyyttä. Liikuntatietoa – tutkimuksia ja selvityksiä – tuotetaan yliopistoissa ja korkeakouluissa, tutkimuslaitoksissa ja järjestöissä. Tietotuotteet voivat olla (suhteellisen) vapaita akateemisia tutkimuksia tai rajattuja sektoritutkimuksia tai verraten nopeasti laadittuja kartoituksia ja selvityksiä. Laadukkaita tai laaduttomia tutkimusasetelmia ja tulosten tulkintaa voi esiintyä kaikilla tiedon tuotannon tahoilla ja tasoilla. Kysymys laadusta on kuitenkin hyvin olennainen, kun mietitään tiedon sovellettavuutta ja sen vertailtavuutta muihin vastaavanlaisiin tuotoksiin.

Kysymys laadusta koskee sekä tutkimuksen sisäisiä laatukriteereitä että tutkimuksen yhteiskunnallista hyödynnettävyyttä. Tässä kohtaa törmätään intresseihin tiedon tuottamisen takana. Nämä intressit voivat olla akateemisia: tietoa tuotetaan tutkijayhteisölle, jolloin olennaista on tuoda uusia havaintoja ja tuloksia. Intressit voivat olla myös yhteiskunnallisia: tutkimuksella halutaan tuottaa lisää ymmärrystä käynnissä olevista muutoksista ja niiden seurauksia. Myös puhtaasti tarkoitushakuiset intressit ovat mahdollisia: kyselytutkimuksella selvitetään esimerkiksi, mitä mieltä seurojen jäsenistö on jostakin asiasta.

Eritasaisen ja erilaisiin tarkoituksiin tuotetun tiedon luotettavuuden arviointia pidettiin liikuntatoimijoiden haastattelujen (Valtonen & Ojajarvi 2013) perusteella hankalana. Eri tahojen tuottama tieto ei voi olla vertailukelpoista, kun yhteiset kriteerit puuttuvat ja kukin toimijataho pyrkii parhaansa mukaan tuottamaan omiin tarpeisiin räätälöityä tietoa.

**Tutkijat huonoja kierrättäjiä:
tutkimusaineistoja ei jaeta.**

Ehkä vielä suurempi ongelma on omien selvitysten ja tutkimusten taustaksi kerättyjen aineistojen mustasukkainen vartiointi. Tiettyyn tutkimustarkoitukseen kerättyjä aineistoja ei ole liikuntakentällä ollut tapana luovuttaa muiden käyttöön, vaan niitä on pidetty tutkimuksen suorittaneen tahon omaisuutena:

Tiedän, että vastaavanlainen, laaja haastatteluaineisto on kerätty kymmenen vuotta sitten. Kysyin mahdollisuutta ottaa se oman tutkimukseni vertailuaineistoksi. Vastaus oli tyyli: ”ei tipu.” (Liikuntatutkija 2012)

Tämä olennaisesti tiedon tuottamiseen ja vertailtavuuteen liittyvä havainto on syytä ottaa todesta ja kysyä, voisiko liikuntatiedon *aineistoille* kehittää saavutettavuutta lisääviä pelisääntöjä. Tällöin eri alojen ja eritasoisten instituutioiden tutkijat voisivat tuottaa itsensä näköistä ymmärrystä samoista aineistoista. Yhteisten aineistojen käytöllä voisi konkretisoida myös liikuntakentälle ominaista tietokäsitysten erilaisuutta eli miten samoista palikoista voi rakentaa erilaisia taloja.

Kaiken kaikkiaan liikuntakentällä ei ole yhtenevää ymmärrystä siitä, mikä on (hyödynnettävää) tietoa, vaan tiedolla viitataan eri toimijoiden puheissa hyvin erilaisiin asioihin. Tieteenalojen, toimijoiden ja jopa organisaatioiden väliset rajat näkyvät epäluulona toisten toimijoiden tuottamaa tietoa ja ymmärtämää tietokäsityksiä kohtaan. Monet haastatellut perustelivat juopia ja ennakkoluuloja menneisyyden kiistoilla ja ristiriidoilla. He lievensivät nykyhetkeen liittyviä tulkintoja, mutta esimerkiksi kaikkia hyödyttävä aineistotriangulaatio yli tieteenala- tai edes organisaatorajojen näyttää mahdottomalta. Samoin aito monitieteinen verkostoituminen, ellei se synny ministeriön ohjauksessa.

Tutkimustietokeskustelun varjoon on yllättäen jäänyt arjen kokemustieto, jota hallinto ja kolmannen sektorin toimijat hyödyntävät runsaasti. Siinä korostuvat henkilökohtaiset taidot, kokemukset, uskomukset, muistot ja arvot (ks. luku 5, s. 46–47).

Kilpailu ministeriön suosiosta on kova

Suomalaisen liikuntakulttuurin tuesta merkittävä osa rahoitetaan OKM:n kautta Veikkaus Oy:n tuotoista kertyvillä veikkausvoittovaroilla. Vuonna 2011 valtion liikuntamäärärahat olivat yhteensä 142,5 milj. € (josta budjettivarojen osuus oli vain noin 0,4 %) eli jaettavaa oli lähes 400 000 euroa joka päivä. Avustuksilla onnistuttiin merkittävästi tukemaan liikunnan kansalaistoimintaa, liikuntapaikkarakentamista, liikunnan koulutuskeskuksia, kuntien liikuntatoimintaa, huippu-urheilua,

antidopingtoimintaa, liikuntatutkimusta, liikunnan tiedonvälitystä jne. Liikuntakentällä OKM:n arvostus perustuikin ennen kaikkea ministeriön jakamiin avustuksiin. Myös liikuntakentällä raha on viisaan uskonto.

Liikunnan tutkimus ja tiedonvälitys ovat pitkälle riippuvaisia ministeriön avustuksista. Viime vuosina rahoittaja on myös korottanut isännän ääntään: ”Uusi suunta liikuntatutkimukseen”-strategian (2009) mukaan OKM kiinnittää huomiota ”enenevässä määrin tiedon hyödyntämiskysymyksiin, kuten vuorovaikutuksen lisäämiseen tutkijoiden ja käytännön toimijoiden välillä”. Valtion liikuntaneuvoston liikuntatieteen jaosto tiedusteli syksyllä 2008 ministeriön rahoitusta saaneilta liikuntatutkijoilta heidän käsityksiään tutkimustensa hyödynnettävyydestä. Vastaukset osoittivat, ettei tutkimustulosten hyödyntämisen pohdiskelu ole tutkijoille se päällimmäinen juttu (Pyykkönen 2011):

- *Tutkimus tukee monitahoisesti liikuntapolitiikan painopistettä lasten ja nuorten liikunnassa, ks. hallitusohjelma/ liikuntapolitiikka.*
- *Liikuntahallinnollisesti tutkimus sijoittuu Terveiden edistämisen politiikkaohjelmaan ja Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaan.*
- *Tutkimus sopii hyvin valtion liikuntapolitiikan kohtaan, missä tuetaan toimenpiteitä, jotka parantavat väestön hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä liikunnan keinoin.*

Ministeriö on viime vuosina pyrkinyt – ja osin onnistunut – lisäämään eri tahojen välistä vuorovaikutusta. Mutta niin pitkä on matka, ei kotia näy. Yhden rahoituslähteen malli tekee kumppaneista kilpailijoita OKM:n suuntaan. Tukka kammataan ministeriön ovelle, muualle ei juuri kolkutella. Olennaista on voittaa ministeriön luottamus. Vuorovaikutus halutaan maksimoida, mutta vain rahoittajan suuntaan. Ehkä yhteistyöstä tulisi palkita nykyistä paremmin:

Kilpailu ilman yhteistyötä johtaa tiedon salaamiseen, epäluottamukseen ja vilpin todennäköisyyden kasvuun. Pienen maan älylliset voimavarat saadaan parhaiten käyttöön palkitsemalla myös yhteistyöstä.
(Helkama ja Verkasalo 2010)

Kilpailu suosiosta on johtanut objektiivisuustaiseluihin – kenen tieto on eniten oikeaa, keneen ja minkälaiseen tietoon avustuksenjakajan kannattaa sijoittaa. Jos jaettava kakku pysyy kooltaan samana, yhdenkin kakkupalan kasvattaminen merkitsee tinkimistä toisaalla. Veikkauksen tuottamasta kakusta kilpaillaan vuosittain ja asetelmia on useita: kansalaistoiminta vs. rakentaminen, lasten liikunta vs. terveyttä edistävä liikunta jne.

Tutkimuksen alueella isojako tehdään projektien ja yhteisöavustusten välillä. Projekteissa tieteenalat kilpailevat keskenään: kuinka paljon biolääketieteellisille ja paljonko yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisille hankkeille? Sen jälkeen siirrytään kamppailemaan saman tieteenalan ja/tai koulukunnan tutkijakollegoiden kanssa. Yhteisörahoista kisaa vuosittain tusinan verran erikokoisia tahoja. Lisäksi kaikki voivat yrittää onneaan hankekohtaisissa hauissa. Voittajia ei ratkaista sekuntikellolla tai mittanauhalla, vaan ministeriön harkinnalla.

Tieteenalojen ja koulukuntien välisellä vähäisellä kommunikoinnilla lieenee yhteys siihen, ettei toisten tutkimuksia useinkaan noteerata tai ymmärretä. Tieteenaloille vakiintuneet kysymyksenasettelut, teoreettiset ja menetelmälliset paradigmat ovat eriytyneet toisistaan siinä määrin, ettei niiden keskinäinen vertailu ole hedelmällistä. Yhteiskuntatieteiden tutkimustavat eivät asetu helposti vertailtaviksi biotieteen tutkimuskäytäntöjen kanssa.

Tieteenalojen rajat ja rahkeet tunnustettava

Liikuntatiedon arvioinnissa ja soveltamisessa tarvitaan selkeää ja läpinäkyvää rajaamista biolääketieteellisen sekä yhteiskunta- ja käyttäytymistieteelliseen tietoon. Tieteenalojen välille on liikuntatiedon tuotannossa rakentunut perustavaa laatua oleva jakolinja. Ainakin toistaiseksi lähes yhteen sovittamattoman erilaiset tietokäsitykset suuntaavat sitä, miten tutkitaan ja minkälaista tietoa pidetään arvokkaana ja todellisena. Joissakin tapauksissa tutkimusaiheet voivat olla samankaltaisia, mutta näkökulmien eroa ei historiallisista syistä osata nähdä synergisenä, vaan se rakentuu kiistaksi resursseista ja oikeassa olost.

Täytyy myös kysyä, miten vakiintuneet tieteenalarajat ovat vaikuttaneet siihen, mitä liikuntakentällä on tutkittu. Tulevaisuuden toimintaa suuntaavan olennaisen tiedon puute nostettiin esiin kaikkien toimijoiden haastatteluissa (Valtonen & Ojajarvi 2013). Miksi olennaista tietoa puuttuu, vaikka tutkimusta tehdään paljon?

Juopa biolääketieteellisen sekä yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tiedon välillä ei ole kiveen hakattu.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

Tieteenalojen välillä on perustavaa laatua oleva jakolinja.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

Synergiaa tuottavia keinoja puutteiden täyttämiseksi ja uusien ongelmien ratkaisemiseksi on syytä miettiä. Sekä periaatteellisella tasolla että tapauskohtaisesti täytyy pohtia, mitä annettavaa toisistaan eroavilla tieteenaloilla voisi erilaisten kysymysten tiimoilta olla.

Keskenään erilaisia tieteen tekemisen tapoja ei ole ainakaan tarkoitushakuisesti syytä pitää täysin erillään. Syvällistä pohdintaa vaatii myös kysymys, onko olemassa ns. harmaita alueita, joiden ymmärtämiseksi tarvittaisiin molempien tieteenalojen lähestymistapoja. Millaista on tieto näistä alueista? Mitä tarvittaisiin? Esimerkiksi ymmärrys työmatkaliikunnan monitahoisista yksilöön ja yhteiskuntaan vaikuttavista seurauksista tarkentuisi yhdistämällä ihmisen fysiologian ja vaikkapa ympäristöntutkimuksen tai kaupunkitutkimuksen näkökulmia.

Liikuntatietoa tuottavien uusien ja yllättävien tahojen haarukoimisessa voisi auttaa yhteydet esimerkiksi eri tutkimusaloja edustaviin tieteellisiin seuroihin (Nuorisotutkimusverkosto, Suomen naistutkimuksen seura jne.). Nuoria voisi innostaa gradupalkinnoilla. Tiedon hyödynnettävyyden pohdiskelua voisi aktivoida liikunnan tiedeviestintäpalkinnolla tai palkinnolla julkisen keskustelun virittämisestä.

Päätöksenteon tarpeisiin tuotettavan tutkimuksen suuntaamisen keinoja täytyy ajatella uudelleen – esimerkiksi laajan teeman ympärille suunnitellun tutkimusohjelman voi kapeaa sektoritutkimusta paremmin muotoilla myös tutkimuksen tekijöiden kannalta palkitseviksi.

Liikuntakulttuurin toimijoiden on syytä tarkistaa omaa toimintaansa vähintään sillä ponnekkuudella kuin toistaiseksi on arvosteltu toisten tekemisiä: ”voisimmeko me itse tehdä jotain toisin, jopa paremmin?” Samalla on syytä avoimesti keskustella roolituksista: mitä kukin voi keneltäkin edellyttää.

Työryhmistä verkostoihin

Yhdessä tekemisen kulttuuria ei kukaan kehtaa vastustaa liikuntakentälläkään. Jo se, että sitä niin usein esitetään, kertoo yhdessä tekemisen puutteesta. Mm. uusi Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry korostaa nettisivuillaan, että ”kumppanuus on Valon strategian kulmakivi” ja ”yhteinen tekeminen on kilpailuetumme”. Toistaiseksi liikuntakentän oppi oikeasta toimintatavasta on muuallakin kuin järjestötyössä perustunut ”aiempaan historiaan ja heikkoon kykyyn tehdä yhteistyötä toisen organisaation kanssa” (Rovio & Pyykkönen 2011).

Tiimityö- ja kumppanuuspuheen jälkeen on alettu liputtaa verkostotyön puolesta. Siinä työnjakoa ei enää tehdä hierarkioiden ja sopimusten perusteella, vaan uskotaan, että työjako kannattaa ratkaista joustavasti neuvotellen ja luottamus pohjalta. Verkostotyön uskotaan toimivan hyvin, kun pitää reagoida muuttuviin tarpeisiin ja uusiin ilmiöihin eikä selkeitä ratkaisuja ole tarjolla. Verkostotyössä korostuvat luottamus ja omaan innostukseen perustuva sitoutuminen. (Järvensivu 2010)

Verkostoja ei tule sekoittaa liikuntaväellekin niin tuttuihin työryhmiin, joissa ongelmaa ratkaisemaan kootaan laaja, hierarkioita kunnioittava edustus taholta, joiden arvellaan jotenkin liittyvän kyseiseen kysymykseen. Näistä ”verkostoista” saattaa jäädä valju ja turhautunut olo: loppuraportissa annetaan tukku toimenpidesuosituksia, ristitään kädet ja toivotaan parasta.

Toimivien ja uutta luovien verkostojen rakentaminen ja vakiinnuttaminen liikuntakentälle on keskeinen edellytys sille, että liikunnan päätöksenteko saa nykyistä paremmin käyttöönsä sille sopivaa tietoa (ks. luku 5, s. 49–52).

4. Kosketuspinta kansalaisiin rakentuu julkisuudessa

Gorilla

Julkisuuden välttely on yhdistänyt hajanaista liikuntakenttää. Mutta mediaa ei voi urheilu ja liikuntakaan juosta pako. Ja jos et voi voittaa, ota kaveriksi. Suuret muutokset tapahtuvat julkisen keskustelun kautta, ja sitä käydään muuallakin kuin mediassa. Liikuntaväen on aika ottaa haltuun medioituneen yhteiskunnan mahdollisuudet.

Julkisuus on juoma, jonka terveyshaitoista voi kiistellä loputtomiin, mutta harvassa ovat todelliset lasiinsyöjät.
(Kari Hotakainen, Elämä ja muita juttuja, 2001)

Myös tutkijakentällä ollaan persoja julkisuudelle. Itse kirjoitettu (ja itse korjattu) lehtijuttu ja itsestä tehty (ja itse tarkastettu) haastattelu sopivat yleensä hyvin tutkijoille. Toisin on silloin, kun tutkija ei itse pääse ohjaamaan tekstin tai esiintymisen toteutusta. Tarina tosin kertoo tutkijasta, joka halusi juttunsa tieteen tuloksista kertovaan lehteen niin kiihkeästi, että suostui kolme kertaa muuttamaan tekstiään toimittajan vaatimusten suuntaan. Jälkeenpäin tutkija luonnollisesti moitti toimittajan röyhkeyttä tutkijakollegoilleen.

Tutkijoiden kotikenttä on kongresseissa ja tieteellisissä aikakauslehdissä. Niissä maailma on pysynyt ennallaan, ja niihin yliopistot ja tutkimuslaitokset osaavat tutkijoitaan valmentaa: otsikko, tiivistelmä, asiasanat, johdanto, tutkimusaineisto ja -materiaalit, tulokset, pohdinta ja johtopäätökset, ja loppuun lähdeluettelo. Näillä mennään, muu on vierasta, joillekin jopa vastenmielistä.

Toki tiedemaailma tarvitsee yhtenäisiä ja hyväksi koettuja käytäntöjä. Mutta tiedemaailma uhkaa jäädä sitä eristyneemmäksi, mitä enemmän sen ulkopuolella tuotetaan erilaista tietoa ja korostetaan vaikuttavuutta. Median suunnasta ei enää kolkutella nöyränä tutkijan ovelle. Nykyään tilanne on pikemminkin toisin päin.

Myös liikuntatutkijoille on eduksi pitää ovi auki maailmaan, sillä sieltä löytyvät potentiaaliset innovaatiot – niin tutkimusideoiden kuin rahoituksen osalta. Lisäksi median välityksellä syntyy kosketuspintaa ajankohtaisina ja tärkeinä pidettyihin kysymyksiin.

Yhteiskunnan ja median suhde on muuttunut radikaalisti viime vuosikymmeninä. Mediajulkisuuden yhteiskunnallinen asema on korostunut 1980-luvulta alkaen siinä määrin, että on perusteltua puhua yhteiskunnan *medioitumisesta*. Median roolin kasvettua yhteiskunnallinen toimintaympäristö edellyttää kaikilta toimijoilta joustavuutta, vuorovaikutusta ja ennennäkemättömään rooliin nousseen julkisuuden hyödyntämistä.

Haastattelujen (Valtonen & Ojajarvi 2013) perusteella liikuntasektori katsoo kaihoten menneen yhteiskunnan mediamaisemaan. Median odotetaan toteuttavan tehtävänsä objektiivisena tiedonvälittäjänä, uutisoivan tapahtuneesta ja tehdystä pikemmin kuin spekuloiden tulevaisuuden kehityksillä. Kärjistetysti, median ajatellaan toimivan parhaiten silloin, kun se dokumentoi tapahtunutta liikuntakentän toivomalla tavalla tai – melkein pä mieluiten – jättää urheilu- ja tutkijaväen rauhaan. Tällä tavoin varmistetaan myös, että kukin pysyy omalla tontillaan ja huomisen uskotaan pysyvän eilisen jatkeena: urheilijat tekevät tulosta ja säilyttävät paikkansa kansallisina esikuvina, päätöksenteko vahvistaa vakiintuneita käytäntöjä, tutkijat keräävät arvostusta kansainvälisissä konferensseissa ja kansalaiset noudattavat liikuntasuosituksia – ehkä jopa urheilijoiden innoittamana.

Kukaan ei koettele urheilu- ja liikuntakulttuurin arvoja ja valintoja, kun niistä keskustellaan ainoastaan totutuilla urheilufoorumeilla tuttujen kesken. Liikuntaväen omat tiedotteet, kampanjat ja lehdet pysyvät hyvin ruodussa, mutta toisin on ollut toisaalla jo pitkään:

- *Oikeudenmukainen määrärahojen jako vaikea pulma Valtion Urheilulautakunnalla* (Helsingin Sanomat 28.10.1960)
- *Tasavallan presidentti ravisteli urheilun tilaa: puolet kansasta jäänyt päätösvallan ulkopuolelle* (Helsingin Sanomat 31.10.1971)
- *Naisvoimistelusta on tullut kidutettujen tyttöjen paraati* (Ilta-Sanomat 29.12.1982)
- *Sailaksen paperi voi olla ruoska urheilulle* (Helsingin Sanomat 10.10.1992)
- *Urheiluseurat putsaavat pelivelat konkurssilla* (Helsingin Sanomat 23.5.1993)
- *Marjo Matikainen-Kallström: Miksei nainen pääse urheilujohtajaksi?* (Helsingin Sanomat 17.7.1996)

- *Lapsiuhrit urheilun vitsaus – vanhemmat käyttävät urheilua päteäkseen lastensa kautta* (Aamulehti 14.12.1997)
- *Lasse Kannas: Urheiluseurat tarjoavat nuorilleen päihdevalistusta valitettavan vähän* (Helsingin Sanomat 17.8.1998)
- *Dopingskandaalista tuli maansuru* (Ilta-Sanomat 2.3.2001)
- *Lastensuojeluliitto: Kiekkoväkivaltaan puututtava* (Kaleva 21.2.2013)

Liikuntakulttuuria kyllä analysoidaan ja siitä keskustellaan kriittisestikin, mutta usein muualla kuin varsinaisilla liikuntafoorumeilla ja muiden kuin liikuntasektorilla toimivien aloitteesta. Liikuntaväki pyrkii pysymään pois näistä keskusteluista, millä halutaan ilmeisesti viestiä, ettei keskustelun taso ole heille riittävä.

Mikäli tutkijalla, toimittajalla tai liikunnan kuluttajalla on jotain sellaista kerrottavaa, mikä ei kirkasta liikunnan perinnekilpeä, hänen on helpompi saada se julkisanotuksi muualla kuin liikuntajärjestöjen ylläpitämillä foorumeilla. Urheilun järjestöväki on perinteisesti keskittynyt omissa piireissään ensisijaisesti urheiluskon lujittamiseen, ulospäin kurkotetaan silloin, kun kyse on resurssien hankinnasta. Toki kansalaistoiminnan muilla kentillä tilanne lienee samanlainen.

Kun ”liikunta on yhteiskunnallistunut ja yhteiskunta liikunnallistunut” (Juha Heikkala), urheilu- ja liikunta-asioita käsitellään mediassa entistä useammin ja mitä erilaisimmissa yhteyksissä. Ja sekin mikä on urheilukentillä tappio, voi mediassa olla voitto:

[Doping]Käry on taloudellisesti kannattavampi kuin voitto. Se tuottaa enemmän liikettä, enemmän irtonumero-myyntiä, enemmän kiinnostusta: pitkä oikeusprosessi, hutkinta etukäteen, analyysi ennen ja jälkeen, enemmän vahingoniloa, enemmän tirkistelynhalua ja kaiken maksaa yleisö. (...) Eivät käryt haittaa urheilun mainetta, ne kasvattavat sitä. (Tuomas Kyrö, Urheilukirja, 2009)

Sisäänlämpiävyys koetaan turvalliseksi myös tutkijapiireissä. Liikuntatieteen arvioinneissa on toistuvasti korostettu yhteistyön tarvetta yli tieteenalarajojen. Sitä ennen tulisi ylittää kuppikuntarajat.

Aika on monella tavalla ajanut liikuntakentän historiallisen tonttijaon, jäykkien rakenteiden, julkisuuspakoisuuden ja välineellisen tietokäsitysten ohi. Peruutuspeiliin katsottaessa voi väitellä faktoista ja oikeassa olemisesta, eteenpäin katsoessa puhutaan väistämättä arvoista, päämääristä ja valinnoista.

Muutos on tapahtunut kaikkialla, eikä vähiten mediassa: sen teknologioissa, välineissä ja toiminnan logiikoissa. Entinen media kommunikoi ylhäältä alas-

päin ja kertoi, miten asiat olivat, kun taas nykyisessä mediakentässä valtavirtamedian äänien rinnalla ris-teilevät vaihtoehtomediat (niin asiantuntijoiden kuin kansalaisten äänet) erilaisilla foorumeilla. Journalismissa katsotaan menneen sijasta tulevaan – jo parinkymmenen vuoden kokemuksella.

Liikunnalle ja urheilulle ei ole olemassa yhtä suuntaa: perinnelajien ja -tapojen lisäksi kansalaiset liikkuvat tavoilla, joita liikuntahallinto ei tunnista, ja urheilijat toimivat tavoilla, jotka eivät täysin kohtaa yhteiskunnan normeja. Media kertoo siitä mikä myy, ei siitä, mikä miellyttää liikunnan tai urheilun edustajia. Muuttuneista käytännöistä keskustellaan erilaisilla foorumeilla, mutta liikuntaväki pysyy hiljaa – tai korkeintaan ”ei kommentoi” median hätyytellessä. Miten tähän on tultu ja miten tästä päästään eteenpäin?

Mediayhteiskunta 24/7

Media ympäröi meitä kaikkia ennenäkemättömällä tavalla. Se on läsnä arjessamme vuorokauden ympäri, se on laajentunut lehtien sivuilta ja eetteristä verkkoon ja mobiiliin ja sen tuottaja–kuluttaja-suhteet ovat peruuttamattomalla tavalla muuttuneet. (Seppänen & Väliaverron 2012) Tämä on sekä edellyttänyt että stimuloinut koko kommunikatiivisen kulttuurin muutosta – nykyisessä medioituneessa yhteiskunnassa kansalaisten ja päätöksentekijöiden väliset suhteet ja koko politiikan kenttä rakentuvat eri tavoin kuin ennen. Ero ei ole pelkästään teknologinen, vaan ulottuu demokratian perusteisiin saakka.

Liikuntakentän syytä opetella medioituneen yhteiskunnan toimintatavat.

Muuttunut mediaympäristö on pirstaloanut aiemmin yhtenäiseksi kuviteltua kansallista kokemusta. Liikunta ja urheilu on totuttu liittämään näihin suuriin kertomuksiin, joten liikuntapolitiikka ja koko liikuntasektori on uuden äärellä, kun *media*, *julkisuus* ja *kansalaiset* tulevat kohti äänineen, vaatimuksineen ja arvoineen, joita ei enää kiinnitetä sankaruudesta ponnistavaan kansalliseen kuvastoon.

Median, julkisuuden ja kansalaisten sivuuttaminen merkitsee liikuntapolitiikan ja sen kohteiden välisen yhteyden katkeamista – sitä tuskin liikuntasektorilla haetaan. Yhteiskunnan perustavaa laatua olevien muutosten ymmärtäminen lisää kosketuspintoja liikunnasta päättävien, liikuntaa tutkivien ja liikuntaa toteuttavien kansalaisten väillä.

Medioitumista ei pääse pakoon – liikunnassakaan

Teknologia on keskeinen yhteiskunnallisten muutosten aiheuttaja. Uuden teknologian omaksuminen alkaa välittömästi muokata käyttäjiään. Aikoinaan viestintä-

Median ulottuvuudet

Tässä yhteydessä sanalla media viitataan perinteisiin joukkoviestimiin kaikkine ”ulokkeineen” eli lehdistöön, radioon ja televisioon sekä niiden eri jakeluteillä tarjoamiin lisäarvopalveluihin. Mediaan sisällytetään tässä siis myös verkko- ja mobiilimedia niiltä osin, kuin se toimii joukkoviestintänsä tapaan. Sosiaalinen media ymmärretään mediaksi myös, mutta sitä käsitellään erikseen, sillä sen tuotantomuoto ja taloudellinen perusta ovat kovin kaukana ns. perinteisestä mediasta ja sen professionaaleista käytännöistä.

Tämä erottelu avaa mediasta puhumisen toisen ulottuvuuden: kun mediasta puhutaan yleisesti, viitataan siihen välineiden, viestien ja käy-

täntöjen kokonaisuuteen, jonka puitteissa yhteiskunnassa vaihdetaan sisältöjä ja merkityksellistään asioita. Media on enemmän kuin sanomalehti tai televisiokanava – se viittaa samalla tuotantorakenteen taloudellisiin periaatteisiin että tuotantoon liittyviin ammatillisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin.

Edes yksinkertaisessa välinemerkityksessä mediat eivät ole pelkkiä välineitä, joilla lähettäjät siirtävät merkkejä ja tarinoita vastaanottajalle, vaan ne sisältävät myös itsessään merkityksiä ja jättävät väistämättä jälkensä välittämiinsä sisältöihin ja teksteihin. Ei ole sama, missä välineessä viestitään, vaan väline itsessäänkin on viesti!

teknologia vapautti ihmiset seuraamaan muunkin kuin välittömän lähiympäristönsä tapahtumia ja ilmiöitä. Sanomalehdet sekä radio ja televisio pienensivät etäisyyksiä, lisäsivät tietoa kaukaisista maailmankolkista ja yhdistivät kansakuntia mm. urheilutapahtumien äärelle. Nykyisin elämme paljon pirstaleisemmassa ja vähemmän ennakoitavassa mediaympäristössä. Perinteinen joukkoviestintä on lisääntynyt määrällisesti niin

paljon, etteivät kaikki enää vääjäämättä seuraa samoja lähetysvirtoja. Joukkoviestinnän rinnalle on noussut sosiaalisen median verkosto, jossa rakennetaan valtavat määrät räätälöityjä sisältövirtoja.

Yhteiskunnan toiminta perustuu entistä enemmän uuden mediateknologian mahdollistamiin verkostoihin, joissa viestinnällä ja viestinnän kautta rakentuvilla vuoro-

Digitalisoituminen moninkertaisti sosiaalisen vuorovaikutuksen

Suomessa on edelleen elinvoimainen kansallinen media. Vielä 1970-luvulla olimme *”sanomalehtikansaa”* – meillä ilmestyi eniten nimekkeitä/henkilö ja sanomalehtiä luettiin ahkerammin kuin missään muualla Japanin lisäksi. Yhä vielä meillä ilmestyy noin 200 jonkinasteiseksi sanomalehdeksi katsottavaa julkaisua. Sanomalehdistö on vieläkin joukkoviestintämarkkinoiden voimakkain osa, vaikka se on menettänyt asemiaan ja osuuttaan viestinnän taloudellisesta volyyymista viime vuosikymmenien aikana.

1980- ja 1990-luku olivat *sähköisen viestinnän* kulta-aikaa: televisiossa alkoi uutiskilpailu, kun pitkän poliittisen väännön jälkeen MTV sai omat uutisensa syksyllä 1981. Uutiskilpailun alkaminen piristi uutisjournalismia ylipäättään, ja esimerkiksi uutiskriteereitä päivitettiin kiinnostavuuden suuntaan ja pyristeltiin eroon aikaisemmasta suomettumisen kulttuurista. Journalismista tuli avoimemmin kriittistä erityisesti poliittisen ja taloudellisen eliitin suuntaan. Myös kulttuuriuutiset nousivat uudella tavalla uutisagendalle. 1990-luvulla journalismin viihteellistyminen ja popularisoituminen kiihtyi markkinaehtoistumisen ja lisääntyneen kilpailun (Nelonen aloitti uutena kaupallisena kanavana vuonna 1997) myötä. Uutena piirteenä nähtiin poliitikkojen yksityiselämän nousu otsikoihin ja pyrkimys mahdollisimman reaaliaikaiseen uutis-seurantaan.

Perinteinen media on jatkanut laajenemista ja kasvua: ilmaisia valtakunnallisia televisio-kanavia on nykyään 13 ja maksullisia lienee satoja. Myös television ja radion lähetyksajat ovat moninkertaistuneet: siinä missä lähetyksiä vielä 1980-luvulla tuli illalla parhaaseen katseluai-kaan klo 18–23 ja viikonloppuna hiukan lisää,

nyt jotakin ohjelmaa on tarjolla ympäri vuorokauden useimmilla kanavilla.

Perinteinen media muodostaa edelleen merkittävän julkisen keskustelun verkoston. Valtamediat (Helsingin Sanomat ja valtakunnalliset televisiouutiset etunenässä) ja etenkin niiden politiikkaan ja talouteen liittyvät osastot määrittelevät edelleen hyvin pitkälle sen, mikä on yhteiskunnassa ja politiikassa tärkeää ja mikä ei – ja myös hyvin pitkälti sen, miten eri asioihin pitäisi suhtautua.

Joukkoviestintä jatkaa maailman ja tapahtumien välittämistä, mutta rinnalle on noussut uuden teknologian mahdollistamia viestinnän muotoja. Digitalisoituminen avaa lähes rajattomat mahdollisuudet sisällön käsittelylle, yhdistelylle ja monistamiselle. Teknologia rajoittaa entistä vähemmän luovuutta. Yhä moninaisemmat ideat on mahdollista toteuttaa.

Internet ei ole enää vain osa mediamaisemaa, vaan se on olennainen osa koko suomalaista yhteiskuntaa. Se tarjoaa mahdollisuutta lähes rajattomaan jakeluun, omaan sisällöntuotantoon sekä räätälöityyn mediasisältöjen vastaanottoon. Internet ei sido käyttäjää aikaan, paikkaan eikä tiettyyn sisältöön. Kuitenkin se mahdollistaa myös massakäytön. Internet ehdottaa kansalaiselle keskustelusuhdetta kaikkien siellä läsnä olevien tahojen; siis myös siellä läsnä olevan perinteisen median kanssa ja tarjoaa lisäksi interaktiivisuuden mahdollisuuden. Toisaalta sen yksi huomionarvoinen ominaisuus on se, että se siirtää vastuun käyttäjälle. Käyttäjän itsensä on kyettävä arvioimaan kulloinkin vastaanottamansa sisällön painoarvo ja todenperäisyys. ”Ilmaiset uutiset” eivät aina välttämättä ole luotettavampia uutisia.

Verkostoyhteiskunnalle luonteenomaista on jakamisen kulttuuri.

vaikutussuhteilla on keskeinen rooli (Castells 2009). Verkostoyhteiskunnassa perinteinen joukkoviestintä ja ylhäältä alaspäin (tai yhdeltä monelle) liikkuvat tietovirrat ovat saaneet rinnalleen ”yksilöllisestä joukkoviestinnästä” rakentuvan *sosiaalisen median verkoston*. Luonteenomaista on jakamisen kulttuuri – ajatuksia,

käsityksiä ja tietoa jaetaan ja rakennetaan verkostoissa, joissa olennaista ei ole se, mistä jokin näkemys alun perin on peräisin vaan se, keiden toimesta näkemys tai ajatus rakentuu ja miten se kulkeutuu ja muuntuu verkostojen sisällä ja välillä liikkueensa.

Verkostoyhteiskunnan toimintatavat näkyvät viestinnän käytännöissä: perinteiset joukkoviestimetkään eivät enää suuntaa viestejään ainoastaan ylhäältä alaspäin. Henkilökohtaisen joukkoviestinnän keinot, blogit, verkkokeskustelut, facebook-sivustot, ovat joukkoviestimissä aktiivisessa käytössä.

Uuden teknologian omaksuminen on suhteellisen helppoa – myös liikuntasektori on omaksunut verkko-

Välinevetoisuuden lyhyt oppimäärä

Vallitseva viestintämuoto vaikuttaa monin tavoin koko kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Välineiden historiassa voidaan erottaa ns. oraalisen kulttuurin aika, jolloin kaikki viestintä oli puhetta. Tällöin perinteet korostuivat, koska tietoa ja kokemusta ei voitu säilöä muuten kuin jakamalla ja toistamalla. Kirjoitus- ja myöhemmin kirjapainotaito mahdollisti sekä tiedon varastoinnin että näkökulmien eriytymisen, erilaisten tietojen levittämisen. Siinä missä oraalinen viestintä tapahtui hetkessä eikä sitä voinut siirtää ajassa eikä tilassakaan, korostui ajan ja tilan ylittämisen merkitys kirjapainotaidon kulttuurissa: viestejä voitiin lähettää vaikka mantereelta toiselle. Sähköisen viestinnän aikakausi merkitsi alussa paluuta iltanuotioille – suoria lähetyksiä ei ollut mahdollista tallentaa, joten ne kokosivat ja tiivistivät yhteisöjä ja kokemusmaailmoja. Myöhemmin ajan merkitys on korostunut muilla tavoin: uutistoiminnassa nopeudesta ja reaaliaikaisuudesta on tullut itseisarvo mutta toisaalta ihmisten on mahdollista siirtää viestinnän seuraamista ajassa ja tilassa teknologian avulla, nykyään jopa yhteisöllisesti.

Vallitsevalla välineellä on vaikutuksensa sekä vallankäytön että tiedon kannalta. Vallitseva viestinnän muoto vaikuttaa ihmisten väliseen yhteistyöhön ja valtasuhteisiin: viestien tai tiedon jakamisen helpottuminen mahdollistaa sekä salaamista, hyväksikäyttöä että demokratiaa. Toisaalta tiedon idea mutkistuu – platonilaisesta dialogista ja valistuksen faktoista on edetty tietoverkkojen epävarmuuteen ja ristiriitaisiin totuuksiin.

Kaikki viestinnän historian kerrostumat ja välineet ovat läsnä tänään. Yksikään viestintä ei ole kokonaan korvannut toista, vaikka painotukset muuttuvat kaiken aikaa. Digitaalinen ja verkostoitunut viestintämuoto näkyy kaikessa, vaikka se samalla lainaakin kaikilta edeltäviltä kausilta. (Kunelius 2010)

Kaikki mediateknologia kesyyntyy osaksi arkipäivää ns. valumismallin kautta. Edelläkävijät omaksuvat innovaation ensin ja verkostojen kautta se leviää kunnes se läpäisee koko yhteisön. Tällöin edelläkävijöiden mielissä on jo muuta, sillä malli olettaa heille tarpeen erottautua massasta. Teknologiankin omaksumisessa ja kulluttamisessa on kyse sosiaalisesta pelistä, jossa kuluttaja osoittaa omaa kulutusosaamistaan, ansaintakykyään ja pätevyyttään. Uutuustuotteet ovat viruksen kaltaisia olioita, jotka tarttuvat. ”Kun kaikilla meidän luokkalaisilla on x, miksen mä saa?”

Mediateknologia vaikuttaa meihinkin. Huippu-urheilu nojaa edelleen suoran lähetyksen viihdytykseen, mutta muu viestinnän seuraaminen on nykyään hyvinkin yksilöllistä ja mobiilia. Samaa vauhtia kun pienet ja näppärät kannettavat älyvälineet lisääntyvät, lisääntyy kyvyttömyytemme käsitellä pitkiä tekstejä – nykyään lehtijutun keskimääräinen mitta on enää puolet 1980-luvun vastaavasta ja sama pätee insertteihin televisiossa. Viiden liuskan mittainen raportti vaatii erillisen tiivistelmän ja twitterin kaltaiset mikrobilogipalvelut lisäävät suosiotaan kaiken aikaa.

Medioitumisen myötä muutumme, joten meitä täytyy puhutella toisin.

sivujen perustamisen, sosiaalisen median foorumeille ”menemisen” ja mobiilisovellusten kehittämisen. Sen sijaan teknologiasta seuraavien hierarkioiden murtumisen ja vuorovaikutusvirtojen monitahoisuuden juurruttaminen osaksi omaa toimintaa on hankalampaa. Asteittaista muutosta on tapahtunut; esimerkiksi kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelua on entistä enemmän tehty yhdessä kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten kansalaisten kanssa (kevyen liikenteen väylien sekä koulujen ja päiväkotien suunnittelu). Liikuntasektorilla vastaavia esimerkkejä ei toistaiseksi ole. Se ei tarkoita, että liikuntasektori voisi jatkossakin toimia toisin kuin muut. Päinvastoin, liikuntasektorilla on kiire rakentaa käytäntöjä, jotka ottavat huomioon kansalaisten muuttuneen yhteiskunnallisen roolin.

Vihteellistytminen, yksityistytminen ja viestintävirtojen suunnanmuutokset eivät ole ainoastaan median keksintöä, vaan ympäröivä yhteiskunta ja ihmisten odotukset ovat muovautuneet samaan suuntaan. Median muutostrendit ovat seurausta niistä samoista teknologisista muutoksista, joilla selitetään siirtymistä mediayhteiskuntaan. Kun teknologia ja vallitseva tapa viestiä muuttuvat, myös me muutamme ja meitä täytyy puhutella toisin.

Liikunta saa mediassa tilaa, mutta ei keskustelutilaa

Urheilun journalistinen julkisuus on kautta aikojen tiivistynyt huippu-urheilun suur tapahtumien saamaan laajaan mediahuomioon. (Laine 2012, Ojajärvi & Valtonen 2006) Nämä ovat yhä näkyviä, mutta niin kuin kaikki moderni maailmaan liittyvät suuret kertomukset, myös urheilu hajoaa kaiken aikaa useampiin tarinoihin ja erilaisiin kertojajämiin.

Jos mediasisältöjen keskeisiä muutoksia katsotaan kapeasti, on liikuntakentän julkinen kuva vastannut niihin muodollisesti pätevällä tavalla: julkinen kuva on moninaistunut, vihteellistynyt, yksityistynyt ja kaupallistunut. 1980-luvulta alkaen nimekkeiden määrä on moninkertaistunut ja sisällöt kohdentuneet yhä kapeammille ryhmille tarkoitetuiksi. Lajilehtiä on syntynyt kymmeniä, samoin eri tavoin painottuneita urheilukanavia, -radioita ja verkkolehtiä. Enää ei näy

urheilu, nyt näkyvät yksittäiset urheilijat ja yksittäiset lajit – faneille ja harrastajille löytyy räätälöidyt tuotteensa.

Viime vuosikymmenillä myös huippu-urheilun ulkopuolinen liikuntakulttuuri on aiempaa laajemmin saanut mediatilaa: yhä erikoistuneemmat harrastelehdet edustavat liikuntakulttuuria eri osa-alueita, ja naistenlehdet julkaisevat elämäntyylejä puhuttelevia erikoisnumeroita. (Valtonen & Ojajärvi 2003) On syntynyt (naisten) liikuntalehtiä, joissa liikunnan välinearvo ulkonäköihanteiden saavuttamisessa korostuu, samoin kuin liikunnan ympärillä alati laajeneva muoti- ja tyylliteollisuus välineteollisuuden ohessa:

Haluttavan ja hyvin hoidetun ihmisvartalon perään huokaillaan terveys- ja kauneuslehdissä. Ne suorastaan uhkuvat liikuntaan kytkettyä hellyysromantiikkaa naisille. Parisuhdekelpoisuudesta huolestuneet keski-ikäiset naiset lienevätkin terveys- ja kauneuslehtien uskollisimpia lukijoita. (Pyykkönen ym. 1996)

Tässä liikunnan elämäntapajulkisuudessa liikuntakulttuuri tuntuu uusliberalistisen yksilöllisyyden korostamisen läpäisemältä: kyse on yksilön valinnoista, elämäntavoilla ja elämäntyyleillä leikkittelystä. Seuratoiminnan, talkoohengen ja mustikkakeiton maailmasta on siirrytty kontekstiin, jossa kuluttaminen näyttää osapuilleen yhtä tärkeältä harjoittelemisen kanssa. Mielihyvä, tunteet ja hyvinvointi ja toisaalta poikkeusyksilöiden äärikokemukset korostuvat. Urheilijoiden kodit, vaatehuoneet, jääkaapit ja parisuhdeongelmat esitellään siinä missä lajit ja suoritukset. Myyvin edellä. Urheilijat voivat tahtomattaan päätyä hyvin erilaisten keskustelujen aiheiksi.

Urheilujournalismi on median markkinoitumisen ja huippu-urheilun kehittymisen myötä muuntunut entistä selkeämmin *urheiluvihteeksi* – tulosten ja tilanekertomusten lisäksi ollaan entistä kiinnostuneempia urheilijoiden elämäntarinoista, yksityiselämästä, tyyliyksymyksistä ja sen sellaisesta. Markkinaehtoiselle medialle urheilutapahtumat ovat kiitollisia, sillä parhaimmillaan ne keräävät äärelleen massayleisöjä, joita nyky-yhteiskunnassa on vaikea tavoittaa. Monessa asiassa näkyy, että median, urheilun ja yhteiskunnan välinen suhde on moniulotteinen ja vastavuoroinen: media esimerkiksi muokkaa urheilua suuntiin, jotka tavoittavat ja viihdyttävät suuria yleisöjä (esim. kaupunkien keskustoissa järjestettävät hiihdon sprinttikisat).

On oireellista, että huippu-urheilun julkisuus pysyttelee sinnikkäästi omilla foorumeillaan – urheilusivulla, television erillisissä urheilu-uutisissa ja urheilukanavilla.

Huippu-urheilun ulkopuolella liikuntakeskustelua käydään kuten 1980-luvulla.

Liikunta puolestaan on lisännyt näkyvyytään *elämäntapa*-pavihteen (television viihdeohjelmien, aikakauslehtien teemanumeroiden) ja ns. *hyvinvointijulkisuuden* muodossa. Aikakauslehdet ja sanomalehtien kevyemmät teemasivustot ja sen ulkopuolella viihteellinen mediasisältö (tosi-tv ja elokuvat) puhuttelevat yleisöjään tunnistamalla kulttuurisesti pinnalla olevia elämänmuotoja (trendilajit, painonhallinta, vuodenkiertoon liittyvät liikuntatäpät, ”rantakuntoon kuukaudessa” jne.).

Vakiintuneiden julkisuusfoorumien ulkopuolelle liikunnan ja urheilun kysymykset nousevat vain harvoin. Paikat, joissa liikunnasta ja urheilusta keskustellaan näyttävät pelottavan samanlaisilta kuin 1980-luvulla. Urheilujournalismi on toki voimissaan, ja moninaistunut mediakentän moninaistumisen myötä, mutta missä ovat liikuntakulttuuria koskevat yhteiskunnalliset avaukset? Kuntoilu ja terveysliikkuminen eivät ole teemoja, jotka automaattisesti nousisivat journalistiseen julkisuuteen, esimerkiksi kotimaan uutisosastoille tai television pääuutislähetyskeskityksiin. Automaattista julkisuushissä ei ole ollut muillakaan osa-alueilla. Esimerkiksi naisten joukkuepelit ja vammaisurheilu ovat vähin erin raivanneet tietään julkisuuteen (näkyvyyteen). Tämä on edellyttänyt sekä avoimia että suljetumpia arvokeskusteluja, joissa em. urheilumuotojen merkittävyyttä on kerta toisensa jälkeen perusteltu.

Missä ovat sellaiset julkisuustilat, joissa avointa keskustelua liikunnan kysymyksistä on mahdollista käydä? Näitä tiloja tarvitaan siksi, että yhteiskunta on muuttunut. Urheilun suurkuluttajat nauttivat tiettyyn pisteeseen saakka urheilun lisääntyneestä mediatarjonnasta, mutta mediayhteiskunnan kasvattamina heillä alkaa olla uusia odotuksia. Liikuntasektorin lähettäjäkeskeinen ja ylhäältä ohjautuva mediavirta ei loputtomiin riitä ihmisille, jotka muilla elämänalueilla kommentoivat, osallistuvat, ovat jotakin mieltä ja tulevat kohdelluiksi osallisina pikemminkin kuin yleisinä. Urheilukisojen katsomoissa innokkaimmat ovat jo omaksuneet itselleen uuden, entistä aktiivisemmän roolin:

Huippu-urheilun ”loiseläjät”, sivustaseuraajat, on hyväksytty osaksi huippu-urheilun järjestelmää ja kuin käenpoika penkkiurheilijat ovat sen jälkeen varastaneet itselleen

koko ajan kasvavan roolin. Meno katsomoissa on sen verran villiä, ettei penkkiurheilua voi enää kutsua ”passiiviseksi liikuntaharrastukseksi”, kuten vielä 1980-luvulla tehtiin.

Huippu-urheilussa katsoja on kuningas, jota urheilujärjestelmän on kuuliaisesti kuultava. Lajeja on kehitettävä penkkiurheilijoita houkutteleviksi. Kisakatsomoja on muutettava koko perheen puuhamaiksi ja yritysasiakkaille sopiviksi rentoutumispaikoiksi. (Pyykkönen 2003)

Mediayhteiskunnassa julkisuutta kannattaa hyödyntää

Julkinen keskustelu on liikuntakentän suuri hyljeksitty. Siinä, missä yhteiskunnan muilla sektoreilla on menty takki auki ajatellen ”any publicity is good publicity”, on liikuntasektori halunnut pitää aatoksensa ja eetosensa ominaan:

Julkisuus on kupla. Julkisuudella saadaan näyttävyyttä, muttei se itse tutkimuksesta kerro kansalaisille yhtään mitään. (Liikuntatutkija)

Julkisuuden välttely lienee yksi niistä harvoista asioista, joka yhdistää muutoin hajanaista liikuntakenttää. Julkista keskustelua kutsuttiin haastatteluissa (Valtonen & Ojajärvi 2013) puskista huuteluksi, irtopisteiden keräämiseksi ja mediapelleilyksi. Asiat haluttiin pitää tiukasti ”asianosaisilla”, sillä ”julkisuus vain vääristää, mutkistaa ja kärjistää asioita ja haittaa rationaalista asioiden hoitamista”. Vaikka kabinetteja ja saunanlauteita ei mainittu, haastateltujen mukaan asioista keskustellaan mieluummin yksityisesti ja asianosaisten kesken. Siitäkin huolimatta, että samaan aikaan politiikan, hyvän hallintotavan ja kansalaistoiminnan ihanteet perustuvat avoimuudelle, läpinäkyvyydelle, vuorovaikutukselle ja osallisuudelle – kumppanuusajattelulle.

Ristiriitaan on perehdyttävä tarkemmin. Mistä negatiivinen julkisuuskäsitys johtuu? Ja miten se ilme-

Julkisuuden välttely yhdistää hajanaista liikuntakenttää.

nee? Monen toimijan mielestä julkisuuden keskeinen ongelma on siitä puuttuva objektiivisuus: asioista ei puhuta ”niin kuin ne ovat” eli toimittajat kieltäytyvät kirjoittamasta asioista niin kuin toimijat heille kertovat. Journalismin liittyy kulttuuri, jonka olemassaolo tunnustetaan, mutta jonka toivotaan tai oletetaan väistävän

Politiikan ja kansalaisten välissä on oltava muutakin kuin valistusmateriaalia.

liikuntakentän asioista puhuttaessa. Se, että median ja journalismin omat lainalaisuudet muovaavat liikuntasektorin asioista esitettyjä versioita, koetaan vääräksi ja epärealistiseksi.

Toisekseen liikuntakentällä julkisuus ymmärretään varsin kapeasti: julkisuus = mediasisällöt. Julkisuudella on kuitenkin mediayhteiskunnassa paljon laveampikin merkitys. Mediasisällöt ovat toki keskeisessä roolissa, kun julkisuuden olemusta pohditaan. Ne ovat kuitenkin vain osa totuutta, sillä julkisuudessa on kysymys pikemmin aineettomasta kuin konkreettisesta asiasta.

Liikuntakulttuuria ja politiikkaa ei tehdä tyhjiössä vaan yhteiskunnassa, jossa olennaisimmat ajankohtaiset muutokset liittyvät perinteisten auktoriteettien aseman muuttumiseen, vuorovaikutuksen kasvavaan merkitykseen ja ruohonjuuritason toiminnan voimaantumiseen. Muutokset merkitsevät sitä, että perinteisestä, ylhäältä alaspäin suuntautuvasta politiikan tekemisestä on luovuttava ja julkisuuden foorumit – perinteisessä mediassa ja muualla – on otettava vakavina tiedontuotannon areenoina.

Mediayhteiskunnassa julkisuudessa pitää toimia ja julkisuutta voi ja pitää hyödyntää toiminnan resursseina. Nykyisellään liikuntapolitiikan ja kansalaisten väliin jää pahimmillaan ammottava kuilu, jota on pyritty täyttämään hyvän tahtoisella, mutta vähän vaikutta-

valla valistusmateriaalilla. Samaan aikaan erityisesti huippu-urheilu elää viriiliä elämää mediassa. Sillä on näkyvyyttä ja kuuluvuutta, mutta onko sillä julkisuutta yhteiskunnallisessa mielessä? Ja jos on, niin missä?

Missä käydään liikunnan arvokeskustelut?

Edellä kuvattu liikunnan ja urheilun julkisuuden määrällinen lisääntyminen ja muuttuminen ulkoisesti ajan hengen mukaisiksi voidaan nähdä ensimmäisenä askeleena kohti keskustelemaa julkisuutta. Tässä vaiheessa muutokset ovat kuitenkin vain kosmeettisia. Varsinaisesta mediayhteiskunnan toimintatapoihin sopeutumisesta ei vielä ole kyse, sillä lisääntynyt näkyvyys ei ole sama asia kuin yhteiskunnallistunut keskustelu.

Urheilun ihanteita ja toimintatapoja pohtiva julkinen keskustelu on äärimmäisen harvinaista. Tämä on sääli, sillä ainoastaan kansalaisten mielissä resonoivat aiheet voivat tavoittaa laajaa julkisuutta, jota yhteiskunnallisesti merkittävät liikunnan kysymykset toki ansaitsisivat. Liikuntakulttuuri ei ole tällaisia koukkuja toistaiseksi liiaksi onnistunut virittämään. Kuuma keskustelunaihe odottaa edelleen leimahtamistaan julkisuudessa. Esimerkiksi miksi ”oikeanlainen liikunta” ei kansalaisissa herätä samanlaisia intohimoja kuin ”oikeanlainen syöminen”? Kuka alkaisi keskustella liikuntasuosittelun taustalla vallitsevista arvoista samalla tavoin kuin keskustellaan ravitsemusterapeuttien ravintosuosituksista?

Liikunnan ja urheilun julkisuus on kummallisella tavalla pysytellyt irti ympäröivästä yhteiskunnasta. Ilmiö kertoo organisoituneen liikuntajärjestelmän ylivoimasta ja omalakisuudesta: kysymykset pyritään ratkaisemaan urheilu- ja liikuntaväen kesken – oli sitten kysymys hyvien tapojen, normien tai lakien rikkomisesta. Aina

Julkisuus on toimintatila, ei tekstiä mediassa

Mediatutkimuksen parissa julkisuus on laaja käsite, jolla viitataan sekä medioihin, mediasisältöihin että niihin keskusteluihin, joita käydään niin mediassa kuin muuallakin yhteiskunnassa. Julkisuudella tarkoitetaan sosiaalisen elämän aluetta, jossa julkinen mielipide muodostuu. Julkisuus on siis yhteiskunnallisen elämän monitasoinen alue, jonne yksilöt voivat kokoontua tunnistamaan ongelmia ja vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Tällainen määritelmä tuntuu vielä olevan liikuntasektorille vieras.

Julkisuus on toiminnallinen tila, joka raken-

tuu jonkin asiakysymyksen tai intressin ympärille. Toimijoina ovat ns. asianosaisten ja usein tarvitaan jonkinlaista vakiintunutta viestintäkanavaa. Osallisten joukko on tilannesidonnainen, joten se täytyy määritellä kussakin tilanteessa erikseen. Jos osalliset koostuvat urheiluseuratoimintaan osallistuvista, saattavat julkisuustilan muodostumiseen riittää kasvokkainen vuorovaikutus ja verkkopostirinki. Mitä suuremmasta joukosta asianosaisten koostuvat (kunnan asukkaat, suomalaiset), sitä kipeämmin tarvitaan mediavälitteistä julkista keskustelua.

tämä ei tietenkään onnistu, sillä mediayhteiskunnassa monia asioita käsitellään väistämättä julkisuudessa.

Urheilu- ja liikuntaväen ja median suhteessa on farssin piirteitä: uutismedia saa tietoonsa jonkin julkisuutta vaativan seikan, ottaa yhteyttä urheilujohtajiin. Tämän seurauksena julkisuuteen päätyy yleensä toimittajan tietoonsa saamien asioiden spekulointi höystettynä urheilujohtajan ”en kommentoi” tai ”kiistan tapahtuneen”-lainauksilla.

Huippu-urheilun ulkopuolisen liikuntakulttuurin – lasten liikunnan, terveysliikunnan, arkiliikunnan – julkisuus on ymmärrettävästi toisenlaista kuin huippu-

Liikunnan todellinen painoarvo mitataan julkisuudessa, ei kabineteissa.

urheilun. Yhdistävänä tekijänä on kuitenkin hatarasti käyty yhteiskunnallinen arvokeskustelu. Esimerkistä käy vaikkapa uuden urheilun ja liikunnan kattojärjestön Valon perustamiseen liittynyt lähes olematon julkinen keskustelu. Uuden järjestön perustaminen olisi ollut tuhannen taalan paikka käydä julkisuudessa keskusteluja urheilu- ja liikuntajärjestöjen entistä painavammasta yhteiskunnallisesta merkityksestä tai uuden järjestön tehtävistä ylipäättään. Puheenavauksia julkisuuteen voivat toki jatkossakin tehdä vaikkapa vastavalitut johtajat. Valon toiminnan kannalta tämä on olennaista, sillä vasta julkisessa keskustelussa punnitaan yhteisön strategioiden kulttuurinen legitimeetti.

Liikuntakulttuurin laaja-alaisuus voidaan nähdä ongelman sijaan myös mahdollisuutena. Kansalaisten elämiin monin tavoin ulottuva liikuntakulttuuri ansaitsisi nykyistä monipuolisempaa julkista keskustelua. Laaja-alaisuudessaan liikuntakulttuuri suorastaan edellyttäisi harjoitetun liikuntapolitiikan taustalla olevien arvojen esiin nostamista ja niistä keskustelemista. Toistaiseksi tämän mahdollisuuden hyödyntäminen on ollut vähäistä.

Merkittäväksi esteeksi keskusteluille on muodostunut liikuntakentän toimijoiden alikehittynyt käsitys julkisuudesta. Julkisuuden väistelemisen ja pakoilemisen kulttuuri estää nykyaikaisen vuorovaikutuksen eri toimijoiden välillä ja tyypistää keskustelut juupas–eipäs–argumentoinniksi. Liikuntakulttuurin sisäiset poterot, etenkin urheilun ja liikunnan eetosten erot on tärkeä

tunnistaa, kun pohditaan liikuntakulttuurin julkisuutta ja yhteiskunnallisuutta.

Liikuntakulttuuri kaikessa laajuudessaan odottaa perusteluja merkittävyydelleen. Media toki tarttuu yhteiskunnassa pinnalla oleviin aiheisiin sille ominaisilla tavoilla; esimerkiksi ravintoon ja ruokaan liittyvät yhteiskunnalliset ristipaineet on ollut mahdollista kääntää populaarikulttuurin kielelle. Edellytyksenä on ollut, että ravintokeskustelu on noussut yhteiskunnallisesti merkittäväksi ja legitimiiksi aiheeksi, johon on voitu tarttua niin populaarijulkisuuden kuin vakavamman julkisuuden foorumeilla.

Liikuntasektorin on hyvä muistaa eräs mediayhteiskunnassa olennainen asia: julkisuus on politiikan olennainen voimavara. Ja kääntäen, ilman julkisuutta liikuntapolitiikka on suljettua vallankäyttöä, joka ei ole omiaan edistämään kansalaisten osallistumista. Läpinäkyvät yhteiset tavoitteet rakennetaan julkisuudessa.

Medioituminen muuttaa päätöksenteon ja kansalaisten suhteita

Medioitumisen myötä media on aivan uudella tavalla läsnä päätöksenteossa ja kansalaisten elämässä. Media on entistä selkeämmin politiikan toimintakonteksti, joka määrittää sitä, miten politiikan tulisi toimia. Myös kansalaiset elävät mediassa; taskuissa kulkevat älypuhelimet, ja tabletit kytkevät kansalaisen mediaan ajasta ja paikasta riippumatta. Mediakäyttö on nykyisin sekä kuluttamista että tuottamista. Mediaa seurataan toki sekä uutisvirtojen että viihteen vuoksi, mutta etenkin uudet teknologiat kutsuvat kansalaisia myös osallistumaan. Osallistuminen sitoo kansalaiset monenlaisiin yhteisöihin facebookin kaveriporukoista kansalaisaloite.fi -portaalin poliittiseen osallistujaan. Uuden teknologian mukanaan tuomat mahdollisuudet koskevat myös liikuntasektoria, jonka toiminnan kohde ei ole suosituksia odotteleva alamainen, vaan elämänvalintoja aktiivisesti tekevä kansalainen.

Mediayhteiskunnassa suosittelijan rooliin voi nousta myös kansalainen, sillä kansalaisilta päin tulevat aloitteet ja kansalaisten keskeisiksi kokemat teemat nousevat yhä useammin päätöksenteon agendalle.

Julkinen keskustelu on tie poliittisiin ratkaisuihin.

Medioituminen tarkoittaa myös sitä, että yhteiskunnan instituutiot tulevat riippuvaisiksi median toimintavoista ja siitä kuvasta, jonka media välittää niiden toiminnasta. Median vaikutus näkyy monella suunnalla:

- Kansalaiset ovat riippuvaisia median rakentamista mielikuvista.
- Media on läsnä yhteiskunnan rakenteellisessa, taloudellisessa ja sosiaalisessa muutoksessa.
- Media tuottaa mielikuvia ja merkityksiä. Sillä on kyky vaikuttaa tietoihin, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin.
- Media uudistaa sosiaalisia käytäntöjä ja rakentaa todellisuutta ympärillämme.
- Media kertoo jotakin ja jättää jotakin kertomatta.
- Media heijastaa yhteiskunnan arvopohjaa, ja myös sillä itsellään on omat arvot, joihin se nojaa.
- Media sitoo yhteen yhteiskunnan eri osia tai eristää niitä toisistaan. Se kertoo omalla toiminnallaan koko yhteiskunnan sosiaalisesta pääomasta.

Medioitumisen myötä niin tutkijat ja tieteen organisaatiot, järjestökenttä kuin hallinto joutuvat omaksumaan uusia toimintatapoja median ehdoilla, sillä niiden on sopeuduttava median kiihtyvään rytmiin ja kielenkäyttöön. Medioitumisessa ei ole yksiselitteisesti kysymys median vallan kasvusta. Mukautumalla median toimintalogiikkaan yhteiskunnan instituutiot pyrkivät myös vahvistamaan omaan asemaansa. Median valta on tyypillisesti kuviteltua valtaa, joka muuttuu todelliseksi sitä todennäköisemmin, mitä useammat siihen uskovat. Selvää on myös se, että medioitumisessa ei ole kysymys pelkästään siitä, että tiede tai muut yhteiskunnan instituutiot omaksuvat uudenlaisia *puhetapoja*. Myös niiden *toimintatavat* muuttuvat vuorovaikutuksessa median kanssa.

Yksi keskeinen toimintatapojen muutos koskee politiikan ja kansalaisuuden muutosta. Poliittiseen

päätöksentekoprosessiin kohdistuu entistä hanakampia läpinäkyvyyden vaatimuksia – pimittämisen ja ei-kommentoinnin kulttuurista joudutaan ennen tai myöhemmin siirtymään dokumentoinnin ja avoimuuden kulttuuriin. Läpinäkyvyyden vaatimus kietoutuu kansalaisuuden muutoksiin – kansalaisten osallisuus päätöksentekoprosessin eri vaiheisiin täytyy liikuntahallinnonkin toimintakulttuurissa määritellä uudelleen.

Uudet viestintäteknologiat ovat rakentaneet uuden roolin aiemmin päätöksenteon kohteeksi ja joukkoviestinnän vastaanottajaksi sijoitetulle kansalaiselle. Tämä täytyy ottaa huomioon myös politiikan tekemisen käytännöissä. Liikuntasektori on toistaiseksi jättänyt kansalaiset valistettavien asemaan, vaikka yhteiskunnan muilla sektoreilla kansalaisten osallistamiseen ja vuorovaikutuksen kehittämiseen on kiinnitetty melkoisesti huomiota. Kansalaisten mukaan ottaminen päätöksentekoon on otettu huomioon yhdyskuntasuunnittelussa ja kaupunkisuunnittelussa. Myös sosiaalityön tai nuorisotyön käytäntöihin sisällytetyt kokemusasiantuntijat ovat esimerkkejä toimintaympäristön muutoksiin mukautuneista politiikan ja tutkimuksen tekemisen käytännöistä.

Verkostoyhteiskunnassa politiikan vaikuttavuutta voidaan mitata sillä, miten hyvin politiikalla tavoitetaan kansalaiset ja kansalaisten kokemusmaailma. Muutosylhäältä päin ohjaamisen kulttuurista verkostoituneeseen, monensuuntaiseen ja vertaistekemisen kulttuuriin on suuri, eikä sen toteuttamiseksi ole mitään selkeitä ohjeita. Muutos on kuitenkin totta: kansalaisten kokemus siitä, miten heitä pitää kohdella politiikan kohteena, on muuttunut radikaalisti viimeisinä vuosikymmeninä.

Jos asia on julkisuudessa, se saattaa olla merkittävä

Mediaiyhteiskunnassa aiheet, jotka eivät nouse julkiseen keskusteluun, eivät nouse myöskään laajemmassa mielessä osaksi kansalaisten merkittävänä pitämää toimintaa. Julkisuuden ja sen osaksi rakentuvan mediajulkisuuden ymmärtäminen on näin ollen muodostunut entistä tärkeämmäksi yhteiskunnassa toimimisen ehdoksi. Kun kyseessä on suuri yleisö, tarvitaan siirron ja vaikuttamisen välineitä, julkisuuden välittäjiä, tiedotusvälineitä.

Mediajulkisuus on noussut jatkuvasti tärkeämmäksi itseymmärryksen tuottajaksi. Niin ”vakavassa” kuin ”viihteellisessä” mediajulkisuudessa hahmotetaan omaa paikkaa suhteessa muihin, normitetaan itseä ja toisia, määritellään oikeaa ja väärää, normaalia ja poikkeavaa,

**Myös tutkimuksen ja hallinnon
on sopeuduttava median
toimintalogiikkaan.**

Miten on varmistettu kansalaisten osallisuus päätöksentekoprosesseissa?

toivottavaa ja kartettavaa. Kun ajattelemme kuulumamme tiettyyn yhteisöön tai koemme itsemme osaksi tiettyä julkisuutta, ajattelemme itsemme tietynlaisiksi henkilöiksi, jotka elävät tietynlaisessa yhteiskunnassa. Julkisuus onkin demokratian edellytys ja tila, ilman sitä modernissa massayhteiskunnassa tuskin voisi syntyä kollektiivisia mielikuvia, yhteiskunnallista arkijärkeä tai jaettuja käsityksiä.

Liikuntasektorin on hyvä pysähtyä miettimään, minkälaisia ovat tämän päivän kollektiiviset mielikuvat liikunnasta ja urheilusta. Mitä pidetään oikeana, mitä vääränä? Minkälaisia liikunnan mielikuvia mediassa kierrätetään? Liikunnan mielikuvat eivät aina vastaa todellisuutta, mutta ne on otettava tosissaan. Kun liikunnan mielikuvia selvitettiin 1990-luvulla, viesti oli selvä:

Mielikuvat ovat tosissaan haastamassa liikuntatiedon, ei vain markkinoinnissa, vaan myös päätöksenteossa. Alati kasvavaa ja yhä nopeammin muuttuvaa liikuntakenttää on lähes mahdotonta tiedolla hallita, mielikuvien varassa se on jo helpompaa.

Liikunnan sirpaloituminen näkyy hyvin suomalaisten mielikuvissa. Yhden suuren urheilu- ja liikuntakertomuksen aika on auttamattomasti ohi. Tulevaisuudessa liikunnan mielikuvat vaihtelevat entistä vauhdikkaammin. (Kokkonen & Pyykkönen 1995)

Mediajulkisuuteen osallistuminen ei onnistu ilman mediakentän rakenteiden ja toimintatapojen tuntemista. Haastattelujen perusteella mediasuhteisiin ei liikuntasektorilla juurikaan panosteta ja media nähdään yhtenä kokonaisuutena, jota mieluiten vältetään. Tällä on seurauksensa: urheilu ja liikunta yhdistyvät mediassa lähinnä huippu-urheilun suurtahtumiin ja kansalaisten vapaa-ajan viettoon. Toisinkin voisi olla.

Viellä 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä pidettiin lähes itsestään selvänä, että median toiminta perustuu jonkinasteisen sosiaalisen vastuun ajatukseen. Ajateltiin, että media toteuttaa tärkeitä yhteiskunnallisia tehtäviä, joihin kuuluvat muun muassa demokratian ja yleisen yhteiskunnallisen hyvän edistäminen. Median perustehtäväksi nähtiin mahdollisimman monipuolisen ja totuudellisen tiedon tarjoaminen. Sen katsottiin

palvelevan erilaisten yleisöjen erilaisia kulttuurisia ja taloudellisia tarpeita.

1990-luvun alun taloudellinen kriisi synnytti kokonaan uuden kulttuurisen paradigman. Sen iskusanot olivat (ja ovat) tehokkuus, teknologia ja kilpailukyky. Uusi toimintamalli nojaa uusliberalismiin ja saa tuksensa yhteiskunnan yleisestä ilmapiirimuutoksesta, jossa yleistä katsotaan entistä useammin yksityisen kautta ja jossa yksityinen asetetaan entistä useammin julkiselle alttarille. Sen, mikä on julkista, ratkaisevat tässä diskurssissa ennen kaikkea taloudelliset arvot.

Siirtyminen markkinaehtoiseen diskurssiin vaikuttaa mediaan monella tavoin. Markkinaehtoinen media pyrkii tekemään sen, mikä on sille tuottoisinta, ja hylkää sen, mikä ei ole kannattavaa. Altistuminen markkinapaineille johtaa median sisältömuutoksiin, viihteen lisääntymiseen ja faktasisältöjen viihteellistymiseen. Media tabloidisoituu kovaa vauhtia – siis noudattaa yhä enemmän iltapäivälehtien estetiikkaa ja myös etiikkaa. Juttuja kirjoitetaan kansalaisen sijasta kuluttajalle, ja puhuttelujen sävyssä on vissi ero.

Markkinaehtoistuminen vaikuttaa mediasisältöihin myös mainosmarkkinoiden kautta. Mainostajat suosivat viestimiä, jotka houkuttelevat suuria yleisöjä. Suuret yleisöt voidaan saavuttaa vain kohdistamalla sanoma suuriin kuluttajaryhmiin. Suurien kuluttajaryhmien saavuttaminen edellyttää puolestaan mieluummin neutraaleja ja konservatiivisia kuin kantaaottavia ja radikaaleja sisältöjä. Voi käydä niin, että uusia ja rohkeita ajatuksia ei uskalletakaan tukea mainosmyynnin heikkenemisen pelossa.

Markkinaehtoisuus tuo mukanaan sen vaaran, että yhteiskunnan kehittämiseen tähtäävät aloitteet voivat tulla helposti sivuutetuiksi. Markkinaehtoinen media ei ratkaise edes yhteiskunnallisten avausten käsittelyä yhteisen hyvän kontekstissa, vaan kaupallisen huomioarvon kontekstissa. Tällöin niiden esillepääsymahdollisuudet heikkenevät. Toisaalta voidaan ainakin teoriassa ajatella, että myös yhteiskunnalliset avaukset on mahdollista ”kaupallistaa”. Olisiko liikuntakulttuurissa potentiaalia juuri tähän?

Juttuja kirjoitetaan kansalaisen sijasta kuluttajalle, ja puhuttelujen sävyssä on vissi ero.

Potentiaalia vahvistanevat signaalit, joiden mukaan markkinaehtoisuuden on saamassa aikaan vastareaktion. Viihteellisten ohjelmistojen suhteellisen osuuden lisääntyessä myös laatujournalismille ja uudelleiselle asiaohjelmistolle näyttäisi olevan kysyntää. Viimeaikainen yleisötutkimus on saanut tuloksia joiden mukaan yleisöt kaipaavat erityisesti sanomalehdiltä nopeuden sijasta syvällisyyttä, pohdintaa ja yhteiskunnallista kontekstointia. (Heikkilä et al. 2012) Tarpeeseen on reagoitukin – eturivin toimittajat ovat perustaneet hitaan journalismin julkaisualustan Long Playn, jolta voi ostaa kontekstoituja, pitkiä yhteiskunnallisia juttuja yksittäinkin. Voidaan kysyä, toteuttaako media tavallaan ”vääriä tilausta” viihteellistäänsä kaikilla rintamilla. Olisiko sijaa monensuuntaisille kehityksille?

Mediapersonilla ja kokemusasiantuntijoilla on kysyntää

Medioituneessa julkisuudessa keskusteluihin osallistuminen on tärkeää, sillä media valitsee, kenen näkökulma nostetaan ensisijaiseksi ja asettaa ääniä hierarkisiin suhteisiin keskenään. Liikuntasektorin olisi hyvä olla äänessä silloin, kun liikuntaa mediassa käsitellään.

Läsnäolo mediassa asettaa omat haasteensa. Median kasvanut rooli tiedontuotannon koneistona on tehnyt tiedolle sen, mitä haastateltavamme tuskailivat: vetänyt mutkat suoriksi ja sivuuttanut tutkijan näkökulmasta olennaisia asioita. Media puhuttelee maallikoita, joiksi myös esimerkiksi päätöksentekijät lasketaan suhteessa

Tiedekuntakokemus ei välttämättä ole meriitti mediassa.

tutkimustietoon. Medioituminen on edesauttanut tietokäsityksen muutosta: ”riittävän käyttötiedon” on pakko riittää tilanteessa, jossa tiedontuotannon määrä on eksponentiaalisesti kasvanut.

Median suodattama, muokkaama ja uudelleen järjestämä tieto on tullut tarpeeseen eikä sitä ole syytä väheksyä – epätarkkuudesta huolimatta sillä on laajaa yhteiskunnallista relevanssia. Mediajulkisuus rakentaa näkyvyyttä ja yhteiskunnallista painoarvoa niillekin akateemisille tutkimuksille, joiden sisältö on muuttunut tutkijoiden tarkoittamaa suoraviivaisemmaksi. Mediajulkisuus asettaa akateemisen tutkimuksen alttiiksi keskustelulle ja vahvistaa tutkimuksen yhteiskunnallista tehtävää. Kääntäen, ilman mediajulkisuutta moni tutkimus jää tietotulvassa niin päätöksentekijöiden kuin muiden kansalaisten ulottumattomiin.

Tiedon hierarkioiden lisäksi media järjestää uudestaan tarvitsemiensa asiantuntijoiden hierarkioita. Mediajulkisuudessa paras asiantuntija ei väistämättä ole se, joka on tutkinut asiaa syvällisimmin vaan se, joka osaa pukea tutkimansa asian puhuttelevaan muotoon. Media siis kannustaa tutkijoita samaan, mitä se tekee itsekin: tekemään maailmaa ymmärrettäväksi nostamalla esiin kulttuurisesti olennaisina pidettyjä asioita ja kaiva-

Poliitikolle pitää puhua suomeksi, lyhyesti ja esittää sopivat suositukset

Henrik Jussila tutki (2012), miten kansanedustajat poliittisina päättäjinä, valiokuntien jäseninä, agendan asettajina ja yhteiskunnallisen keskustelun keskeisinä toimijoina näkevät tutkimustiedon roolin päätöksenteossa. Tulokset osoittivat, että parhaiten päättäjät tavoittaa, kun sanoo sanottavansa suomeksi, lyhyesti ja esittää sopivat suositukset:

Parhaiten kansanedustajien käyttöön päätyy tutkimus, joka täyttää seuraavat kriteerit: tutkimus on ajankohtainen ja merkittävä, ja siinä on selkeitä toimenpide-ehdotuksia ja tiivistelmä. Eduksi on myös se, että edustaja on saanut tietoa tutkimuksesta mediasta, tiedotteista tai se-

minaareista. Lisäksi tutkimus tukee edustajan ajamaa politiikkaa ja se on kirjoitettu hänen äidinkielellään.

Politiikka on siis tietoa väkevämpää. Poliitikot eivät yleensä halua antaa tutkimukselle liian suurta valtaa. Poliitikot (ja virkamiehet) tarttuvat mieluiten sellaiseen tietoon, jonka he jo ”tietävät”. Uuden ja erilaisen tiedon kohtaaminen on aina uhka vallitsevalle tilanteelle. Näin on myös liikuntasektorilla. Liikuntatutkimus on harvoin sopinut suoraan päätöksenteon perustaksi. Sen sijaan ”liikuntatiede on usein tarjonnut kauniin kuorrutuksen eri eturyhmien leipomalle kakulle” (Kokkonen & Pyykkönen 1999).

malla tutkimuksesta esiin tätä samaa yhteiskunnallista kosketuspintaa. Tämä ei tarkoita sitä, että tutkimusta pitäisi vääristellä. Mutkat menevät kuitenkin väistämättä suoriksi, kun nyansoidut tutkimustulokset on käännettävä tolkulliseksi ja puhuttelevaksi.

Myös valtamedian vakavin kärki (esimerkiksi Yleisradion pääuutiset ja ajankohtaisohjelmat sekä uutis- ja asialehdet Helsingin Sanomista Suomen Kuvalehteen) suosivat tutkijoita, jotka ovat paitsi asiantuntijoita omalla alallaan, myös mediapersoonia: sanavalmiita, halukkaita argumentoimaan kärjistäenkin ja pelottomia yksinkertaistusten edessä

Muutos ei ole uusi: jo useamman vuosikymmenen ajan media on rakentanut jutusteluun perustuvaa asiantuntijuutta – pönöttävän oikeassa olemisen sijaan asiantuntijat esiintyvät arkisesti, emotionaalisesti, kokemuksellisesti ja viihteellisesti. Muutos koskee kaikkea mediaa: vakavana suoraan kameraan tuijottava ja hitaasti artikuloiva uutisankkuri on historiaa. Tämän päivän hymyilevät uutisankkurit jutustelevat keskenään säästä, vaikka ovat juuri tuoneet olohuoneisiimme välähdyksen sotatantereelta tai EU:n huippukokouksesta. Median jutusteleva sävy ei välttämättä merkitse sisältöjen keventämistä.

Pelokas ja kielteinen suhtautuminen mediaan ja mediajulkisuuteen ei edistä liikuntakentän tavoitteita. Liikuntakentän olisi hyvä toimia siellä, missä muukin yhteiskunta (mukaan luettuna liikuntapolitiikan kohteet, kansalaiset) entistä enemmän toimii, siis julkisuudessa. Toistaiseksi liikuntasektorilta tuntuu puuttuvan käsitys siitä, minkälaisilla foorumeilla ja minkälaisista teemoista liikunnan ja urheilun julkisuudesta keskustellaan. Tämän käsityksen rakentaminen voisi olla ensimmäinen askel liikunnan yhteiskunnallisuuden ja liikuntahallinnon vaikuttavuuden arvioimiseksi.

Jotta julkisuutta voi käyttää resurssina, se pitää tuntea

Liikuntakentän julkisuussuhteen suuri kompastuskivi on, ettei liikunnan ja urheilun kysymysten julkisuudesta ole tietoa. Aiemman tutkimuksen ansiosta tiedämme, huippu-urheilun mediajulkisuuden olevan kapeaa ja vähäistä; huippu-urheilu saa julkisuutta etenkin suurtahtumien aikana (esim. Yleisurheilun MM-kisat 2005), mutta silloinkin julkisuus rajoittuu urheilujournalismin areenoille eikä näin ollen rakenna julkista keskustelua huippu-urheilun yhteiskunnallisista vaikutuksista (Ojajärvi & Valtonen 2006). Tiedämme myös, että huippu-urheilun julkisuus on Suomessa

”Järjestetäänhän me tiedotustilaisuuksia, mutta ei toimittajat niihin tule.”

kokolailla yksipuolisempaa ja vivahteiltaan vähäisempää kuin naapurimaassa Ruotsissa (Laine 2011). Tiedämme urheilun ja muun liikuntakulttuurin mediajulkisuuden olevan voimakkaasti sukupuolittunutta (Pirinen 2006, Valtonen & Ojajärvi 2003). Tiedämme myös elämäntapaan ja kulutukseen keskittyvän populaarijulkisuuden sivuavan liikunnan kysymyksiä. Lisäksi tiedämme, minkälainen on urheilun julkisuuskuva sponsoreiden ja kansalaisten silmissä (Ilmanen et al. 2004).

Ongelmaksi muodostuu, ettemme tiedä, miltä urheilun ja liikunnan julkisuus näyttää urheilujournalismin ulkopuolella. Missä kaikkialla urheilusta ja liikunnasta puhutaan? Minkälaisissa yhteyksissä urheilusta ja liikunnasta tulee sanomalehden sivuilla kotimaan uutinen tai talousuutinen? Miten urheilun julkisuus ja päätöksenteon olennaiset kysymykset liittyvät toisiinsa? Liittyvätkö ne?

Jotta julkisuutta voi käyttää resurssina, se pitää tuntea. Julkisuuden ohjaamisen ja hallitsemisen taustaksi tarvitaan ymmärrystä siitä, minkälaiseksi urheilun ja liikunnan julkisuus on viimeisten vuosikymmenten (tai vuosikymmenen) aikana muodostunut ja minkälaisia muutoksia siinä voi havaita. Parhaimmillaankin liikunnan ja urheilun julkisuutta on toistaiseksi ainoastaan kerätty mediaseurannan avulla. Mediaseuranta johtaa tiedon keräämisen tavoin ojasta allikkoon. Nykyinen mediatulva on niin valtava, että kerätyille mediateksteille käy kuten varastoidulle tiedolle – sitä ei yksinkertaisesti voi suodattamatta ymmärtää tai hyödyntää. Jos aikaa tai muita resursseja mediasisällön tulkitsemiseksi ei ole, ei sen kerääminen hyödytä ketään.

Mitä jokaisen liikuntatoimijan pitäisi ymmärtää julkisuudesta?

1. Jaa julkiseksi

- **Julkisuus on keskustelutila.** Julkisuus on mediaa, sosiaalista mediaa ja ihmisten sosiaalisia verkostoja. Julkisuustiloissa käydään keskustelua osallisille merkittävistä yhteisistä (yhteiskunnallisista) asioista.
- **Julkisuus on resurssi.** Julkinen keskustelu on yhteiskunnallisen toiminnan edellytys. Negatiivinen suhtautuminen julkisuuteen kääntyy takaisin: oman äänen puuttuessa muut pääsevät määrittelemään julkisuuden sisältöjä ja yhteisölle merkittäviä asioita. Poliitiikkaa, päätöksiä ja merkityksiä tehdään keskustelemalla – keskusteluun osallistuminen on vaikuttamista.
- **Tiedon julkisuutta kannattaa tavoitella.** Tieto kumuloituu julkisuudessa; muiden tietämä ei ole keneltäkään pois, vaan tieto rakentuu vuorovaikutuksessa.
- **Julkisuus kuuluu kaikille.** Julkisuus on yhteistä, haluttiin sitä tai ei; kukaan ei omista kulttuurisia kysymyksiä eikä yksinoikeutta keskustella niistä.

2. Master your media – tunne mediakenttä

- **Väline on viesti.** Väline vaikuttaa siihen, miten viestiä tulkitaan ja kuka sitä tulkitsee. Välineessä toimitaan välineen ehdoilla. Eri välineissä puhutaan eri asioista ja niillä tavoitetaan eri kohderyhmiä. Kaikilla välineillä on paikkansa myös liikunnan julkisuudessa.
- **Mediassa median ehdoilla.** Median logiikkaa on ymmärrettävä ja hyväksyttävä, jotta sen puitteissa voi toimia rakentavasti. Vuorovaikutuksessa on vahvoilla, kun tuntee välineiden ja lajityyppien ominaispiirteitä ja ymmärtää kuinka kiinnostavuutta kussakin rakennetaan, millaista kieltä käytetään ja millaisessa rytmissä niiden sisällä toimitaan. Ota media haltuun ennen kuin se ottaa sinut. Opi tie-

tämään, koska ja kenelle kannattaa lähettää esim. lehdistötiedote.

- **Sosiaalinen media tarjoaa vapauksia.** Sosiaalisessa mediassa kaikkea ei voi hallinnoida, eivätkä viestit liiku ylhäältä alaspäin. Sosiaalisessa mediassa täytyy luottaa osallistumisen, jakamisen ja kierrättämisen kulttuuriin. Peli-säännöistä keskeisimpiä ovat: mieti, perustatko oman foorumin vai osallistutko johonkin olemassa olevaan, älä postaa liikaa, ole hereillä, osaa linkittäminen. Vuorovaikutteisuus on tätä päivää!

3. Ymmärrä yleisöäsi

- **Yleisöt koostuvat yksilöistä.** Yleisö ei ole tyhmää tai tietämätöntä massaa, vaan yleisö koostuu yksilöistä, joista useimmat ovat asiantuntijoita jollakin alueella. Yleisöt eivät ole valinnoissaan johdonmukaisia, vaan valintoihin vaikuttavat kulloisetkin tilanteet, tarpeet ja sosiaaliset verkostot.
- **Moniulotteinen yleisö tavoitetaan monipuolisilla ja monikanavaisilla viesteillä.** Viestien monipuolisuus ja monikanavaisuus johtavat todennäköisemmin siihen, että esitetty ajatukset päätyvät julkiseen keskusteluun. Liiallinen yksinkertaistaminen (esimerkiksi pelkkä valistuskampanja) sen sijaan tyypistää mahdollisuuksia. Erilaisten kanavien ja verkostojen merkitys on suuri. Persoonalliset, kohderyhmät huomioon ottavat tulokulmat ovat fonttikokoa ja nelivärisyyttä tärkeämpiä.
- **Viestintä ei ole pakettien siirtelyä.** Sano- ma ei mene perille sellaisenaan; se menee käsiteltäväksi ja tulkittavaksi erilaisissa käytännöissä. Viestejä ei vastaanoteta, vaan niihin törmätään ja niitä tulkitaan. Samaa juttua voi lukea hyväksyen tai neuvotellen myötäkärvaan tai kiistäen ja vastakarvaan. Sama ihminen voi tulkita samaa sanomaa eri tavoin erilaisissa rooleissa ja konteksteissa (esim. liikuntapäätäjää muuttuu asiakkaaksi lapsensa seuratoiminnassa).

Luku 5. Matkalle menestykseen

Tomas Andersson / Gorilla

Liikunnan tietomerta ei tarvitse juoda tyhjiin siellä pärjätäkseen. Pahimmat karikot välttää, kun tarkistaa tietoon ja tiedeviestintään liittyviä käsityksiään, panostaa verkostotyöhön, hyödyntää julkisuutta sekä kuuntelee ja stimuloi kansalaiskeskustelua. Lopuksi voi miettiä brändäämistä, liikuntaan ja urheiluun liittyvien sekavien mielikuvien kirkastamista

Mitä tästä opimme? Ensiksikin sen, että tutkimustiedon ja päätöksenteon suhteesta ei puolessa vuosisadassa ole saatu aikaan edes alustavaa kokonaisnäkemyä. Liikunta on ala, jossa perinteillä, tunteella, mielikuvilla ja politiikalla on ollut tutkimustietoa suurempi

arvostus. Tietoa on varmasti ollut mukana päätöksenteossa, mutta kukaan tuskin osaa tarkemmin osoittaa milloin ja miten. Tiedon ja johtamisen analysointiin ei toistaiseksi ole nähty tarvetta, vaikka sitä on penäty pitkään. Liikuntakulttuurin tulevaisuus -seminaarin

(1987) raportti (Pyykkönen & Seppälä 1987) päättyy yhä ajankohtaiseen suositukseen:

Ja lopuksi tutkimukseen, arvoihin ja päätöksentekoon liittyen: koska tieteellinen tutkimustieto ei todellisessa päätöksenteossa näytä syrjäyttävän ideologisia tai intresseihin pohjautuvia näkökohtia, tulisi liikuntahallinnossa käynnistää tutkimus liikunnan todellisesta päätöksentekojärjestelmästä ja tieteellisen tiedon asemasta siinä.

Tiedon ei pidäkään syrjäyttää ideologioita (politiikkaa), mutta liikuntatutkimuksen hyödyntämistä on jokseenkin turha miettiä ilman päämääriin liittyvää keskustelua. Tietopää edellä eteneminen ei tuota kuin hyllymetreittäin raportteja, joiden hyödyntäminen on sattumanvaraista. Tutkitun tiedon keräämisen ja järjestelyn sijaan päähuomio on kohdistettava päätöksentekoon ja siihen vaikuttaviin asioihin – harjoitettavaan politiikkaan, hallinnon tavoitteisiin, johtamiseen, alan muihin toimijoihin, käytännön reunaehtoihin sekä päätösten valmistelijoiden käyttämään monenlaiseseen tietoon. Iso kuva on syytä ottaa haltuun ennen kuin rynnätään rakentamaan liikuntatiedolle jalostuslaitoksia ja hyödyntämiskanavia: on selvitettävä miten liikuntajärjestelmä toimii ja minkälaisella tiedolla on milloinkin merkitystä – vai onko?

Tiedon ja ohjauksen suhteen selvittämistä ei koskaan ole katsottu liikuntapolitiikan ”kohtalonkysymykseksi”, vaan sen edelle on aina mennyt polttavampia kysymyksiä. Liikunta on juossut enemmän liikunnan kuin liikuntatiedon perässä. Kun tiedon painoarvoa päätöksenteossa on korostettu, huomio on kiinnittynyt sen puutteisiin. Toistaiseksi liikuntatutkimuksen rooli on ollut näkyvinä silloin, kun on haluttu vahvistaa tehtyjä tai näköpiirissä olevia ratkaisuja.

Liikuntatiedon paikantamista päätöksenteossa on hidastanut sekin, että jokainen sukupolvi on joutunut – enemmän tai vähemmän – aloittamaan ”alusta”, kun vakiintuneita liikuntatiedon hyödyntämiskäytäntöjä ei ole ollut. Arjen ammattitaito ja luottamukselliset kontaktit eivät rakennu hetkessä. Sukupolvien vaihtuminen on varmasti tuonut uusia ja hyödyllisiä näkemyksiä, mutta samalla on jouduttu rakentamaan uudelleen jotain mikä kerran oli (melkein) hallussa. Liikunnan kehittämistyössä ei ehditä tutustua aiemmin tehtyyn kehittämistyöhön. Niinpä vuosikymmenestä toiseen haikaillaan projekteja samoista teemoista ja suunnitellaan tutuntuntuista tulevaisuutta – vaikkakin uusissa kuoseissa. Tutkimuksia, projekteja ja työryhmämuistioita keräämällä maailma rakentuu valitettavan hitaasti.

Historia ei siis tarjoa mallia liikuntatiedon saavutettavuuden parantamiseen. Toisaalta ei historiaan kannat-

taisi ripustautuakaan, sillä tiedonvälityksen maailma on 2010-luvulla toista kuin koskaan ennen. Peruutuspeilin sijaan kannattaa hakea suuntaa huomisen näkymistä. Tämän raportin viisi tärkeintä opetusta ovat:

- **Päivitä käsityksesi tiedosta, tiedeviestinnästä ja asiantuntijuudesta**
- **Panosta luottamukseen perustuvaan verkostotyöhön**
- **Ota julkisuus ja kansalaiskeskustelu haltuun**
- **Osallista ohjaamisen sijaan**
- **Kirkasta sekavat mielikuvat brändäyksellä**

Seuraavassa läpikäymme oppimme tarkemmin. Lopuksi esitämme ehdotukset käytännön toimenpiteiksi.

Päivitä käsityksesi tiedosta, tiedeviestinnästä ja asiantuntijuudesta

Yhteiskunnan muutoksen keskeinen piirre on instituutioiden auktoriteetin murentuminen. Tieteellinen tutkimus ja valtionhallinnon päätökset eivät ole enää auktoriteetteja, jotka saisivat kansalaiset osallistumaan yhtenäiskulttuurista vahvistaviin liikuntatalkoisiin. Maaottelumarssit on käyty. Muutos on radikaali ja edellyttää perinpohjaista tieteellisen tiedon aseman ja päätöksenteon kannalta olennaisen tiedon uudelleenarviointia.

Auktoriteetin mureneminen ei tarkoita sitä, etteikö tieteellisellä tutkimuksella olisi edelleen paikkansa tiedon tuottajana. Pikemminkin kyse on siitä, että tieteellinen tieto ei ole enää ainoa uuden tiedon tuottajan asemaa kantava instituutio, vaan sen rinnalle ovat nousseet muunlaiset tietämisen tavat. Erilaiset ”faktat” ja tulkinat todellisuudesta kilpailevat keskenään. Yhtä oikeaa ratkaisua ei voi aina edes tieteen avulla saavuttaa.

Faktatiedon rinnalla todellisuutta määrittelee *kokemustieto* (arkitieto, hiljainen tieto), joka on ”subjektiivista eli tietoa ei voi irrottaa tietäjästä” (Laaksovirta 1986). Kokemustieto leviää ja kertautuu uuden teknologian avulla verkostoissa. Toisaalta kokemustieto on suurelta osin sanatonta – sitä ei voi opettaa, se täytyy oppia esimerkiksi toimimalla yhteistyössä kokeneemman virkaveljen kanssa. Kokemuksellinen tieto on monin verroin käytetympää kuin tutkimustieto. Sitä on myös tarjolla kaikkialla, toisin kuin tutkimustietoa. Aiheellisesti onkin kysytty, hyödynnämmekö optimaalisesti koko tietovarantoamme vai rajautuuko tietämistointiamme liikaa eksplisiittisen (käsitteellisen) tiedon alueelle (Stähle 2010).

”Kokemusta ei voi luoda. Se pitää kokea.”

(Albert Camus)

Moniarvoinen media hyödyntää tehokkaasti kokemustietoa, joka ajaa yleensä vaikeaselkoisen tutkimustiedon ohi. Ei auta, että opetamme esimerkiksi nettitiedon olevan epävarmaa tai jopa huuhaata. Enää tutkija ei valitse ja tulkitse, nyt valinta on asiakkaalla, joka tunnetusti ei voi olla väärässä.

Myös hallinnossa on aika romuttaa käsitys tutkimustiedon ylivallasta todellisuuden kuvaajana ja tekijänä. Liikuntahallinnossakin arkielämän tieto lieenee (ollut) enimmäkseen kokemustietoa, eli kuten eräs ministeriön esittelijä sen takavuosina ilmaisi: ”Odotan pienellä pelolla päivää, kun ministeri hoksaa kysyä perusteluita esitykselleni.” Esittelijä toimi pitkän kokemuksensa tuoman intuition pohjalta. Sitä vain oli vaikea pukea sanoiksi. Todellinen asiantuntijuus tiivistyi esittelijään, ei esimerkiksi tutkijoihin, joita esittelijä oli kuunnellut tai haastatellut vuosien varrella. Liikuntasektorilla päätöksenteko on vuosien varrella rakentunut paljolti yksilökohtaisen kokemustiedon ja tapauskohtaisten ratkaisujen varaan.

Tieteellisen tiedon rajallisuuden ja haavoittuvuuden hyväksyminen saattaa olla raskasta, mutta välttämätöntä: aika ja paikka määrittävät sitä, mistä halutaan tietää ja minkälaisia kysymyksiä kysytään. Faktana pidettykin muuttuu ja tarkentuu, kun uusilla menetelmillä saavutetaan uudenlainen ymmärrys tutkimuskohteesta. ”Oikean” tiedon paljastajan sijaan tiede on syytä nähdä yhteiskunnallisena toimijana, jolla on kiinteä suhde sekä yhteiskunnallisiin ongelmiin että niiden ratkaisuihin. Tiedosta ei ole isännäksi, rengiksi kyllä. Silloinkin on hyvä muistaa, että tutkimustiedon rinnalla itseään isännälle – päätöksentekijälle – tyrkyttää moni muu renki.

Edellä sanottu ei merkitse kuoliniskua tutkimukselle tai vähättele tieteen saavutuksia. Sen sijaan viesti on, että tieteen torneista on tultava alas ja kohdattava media ja arkiset toimijat heidän omalla maaperällänsä. Näin alkaa matka tieteellisestä viestinnästä *tiedeviestintään*.

Tiedosta ei ole isännäksi, rengiksi kyllä.

Vuoropuhelua painottavan tiedeviestinnän keskeinen etu valistavaan viestintään nähden piilee sen voimassa sitouttaa kansalaiset heitä itseään koskevaan keskusteluun ja sen myötä myös toimintaan. Jos yksisuuntaisen viestintä toimisi, meillä ei olisi tupakoitsijoita tai liikkumattomia.

Samoin kuin on syytä tarkistaa tieto- ja tiedeviestintäkäsityksiä, myös *asiantuntijuus* tulee ottaa uuteen tarkasteluun. Aiemmin asiantuntijan kuvaan liitettiin vain tietäminen. Asiantuntijaksi kehittymisen perustana pidettiin ”koulutusta, teoreettista opiskelua ja jossain määrin ammatin käytännön harjoittelua. Tieteenalakohmainen koulutus pätevoitti alalle ja antoi oikeuden toimia sillä” (Tuomivaara ym. 2005). Nykyisen näkemyksen mukaan asiantuntijan toiminta on muutakin:

Asiantuntijaksi oppiminen ja kehittyminen ei nykyisen näkemyksen mukaan ole pelkästään teoreettisen koulutuksen tulosta, vaan taidot karttuvat suurelta osin varsinaisessa asiantuntijatyössä, kun tietoja sovelletaan vuorovaikutustilanteissa. Formaalisen koulutiedon sijasta tiedon soveltamisessa opitaan kokemuspohjaista ja tilanteeseen sidottua tietoa. Tämän käytännön tiedon omaksuminen on oppimista esittämään, vakuuttamaan, myymään, perustelemaan, kuuntelemaan, valitsemaan, kehittämään, ennakoimaan. Asiantuntijaksi kasvetaan vain vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutilanteissa, jotka ovat henkilökohtaisia ja merkitsevät itselle jotain. (Tuomivaara ym. 2005)

Pauli Vuolteen tutkimuksen (2010) mukaan suomalainen liikuntatieteellinen tohtorikoulutus tukee parhaiten niitä ammatillisia haasteita, joita kohdataan yliopistoissa ja alan tutkimusyksiköissä. Heikommin koulutus tukee Vuolteen mukaan johtamistaidollisia ja hallinnollisia valmiuksia sekä sosiaalisia taitoja. Väheksymättä tutkijakoulutusta, se ei yksin riitä 2010-luvun asiantuntijuuteen. Liikunnan asiantuntijaksi (moniosaajaksi) opitaan vasta työssä.

Aikamme asiantuntijuus tiivistyy kolmeen sanaan: *tietojen soveltaminen vuorovaikutustilanteissa*. Menestys ei enää riipu niinkään tiedosta kuin soveltamisesta:

Yhteiskunnallista kehitystä ja yksilöiden menestystä on kuvattu sanomalla, että teollisen vallankumouksen aikana yhteiskunta jakautui niihin, joilla oli ja niihin, joilla ei ollut. Seuraava suuri muutos oli tiedon vallankumous, jolloin jakolinja kulki tietävien ja osaavien ja toisaalta tietämättömien ja osaamattomien välillä. Uusin vaihe, jota meidän väitetään nyt elävän, olisi tiedon hyödyntämisen ja soveltamisen, ”innovaatioiden”, aika, ja jako menestyjiin ja häviäjiin kulkisi soveltajien ja soveltamiseen kykenemättömien välillä. (Varantola 2013)

Tiedeviestintä: popularisoinnista vuoropuheluun

Tieteellä on perinteisesti ollut yhteiskunnassa arvostettu asema. Nyky-yhteiskunnassa tiede ei kuitenkaan ole automaattisesti arvokasta – entistä enemmän merkitystä on sillä, mitä ja miten tiedestä viestitään akateemisen yhteisön ulkopuolella.

Yleistajuista tiedeviestintää on harjoitettu Suomessa tieteellisen viestinnän rinnalla 1960-luvulta lähtien. Esa Väliverronen on jakanut tiedeviestinnän aikakaudet neljään jaksoon: alussa puhuttiin *tieteen popularisoinnista*, joka tavoitteli valistamista ("tiedon valoa pimeydessä vaeltavalle kansalle"). Seuraavassa vaiheessa siirryttiin *tieteen tiedotukseen*, jota perusteltiin kansalaisten oikeuksilla ("veronmaksajilla on oikeus tietää"). Yhteiskunnan vapautuessa ja vaurastuessa innostuttiin *tieteen markkinoinnista* ("huippututkimusta ja jännittäviä sovelluksia"). Nykyään hallitseva termi on *tiedeviestintä*, jossa korostuu vuorovaikutus. (Väliverronen 2008)

Tieteen popularisoinnin taustalla vaikutti ylhäältä alas suuntautuva viestintänäkemys: popularisoidun tiedon ajateltiin kulkeutuvan asiantuntijalta maallikolle, jonka tehtävänä oli popularisoidun tulosten vastaanottaminen ja niihin reagoiminen siten kuin tiedon lähettäjä oli tarkoittanut. Oikean tiedon saatuaan kansalaisten toivottiin muuttavan käsityksiään vaikkapa terveellisestä ruokavaliosta tai riittävästä liikunnan määrästä.

Tiedeviestinnässä korostetaan molempien osapuolien – tiedon tuottajan ja vastaanottajan – aktiivisuutta ja arvostetaan molempien tietämystä. Tiedeviestintä on kaksisuuntaista viestintää, dialogia. Vuoropuhelua korostavan tiedeviestinnän keskiössä on ajatus kansalaisten osallistamisesta ja valtauttamisesta. Vaikuttavaa tiedeviestintä on silloin, kun se saa aikaan keskustelua eri tiedonkäyttäjien ja suuren yleisön näkökulmista. "Vaikuttavassa tiedeviestinnässä korostuu viestintä prosessina ja sen osallistava ulottuvuus, ei medianäkyvyys sinänsä." (Tirronen 2010)

Tutkimus ei siis sanele, mitä johtopäätöksiä kansalaisten tulisi tehdä. Vuorovaikutusta korostavassa tiedeviestinnässä asiantuntijuus ymmärretään laajasti. Silloin ylhäältä alaspäin viestitty valistus ei ole hedelmällisin keino kansalaisten aktivoimiseksi.

Tiedeviestintäkäsityksen muuttumisen taustalla on kansalaisuuden muutos: maallikotkin ovat osallisia, jotka eivät asetu valistettavan rooliin, vaan odottavat tiedeviestinnältä asiakaslähtöisyyttä. Niinpä tiedeviestinnässä pyritään "vastaamaan ihmisten omasta elämäntilanteesta nouseviin tiedontarpeisiin ja kiinnostuksiin. Ihmisillä on tietämyksensä, jonka pohjalta he kohtaavat tiedeviestinnän tarjonnan. Tuo tietämys voi myös olla sisällöltään vahvassa ristiriidassa tieteellisen tiedon kanssa." (Karvonen 2011)

Tutkijoiden tiedeviestintätaidot ja -halut ovat tuki edelleen olennaisia. Yhtä olennaista on kuitenkin miettiä, miten tiede saadaan entistä paremmin kommunikoimaan muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Mitä vuoropuhelu sitten käytännössä tarkoittaa? Keiden välillä ja millä foorumeilla sitä pitäisi käydä? Vuoropuhelua pitäisi virittää asianosaisten tahojen kanssa aina silloin, kun tarvetta on ja niistä asioista, joihin tarve liittyy. Tutkimusraporttien popularisointi ei riitä, vaan kanavien pitää olla kaksisuuntaisesti auki myös silloin, kun hankkeita vasta suunnitellaan tai ne ovat kesken. Päätöksentekijöitä hyödyttävän tiedon tavoittaminen edellyttää todellista vuoropuhelua päätöksenteon ja tutkijoiden kanssa. Kansalaisten elämäntapojen muuttaminen puolestaan edellyttää kansalaisten näkökulmien kanssa keskustelemaa, voimaannuttavaa vuoropuhelua päätöksenteon tueksi.

Tiede ja tieteelliset tulokset voivat toimia merkittävänä yhteiskunnallisena toimijana, jos ja kun tiedestä viestiminen pysyy yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten tasalla. Samaan pöytään tieteen tulosten kanssa on syytä tuoda politiikan kuviot, hallinnon tarpeet, arjen realiteetit ja median käytännöt.

Liikuntatiedettä ja -politiikkaa koskevalla julkisella vuoropuhelulla voidaan hyvinkin vaikuttaa siihen, mistä kansalaisilla on mielipide, mutta myös siihen, minkälaista yhteiskunnallista ja henkilökohtaista toimintaa kansalaiset pitävät merkityksellisenä. Julkisen liikuntakeskustelun lisääntyminen edellyttää liikuntaorganisaatioilta viestintä- ja julkisuusstrategioiden reipasta uudistamista.

Liikuntatieteissä päähuomio kohdistui pitkään tutkimusten (tietäjien) tukemiseen, eikä tutkimusten soveltamisesta juuri puhuttu. Viime vuosina on OKM:n tukeman tutkimustoiminnan tavoitteisiin lisätty tulosten soveltaminen. Myös tutkijoilta odotetaan soveltamisnäkemyskyä. Kyky soveltaa tutkimustietoa hallinnon tarpeisiin nostaisi tutkijoiden arvostusta asiantuntijoina. Toisaalta soveltamiskyky edellyttää myös soveltamisen kohteena olevan maailman ja sen käytäntöjen tuntemista. Toistaiseksi niiden tutkijoiden joukko, joiden soveltamiskyky (asiantuntijuus) hallinnon alueella on riittävä, on verraten pieni.

Nykyisin asiantuntijan on pystyttävä ylittämään sekä tieteenalojen että organisaatioiden rajoja. Tämä ei luonnollisestikaan tapahdu yksin. Puhutaan hybridisestä tai synergisestä asiantuntijuudesta (Hakkarainen 2003, Isoherranen et al. 2008), joka rakentuu, kun yksilöt ylittävät osaamisen rajoja intensiivisessä vuorovaikutuksessa. Tällaisessa sosiokulttuurisessa järjestelmässä/verkostossa käsitellään sekä muodollista, jäsenneltyä ja täsmällistä tietoa että epämuodollista, muissa verkostoissa rakentunutta tietoa. Näin asiantuntijuus ei ole enää yhden yksilön koulutukseen tai kokemukseen palautuva ominaisuus, vaan verkostojen sisäisessä ja verkostojen välisessä vuorovaikutuksessa rakentunut erilaisia ymmärryksiä yhdistelevä kudelma.

Tiedeviestinnän kentällä asiantuntijuus ymmärretään jopa edellä esitettyä laajemmin. Jokainen suomalainen on liikuntansa asiantuntija. ”Tavalliselta liikkujalta” ei kuitenkaan lausuntoja pyydetä, vaikka jo lainsäädäntö velvoittaa julkista hallintoa kansalaisten kuulemiseen. Liikunnan alueella kuulluiksi tulevat organisoituneen liikuntajärjestelmän puitteissa toimivat tahot. Lausuntokierrokset, yleisötilaisuudet tai sähköiset kuulemiset eivät liikunnan alueella ole saavuttaneet Suomessa asuvien enemmistöä. Kun liikuntakulttuuri muuttuu ensisijaisesti kansalaisten kulutusvalintojen kautta, kansalaisten kuulemista ei saa enää ohittaa. Kansalaisten kuulemisella saatetaan saada enemmän uusia ideoita – jopa innovaatioita – kuin totutulla työryhmätyöllä.

Liikuntakulttuurin toimijoilta kaivataan uudenlaista suhtautumista tietoon, tiedeviestintään ja asiantuntijuuteen. Mediayhteiskunnassa olennaista on tunnistaa myös niitä institutionaalisten tilojen ulkopuolella sijaitsevia tiloja ja tilanteita, joissa asiantuntemus rakentuu. Sosiaalisen median foorumeilla käytävät keskustelut ovat nousseet vakiintuneiden instituutioiden rinnalle pohtimaan ja määrittelemään esimerkiksi sairauden, terveyden, ravinnon ja hyvinvoinnin kysymyksiä. Päätöksenteon tulisi löytää keinoja ottaa näissä kansalaisten

Liikuntapolitiikan kuultava myös kansalaisten enemmistöä.

merkittäviksi kokemissa tiloissa rakennetut näkemykset vakavasti.

Päätöksenteon tueksi tarvittava tieto tai ymmärrys jostain asiasta ei voi koostua pelkästä tutkimustuloksesta. Jotta tutkimustulos muuntuisi päätöksenteon hyödynnettäväksi, se on asettava keskustelemaan muun yhteiskunnallisesti olennaisen tiedon kanssa. Päätöksentekoa tukevan tiedon entistä tarkemman etsimisen sijaan tarvitaan erilaisten asiantuntemuksien yhdistämistä ja ajantasaisia vuorovaikutuksen verkostoja, joissa erilaisia näkemyksiä yhdistetään ja koetellaan.

Panosta luottamukseen perustuvaan verkostotyöhön

”Luotamme vain Jumalaan – muut maksavat käteisellä” on tuttu lause kuppilan kassalta. Se on sisäistetty myös liikuntaorganisaatioiden kassoilla. Puheen tasolla on kyllä opittu korostamaan sosiaalisen pääoman – luottamuksen, verkostojen ja osallistumisen – merkitystä, mutta arjen toimintaa hallitsevat taloudellisen pääoman kysymykset. Tiivistyvää ”resurssiyhteistyötä” etenkin OKM:n kanssa tavoittelevat muutkin kuin huippu-urheilun muutosryhmäläiset. Euroon luotetaan enemmän kuin naapuriorganisaatioon. Liikuntatiedon saavutettavuuden parantaminen edellyttää kuitenkin yhtä paljon *aitoa luottamusta* ja *vuorovaikutusta* kuin rahaa ja rakenteita. Laivoja on turha rakentaa, jos ei löydy yhteistyöhaluista miehistöä.

Vuorovaikutusvajeisella liikuntakentällä on erityisen haastavaa rakentaa luottamukseen perustuvaa kommunikatiota. Silti sitä on yritettävä, koska vaihtoehtoja ei juuri ole. Luottamusta pitää rakentaa sekä instituutioiden että ihmisten välille. Vuorovaikutusta tulee tiivistää panostamalla sekä tiedon avoimeen kulkuun että toisten tuottaman tiedon arvostamiseen.

Tieteenalarajat ylittävä yhteistyö ei ole helppoa. Tutkimusryhmien täytyy ratkaista tieteenalojen erilaisiin vakiintuneisiin käytäntöihin liittyviä uskottavuuden, luotettavuuden ja pätevyysongelmia. Tämä edellyttää halua ja kykyä kuunnella perusteluja, oppia uutta, kunnioittaa erilaisia ratkaisuja – edellytyksenä on siis ennen muuta vuorovaikutus ja luottamus.

Vuorovaikutusta ja verkostoitumista tarvitaan muu-

toinkin kuin tutkimusyhteistyön tasolla. Säännöllinen vuorovaikutus eri toimijoiden kesken pitäisi koko liikuntakentän ajan tasalla olennaisten kysymysten suhteen. Vuorovaikutusta tarvitaan tästä syystä niin yli tieteenala-, hallinnonala- kuin järjestörajojen.

Vuorovaikutuksen verkostojen rakentaminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja ennakkoluulotonta asennetta yhteistyötahojen etsimisessä. OKM:lle laaditussa tutkimusraportissa (Valtonen & Ojajärvi 2013) suositellaan resursoitua tahoa, jonka tehtävänä olisi sekä *säännöllisenä toistuvan* että *tilannesidonnaisen vuorovaikutuksen organisointi*. Säännöllisesti toistuvina tapahtumina erilaisten ennakkoon määriteltyjen teemojen ympärille rakennetut vuotuiset tutkimuspäivät ovat monella alalla hyväksi havaittu käytäntö. Liikuntasektorilla olennaista olisi saattaa yhteen nimenomaan eri alojen tutkijoita, päätöksentekijöitä ja muita asiantuntijoita – tämän vuoksi aivan uusien tutkimuspäiväformaattien kehittäminen on syytä ottaa vakavasti.

Säännöllisen vuorovaikutuksen lisäksi toimijoiden välistä vuorovaikutusta tarvitaan yksittäisissä tilanteissa. Urheilu ja liikunta on vähäisestä julkisesta keskustelusta huolimatta alue, joka silloin tällöin nousee julkiseen huomioon. Usein kyseessä on aihe, johon esimerkiksi päätöksentekijät ja tutkijat joutuvat tavalla tai toisella ottamaan kantaa. Urheilun integriteetti, huippu-urheiluun liittyvä rikollisuus, liikuntamahdollisuuksien eriarvoistuminen, urheilun väkivaltaisuus jne. ovat esimerkkejä teemoista, jotka ovat pulpahdelleet julkisuuteen viime vuosina. Olisi suotavaa, että liikuntasektorikin pystyisi reagoimaan esille nouseviin kysymyksiin nopeasti.

Kenelläkään ei ole resursseja hallinnoida vuorovaikutuksen verkostoja siinä mielessä, että olennaiset, erilaisiin asiantuntijuuksiin perustuvat tiedot joistakin

Liikuntakenttä tarvitsee vuorovaikutuksen organisaattoria.

asiasta saataisiin koottua ”yhden napin alle”. Sen sijaan mielekästä olisi resurssien sitouttaa toimijoita, joiden vastuulla olisi esimerkiksi ”juuri tällä hetkellä” olennaisten teemojen määrittely yhdessä asiantuntijoiden kanssa. Näistä teemoista voisi kerätä sekä sisällöllisiä että toimijoihin perustuvia verkostoja, joihin kuuluisivat niin teeman institutionaaliset tiedon tuottajat (tieteenalarejojen yli) kuin teemasta julkisilla foorumeilla keskustelevat kansalaiset ja media. Riittävän tiuhaan toistuva olennaisten teemojen määrittely auttaisi liikuntasektoria reflektoimaan sekä julkisuuden asialistalla olevia teemoja että havaitsemaan sen, mistä ei keskustella, mutta mistä pitäisi keskustella – ja tehdä päätöksiä.

Yhteistoiminnallisesti rakentuva ymmärrys syntyy vain avoimessa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä. Niinpä keskustelujen ja niiden pohjalta rakentuvan ymmärryksen *yhteydet päätöksentekoon tulisi dokumentoida* mahdollisimman läpinäkyvästi. Verkostojen sisäisen ja välisen vuorovaikutuksen sekä erilaisten ja eritasoisten asiantuntijuuksien dokumentointi auttaa myös näkemään, minkälaisista valinnoista päätöksentekoprosessi koostuu ja minkälaisin perustein kuhunkin ratkaisuun on lopulta päästy.

Päätöksenteon arjessa tarvitaan hyvin *käytännöllistä asiantuntemusta*: rajallisten resurssien puitteissa pitäisi pystyä tekemään perusteltuja tukipäätöksiä. Tällaisissa tilanteissa kokeneimmat asiantuntijat löytynevät

Olisiko aika jo kypsä liikuntatiedon avoimelle aineistopankille?

Tieto ei ole tavaraa, joka pitäisi saada omistaa. Liikuntatiedon kumuloitumisen ja hyödyntämisen sekä tieteen ja päätöksenteon avoimuuden ja läpinäkyvyyden edistämiseksi on syytä harkita kaikille avoimen liikuntatiedon aineistoarkiston tai -pankin perustamista. Se palvelisi myös seurantatutkimusta. Aineistopankin tehokkaalla hyödyntämisellä lisätään mahdollisuuksia raken-

taa päätöksentekoa hyödynnettäviä tutkimusasetelmia sekä vähennetään aineistonhankinnan päällekkäisyydestä aiheutuvia kustannuksia. Eriksen on syytä huomauttaa, ettei aineistopankki tarkoita samaa kuin tutkimusrekisteri. Aineistoarkiston perustaminen ja sen jatkuvuuden ylläpitäminen edellyttää resursoitua ja vastuullistettua toimijaa.

päätöksentekoprosessin sisältä, niiden henkilöiden joukosta, joilla on kokemusta päätösten valmistelusta, tehtyjen ja tekemättä jätettyjen päätösten seurauksista ja valintaprosessiin kuuluvista kriteereistä ja käytännöistä. Näiden kaikkien altistaminen dokumentoinnille ja arvioinnille on ainoa keino avata sitä, minkälaisin perustein ja tiedoin liikuntapoliittisia päätöksiä tehdään. Prosessin huolellinen dokumentointi tekee myös näkyväksi ne asiantuntijaverkostot, joita ajantasaisessa päätöksenteossa on hyödynnetty ja auttaa pohtimaan niitä potentiaalisia yhteistyötahoja, joita liikuntapoliittinen päätöksenteko onnistuakseen tarvitsee.

Kehitettävien asiantuntijajärjestelmien tulisi pystyä entistä paremmin ottaa huomioon myös *maallikoiden asiantuntemus*. Verkostoyhteiskunnan hengessä liikuntapoliittisen päätöksenteon näkemystä asiantuntijuudesta olisi syytä laajentaa koskemaan myös päätöksenteon kohteet – liikkuvat tai liikkumattomat kansalaiset.

Verkostojen hallinta on nähtävä omana tehtäväalueena, jolle on turvattava tarvittavat resurssit. Verkostojen kokoaminen ja koordinointi ja uusien verkostomallien rakentaminen ei onnistu kenellekään oman toimen ohessa tehtävänä sivutyö.

Verkostohankkeista kertyneiden kokemusten mukaan verkostot toimivat parhaiten, kun toiminnan tavoitteet, hyödyt ja vaatimukset on selkeästi ja läpinäkyvästi esitetty. Olennaista verkostojen toiminnalle on myös riittävä ajallinen panostus: tilaisuuksia tapaamisille ja kokemustenvaihdolle täytyy järjestää, jotta toiminta koetaan mielekkääksi.

Verkostotoiminta, siis tiedon jakaminen ja sosiaalisen pääoman rakentuminen edellyttää luottamusta kaikkien osapuolten kesken. Verkoston jäsenten täytyy luottaa sekä toisiinsa että koordinaattoriin. Luottamus tekee mahdolliseksi sen, että jokainen verkoston jäsen kartuttaa verkoston yhteistoiminnallista sosiaalista pääomaa

tuomalla oman osaamisensa ja resurssinsa verkostoon. Verkostoon osallistuvien kannalta on palkitsevaa, että verkoston toiminnalla ja asiantuntijoiden kuulemisella on todellisia vaikutuksia esimerkiksi siihen, mihin liikuntapoliittisia toimenpiteitä suunnataan.

Ota julkisuus ja kansalaiskeskustelu haltuun

Tiedeviestintä ja julkisuudessa toimiminen eivät tapahdu automaattisesti, mutta medioituneessa yhteiskunnassa niiden tulisi olla tutkijan ja päätöksentekijän arkea. Muuttunut toimintaympäristö edellyttää vakiintuneiden toimintatapojen uudelleenajattelua. Liikuntakenttään ei voi sivuuttaa verkostoyhteiskunnan ja mediaiyhteiskunnan mukanaan tuomia muutoksia, joista keskeisiä ovat *julkisen keskustelun kasvanut rooli ja kansalaisten aseman vahvistuminen*.

Edellä mainitun haastattelututkimuksen perusteella liikuntakentän yhteiskunnallinen rooli on hajanainen. Osin tätä voi selittää luvussa 3 mainituilla liikunnan tuotantoprosessien keskinäisesti ristiriitaisilla logiikoilla, jotka saavat liikunnan ja urheilun tavoitteet näyttämään yhteen sovittamattomilta. Sinänsä pätevä selitys ei muuta sitä tosiseikkaa, että muuttunut toimintaympäristö edellyttää vakiintuneiden toimintatapojen uudelleen arviointia. Kerran hyväksi havaittu ei ole aina hyväksi.

Haluaako liikuntakenttä pitää huippu-urheilun, kansalaisyhteiskunnan ja julkishallinnon logiikat toisistaan irrallisina? Jos, niin miksi? Haluaako liikuntakenttä ajantasaistaa toimintansa vastaamaan 2000-luvun toimintaympäristöä? Jos, niin miten? Julkisuusvetoisessa yhteiskunnassa olennaista on omien tavoitteiden, toimintatapojen ja niistä viestimisen analyttinen pohtiminen.

Verkostomallia sosiaalialalta

Verkostomallien rakentamisessa katseen voisi kääntää esimerkiksi sosiaalialaan, jonka toiminnan kehittämiseksi on rakennettu pysyviä verkostoista ja erilaisten kehittämisteemojen ja vaihtuvien teemojen ympärille kehitetyistä verkostoista (muun muassa tutkimuspäiväkotijäsen- ja tutkimusneuvolaverkosto, sosiaalityön kehittämisen foorumi) koostuvaa verkostomallia. Yhtenä kehittämiseen osallistuvana asiantuntijaryhmänä toimivat ”kokemusasiantuntijat” (so-

siaalityön entisiä tai nykyisiä asiakkaita). Kannattaisi selvittää, miten nämä erilaiset verkostomallit ja niissä hyödynnetty yhteistutkimiseksi nimetty työskentelymuoto on käytännössä toteutettu ja minkälaisia vaikutuksia sillä on ollut sosiaalityötoimen käytäntöihin. (ks. www.socca.fi) Liikuntapuolella kannattaisi ehkä selvittää miten esimerkiksi seuratoimintaan osallistuvien/osallistumattomien kokemuksia voisi hyödyntää?

Kohti kehittämiskeskeisiä liikuntaverkostoja

Liikuntapolitiikassa – kuten muualla – ollaan yleensä kiinnostuneimpia ratkaisemaan se viimeisin ongelma (esim. liikkumattomuus). Eli ollaan korostetun *ongelmakeskeisiä*. Mutta antavat verkostoteoriat eväitä enempäänkin.

Ongelmakeskeisyyden sijaan voidaan edetä *ratkaisukeskeisesti*: yhteisissä tapaamisissa haetaan uusia ratkaisuja. Useampi pää yhteen ja tulosta tulee. Näin siirrytään toimenpidesuosituksista suoraan ratkaisuihin, eikä raporttejakaan tarvitse enää kirjoittaa.

Mutta myös ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa on ongelmansa. Miksi, sillä tulostahan tulee? Siksi, että ratkaisukeskeinen lähestymistapa saattaa muuttaa liikuntapolitiikkaa poukkoilevaan suuntaan. Enää ei tasapainoilla ongelmien kanssa, mutta politiikan toteuttaminen on jatkuvaa ratkaisujen myllerrystä, jossa saatetaan menettää jotain olennaista vanhasta maailmasta.

Kestäviä ratkaisuja ei ehkä saada ongelmakeskeisten ja hierarkisten prosessien kautta (asian tuntijat keksivät, muut toteuttavat) eikä aina ratkaisukeskeisestikään (johtajat tapaavat toisia saman tason johtajia), vaan *sitoutuneiden verkostojen* kautta: toimijat ovat sitoutuneita niin men-

neisyyteen (tuntee mistä puhuu) kuin tulevaisuuteen (luottaa siihen mistä puhuu). Tällöin ei tarvita ilmiöön ongelmien kautta (esim. "miten saada vähän liikkuvat liikkeelle?") eikä ratkaisujen kautta (esim. "vähän liikkuvien liikuttamisprojekti" vuosiksi), vaan haastamalle jo tehdyt ratkaisut:

- Tutkimalla mitkä aktiviteetit ovat vaikuttaneet mihinkin ja miten,
- Ymmärtämällä mikä on ollut aktiviteettien motivaattori ja
- Kehittämällä aktiviteetteja uudelleenohjautumaan haluttuun suuntaan.

Kehittämiskeskeinen verkosto on triangulaatio aikaisemmista, sillä erotuksella, että uusien innovaatioiden taustalle rakennetaan tuntemisen–sitoutumisen–luottamisen kehä. (vrt. Järvensivu 2010) Verkosto kasataan ilmiöihin ehdoilla, ei organisaatioiden. Ideaalia olisi, jos "oikeat ihmiset" löytäisivät itse tiensä verkostoon. Näin siitä ei tulisi staattista, hierarkioihin perustuvaa pönötyshoa, vaan ilmiön dynamiikkaa mukaileva verkosto. Ja hienoa olisi, jos verkostojen teemojen pohdinnasta sekä virityksestä vastaisivat asiantuntijat – sekä substanssin että verkostoitumisen.

2000-luvun hengessä liikuntakenttä voisi rakentaa itselleen vahvan, eri toimijoita yhdistävän brändin, jonka tavoitteet, toiminta ja viestit vievät samaan suuntaan. Tämä edellyttää avointa ja julkista keskustelua siitä, miten erilaiset tavoitteet voidaan saattaa yhteen. Tämä edellyttää myös liikunnan tuotantoprosessien ajattelemista uudelleen – sisäänpäin lämpiävistä tavoitteiden määrittelyistä tulisi siirtyä kohti yhteiskunnan/kansalaisuuden muutokset huomioivaa liikuntakenttää.

Ulospäin suuntautuva katse näkee myös sen, että avoin päätöksenteko ja julkinen keskustelu ovat olennaisia poliittiselle toiminnalle ja sen demokraattiselle toteuttamiselle. Liikunta ja urheilu on omalla tavallaan jäänyt yhteiskuntaan, jossa valtiovalta päättää, kansalaiset tottelevat ja markkinat toimivat tuottaen viihdettä ylhäältä alaspäin. Julkisuuden näkökulmasta edellä kuvattu liikunnan prosessien logiikka täytyy ajatella ainakin joiltain osin uudestaan. Olennaisinta on kansalaisten ajattelemisen uudestaan kaikilla kolmella alueella – tämä muutospaino johtuu mediayhteiskunnan ja verkostoyhteiskunnan muodostumisen aiheuttamista

yhteiskunnallisista muutoksista.

Liikunnan ja urheilun yhteiskunnalliselle asemalle ei tee hyvää se, että liikunnan "toimialat" (huippu-urheilu, harrastus ja terveystoiminta) pitävät kiinni sekä vanhan yhteiskunnan arvoista että omista toimintatavoistaan ja käytännöistään – sen ovat osoittaneet viimeistään viimeaikaiset "muun yhteiskunnan" puuttumiset omalakisesta toimintaan (esimerkiksi urheiluväkivaltaan tai liikunnan eriarvoistumiseen).

Huippu-urheilun viihdearvo on kiistaton. Huippu-urheilu ei kuitenkaan voi yksin määritellä sitä, mitä pidetään viihdyttävänä – markkinat (sponsorit) ja kansalaiset (urheilun seuraajat) ovat ehkä entistä hanakampia äänestämään jaloillaan ja kääntämään katseensa niille lajeille, jotka eivät syystä tai toisesta miellytä. Myös huippu-urheilun ja sitä koskevan päätöksenteon on siis tavalla tai toisella reagoitava julkisuuden kasvaneeseen rooliin ja kansalaisten vahvistuneeseen yhteiskunnalliseen asemaan.

Oma sarkansa on liikunnan ja urheilun organisointiin olennaisesti kuuluva vapaaehtoinen seuratoiminta.

Julkishallinnon logiikassakin kansalaisten tulisi saada asema, joka on verkostoyhteiskunnan jäsenille ominainen: osallistujan ja osallisen rooli. Osallisten äänen pitäisi kuulua seuratoiminnan ja siihen liittyvän päätöksenteon kysymyksissä. Teknologia antaa tähän mahdollisuuden ja (sosiaalinen) media mallin. Vapaaehtoistyövoiman ja makkaranpaistajan lisäksi kansalaiset saattavat haluta muitakin rooleja – ja saattaa olla kaikkien kannalta hedelmällistä suoda heille sellaisia.

Jürgen Habermas (2004) puhuu poliittisesta julkisuudesta, jossa osallisten argumentoinnin kautta syntyy ns. julkisia mielipiteitä asioista, jotka liittyvät valtion toimintaan. Julkinen mielipide on yhteisten asioiden hoitamista, mutta myös vallan kritiikkiä ja kontrollia. Kun julkista keskustelua käydään vähän tai ei ollenkaan, liikunnan kysymykset eivät yhteiskunnallistu kansalaisten miellissä, vaan tiivistyvät yksityisiin, harrastamisen–ei harrastamisen tai laihduttamisen–ei laihduttamisen kaltaisiin kysymyksiin. Näin vahvistetaan liikuntasektorille rakentunutta jakoa, jossa liikunnan vapaaehtoinen kansalaistoiminta rakentuu yksityisen alueelle – vapaaehtoisuus perustuu yksilön valintaan, johon julkisella ohjauksella on hyvin vähän sananvaltaa. Yksilölle on toki hyvä jättää oma autonominen toimintatilansa liikuntaharrastusten suhteen, mutta toisaalta liikunnan ja urheilun alue voisi myös näyttäytyä yhteiskunnallisena ja julkisena toiminnan tilana, kulttuurisesti kiinnostavana kenttänä, jonka kysymyksistä ”kaikilla” on näkemyksiä.

Liikunta ja liikunta ja liikunnan kansalaistoiminta sisältävät aineksia yksilön ulkopuolelle asettuvan yhteiskunnallisen alueesta. Liikunnan julkisuus ei rakennu automaattisesti, vaan siinä tarvitaan liikuntasektorin toimijoiden näkemystä liikunnan yhteiskunnallisesta merkityksestä. Liikunnan kysymyksistä voisi keskustella muuallakin kuin urheilukenttien laidoilla, kabineteissa tai sosiaalisessa mediassa. Liikuntasektori voisi omaksua habermasilaisen ajatuksen julkisuudesta eli julkinen koskee muitakin kuin minua.

Osallista ohjaamisen sijaan

Liikunnan kysymykset kytkeytyvät nykyään tiiviisti yksilöön ja yksilön valintoihin. Liikkumisen ja liikkumattomuuden näkeminen yksilökysymyksenä näkyy monella tasolla: tutkimuksessa on esimerkiksi keskittynyt liikkumisen ja liikkumattomuuden fysiologisiin vaikutuksiin tai mietitty minkälainen ”liikuntaruisku” ihmiselle tulisi antaa, jotta hän liikkuisi.

Tutkimustiedon välittämisessä kansalaisille on

Mitä jos toreilla ja baareissa keskusteltaisiin liikunnasta?

noitettu valistuksen keinoin. Liikuntasuosittelun muotoon puetut argumentit vahvistavat liikunnallisten valintojen yksilöllisyyttä. Myös liikuntapolitiikka on omalta osaltaan tukenut yksilöön keskittyvää näkemystä liikkumisesta. Resurssien jakamisella kannustetaan yksilöiden ja yksilön valintojen tutkimiseen. Myös politiikan vaikutusten seuraamiseksi kehitetyt mittarit perustuvat yksilöllisten valintojen laskemiseen; parhaimmillaankin vaikutusta voidaan arvioida esimerkiksi urheiluhallien käyttäjämääriä laskemalla.

Merkittävän yhteiskunnallisen kysymyksen typistäminen yksilön valinnoiksi ei ole kestävä ratkaisu. Yksilöön keskittymisellä tavoitetaan parhaiten jo valmiiksi liikkuvat tai ainakin liikkumaan motivoituneet kansalaiset, kun taas yhä kasvava liikkumattomien joukko etääntyy valitsemaan elämälleen jotain aivan muuta.

Liikunnan harrastaminen ja liikkuminen ylipäättään ovat tietenkin osin yksilöllisiä valintoja; loppujen lopuksi ihmisen päättää itse (ja lastensa puolesta), harrastaako liikuntaa vai ei, tai liikkuko arjessaan terveytensä kannalta riittävästi vai ei. Nämä eivät kuitenkaan ole ainoita liikuntaan liittyviä kysymyksiä. Liikuntasektorin ei kannata rakentaa tulevaisuutta ainoastaan yksilöllisten valintojen varaan.

Liikunnan kysymykset kaipaavat kipeästi yhteiskunnallistamista. Kysymysten yhteys muihin yhteiskunnallisiin asioihin – talouteen, ympäristöön, eettiseen kuluttamiseen, joukkoliikenteeseen, kaupunkisuunnitteluun, maailmanpolitiikkaan, paikallispolitiikkaan, demokratiaan jne. – on avattava. Kansalaiset voi saada kiinnostumaan liikunnan kysymyksistä muutoinkin kuin osana terveellistä elämäntapaa, jota ei toki voi väheksyä, mutta joka ainokaisena ei nosta liikunnan kysymysten julkista huomioarvoa.

Kirkasta sekavat mielikuvat

Niin paljon mukavaa kuin huippu-urheiluun liittyikin, sillä on myös kääntöpuolensa, joka saa usein huomiota mediassa yhtä paljon kuin urheilijoiden sankariteot. Samalla leimautuu koko liikuntakulttuuri. Joidenkin mielestä urheilu on yhdessä armeijan kanssa piirtänyt jopa koko kulttuuriimme vähemmän mairittelevat piirteet:

Meidän hierarkinen, käskyttävä ja keskustelua karttava kulttuurimme on tehokas sovellus armeijasta ja urheilusta. Niiden arvoille on kansakunta rakennettu. (...) Armeija perustele olemassaoloaan työkseen. Urheilua ei tarvitse perustella. (Lindgren, HS 3.3.2013)

Organisoitunut liikuntamaailma on voinut kehittyä rauhassa ja omalakisesti. Urheilun osalta rinnastus armeijaan ei liene aivan väärä, yritettiinhan urheiluasiat sijoittaa jo 1920-luvulla sotaministeriöön. Ja organisoituneesta liikuntakulttuurista toki löytyy hierarkkisuuksia, käskytyksiä ja keskustelun karttamista. Totta lienee sekin, ettei urheilua ole liiemmin kyseenalaistettu – miksi sitä sitten perustelemaankaan. Paineet tähän suuntaan ovat kuitenkin kasvaneet. Urheilua – ja koko liikuntakulttuuria – haastetaan koko ajan pontevammin yhteiskunnalliseen keskusteluun ja perustelemaan olemassa oloaan.

Saman aikaan toisaalla ollaan huolestuneita liikunnan maineesta harvittomana harrasteena ja riittämättömästä markkinoinnista:

Liikunnan mielikuvat nojaavat vahvasti urheiluperinteeseen, mikä ei houkuttele liikuntaan vihkiytymätöntä väestönosaa. Myös eri hallinnonaloilla liikunnan mielikuvia leimaavat usein käsitykset liikunnasta "vain" hauskana, mutta harvittomana ja hyödyttömänä harrasteena. Liikunnan uuden olemuksen ja tehtävien laajuuden nykyistä parempi markkinointi ja mielikuvien päivittäminen on välttämätöntä, jotta liikunnan mahdollisuudet voidaan laaja-alaisesti ja täysimääräisesti hyödyntää. (Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla, OPM 2008)

Liikunnan mielikuvien runsaus on seurausta liikuntatavoitteiden moninaisuudesta ja ristiriitaisuuksista. Laaja liikuntakäsitys ja liikuntaintressien moninaisuus ovat rikkaus, mutta kokonaisuuden hallinnointi on monimutkaista, lähes ylivoimaisen työlästä. Kansalaisille kokonaisuus näyttäytyy sekavalta: samassa mielikuva-koressa ovat väkivalta ja suvaitsevaisuus, urheiluvilppi ja reilu peli, viinanjuonti ja terveet elämäntavat, hyöty ja hyödyttömyys, ekologinen kuormitus ja kestävä kehitys, kilpailukyky ja toimintakyky jne.

Liikunnan ulottuvuudet on syytä tehdä entistä selkeämmäksi ihmisille. Liikunnan ajantasaistaminen 2010-luvulle tarkoittaa liikunnan "brändäämistä" uudelleen. Brändin käsite voidaan liittää muuhunkin kuin kaupallisiin tuotteisiin, sillä brändi tarkoittaa yksinkertaisesti ihmisten mielissä muovautuvaa käsitysten, assosiaatioiden, kuvausten, ideoiden ja lupausten kokonaisuutta. Se muodostuu kaikesta siitä, mitä tehdään,

miten viestitään, miltä näytetään ja kuulostetaan. Brändi muodostuu myös siitä, miten "ulkopuolella" puhutaan. Hallinnon pitäisi pystyä vaikuttamaan ihmisten mielikuviin. Samalla pitäisi miettiä sitä, miten eri toimijoiden erilaiset eetokset vaikuttavat mielikuviin.

Liikuntakulttuuri on edelleen yhteisöllistä toimintaa, mikä näkyy esimerkiksi huippu-urheiluksi nousseessa lumilautailussa tai Liikkuva koulu -hankkeessa. Liikunnan modernisointi ja ajantasaistaminen tapahtuu osin vääjäämättä, mutta se ei tarkoita sitä, että liikuntapolitiittisen päätöksenteon ja huippu-urheilun uudistajien kannattaisi jättäytyä muutoksen ulkopuolelle.

Myös päätöksentekijät ja muu urheiluväki voisivat miettiä, minkälaisia ovat liikuntakulttuurin "kutsuhuudot", joilla kansalaisten liikuntatottumuksia pyritään muokkaamaan. Monitasoisesti elämään vaikuttavat asiat herättävät myös kiinnostusta ja halua toimia. Yhteiskunnallisiin kysymyksiin kytketty liikunta voi herättää kansalaisten mielissä kiinnostusta samaan tapaan kuin on käynyt esimerkiksi ravinnolle, josta keskustellaan sekä terveellisen ruokavalion että eettisen ravinnontuotannon näkökulmista. Julkinen keskustelu saa kansalaiset myös toimimaan: valitsemaan toisin kuin ennen ja muuttamaan elämäntapojaan ja kulutustottumuksiaan.

Liikuntapolitiikka kaipaa fokusointia. Brändäyksen tarkoitus on selkiyttää käsitystä liikuntapolitiikan tavoitteista sekä kentän sisälle että kentältä ulospäin. Selkeydetyllä liikunnalla on sisäisesti eriytyneistä tavoitteista huolimatta yhteinen viesti: liikuntapolitiikkaa tehdään ihmisten, kansalaisten hyväksi (huviksi ja hyödyksi), heitä kuunnellen ja heitä arvostaen.

Brändin rakentaminen edellyttää toimintaympäristön luotaamista. Sivutuotteena syntyy entistä terä-

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

Minkälaisia voisivat olla liikuntakulttuurin kutsuhuudot 2010-luvulla?

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

vämpi ymmärrys kansalaisen ja yhteiskunnan kannalta olennaisista kysymyksistä – siis kulloinkin *olennaisesta liikuntatiedosta*. Linjakkaan brändin luominen ei ole kertakäyttötyötä, vaan sitä tehdään ja ajantasaistetaan suhteessa alati muuttuvaan yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön.

Seitsemän askelta kohti liikuntatiedon saavutettavuutta

Koska tämän raportin tukijana on ollut OKM ja yhtenä innoittajana ministeriön asettama ”Liikuntatiedon saavutettavuutta edistävä työryhmä” (toimikausi 1.3.2012–31.5.2013), kommentoimme aluksi OKM:n työryhmän viisikohtaista toimeksiantoa: miltä osin toimeksiantoihin on mahdollista vastata oppimamme perusteella?

OKM:n työryhmän tulee

- **kartoittaa nykytila liikuntapoliittisessa päätöksenteossa käytettävän tiedon tasosta ja laadusta.** Kysymykseen ei voi esittää luotettavaa vastausta. Päätöksenteon ja siinä hyödynnetyn tiedon suhdetta ei ole selvitetty tai hallinnon suunnalta valaistu. Liikunnan päätöksenteko lienee paljolti perustunut kokemuksen kautta kertyneeseen hiljaiseen tietoon. Epäilemättä päätöksiä valmistellaan edelleen asiantuntemuksella, mutta päätöksenteossa käytettävän tiedon tasosta ja laadusta (tiedon lajeista) ei olemassa olevan tiedon perusteella voi esittää kuin karkeita arvioita.

- **määritellä eri toimijoiden roolit liikuntapoliittisen päätöksenteon ja tiedon käyttämisen näkökulmasta.** Edelliseen viitaten eri toimijoiden roolien määrittely osana päätöksentekoa on mahdollista vain hallinnossa toimiville itselleen: vain siellä on tietoa siitä, miten eri toimijoiden tuottamaa tietoa on hyödynnetty päätöksenteossa. Liikuntakentän organisaatiot itse voivat tarjota vain kuvitelman roolistaan osana päätöksentekoa. Kuitenkin: liikuntakentän toimijat ovat moniroolisia. Jakoa esimerkiksi tiedon tuottajiin, välittäjiin ja hyödyntäjiin ei ole mahdollista tehdä ilman ”väkivaltaa”. Useimmat organisaatiot toimivat vähintään kahdessa eri roolissa.

- **tehdä esityksiä vuorovaikutuksen kehittämiseksi tarvittavista toimenpiteistä.** Vuorovaikutuksen kehittämisessä on olennaista, miltä pohjalta vuorovaikutusta lähdetään parantamaan. Vuorovaikutusta kannattaa virittää enemmän ilmiö- kuin organisaatiolähtöisesti. Luottamukseen, kiinnostukseen ja sitoutumiseen perustuvat ratkaisut rakentavat kestävämpää yhteistyötä kuin pelkästään hallinnolliset (rakenteelliset) ratkaisut.

- **tehdä esityksiä toimintatapojen uudistamiseksi sekä eri toimijoiden roolien kehittämisestä.** Toimintatapojen uudistaminen ja toimijoiden roolien kehittäminen edellyttää, että eri osapuolet tuovat nykyistä selvemmin ja avoimemmin esille omat tavoitteensa ja valmiutensa niiden tarkistamiseen. Tässäkin luottamukseen ja aitoon

vuorovaikutukseen perustuvat esitykset rakentavat kestävämpää tulevaisuutta kuin pelkästään hallinnolliset (rakenteelliset) ratkaisut.

- **selvittää, tarvitaanko liikuntatiedon saavutettavuuden edistämiseksi uudenlaista tieto- ja viestintäteknologista järjestelmää ja tarvittaessa tehdä esitys järjestelmän hankinnasta.** Liikuntatiedon saavutettavuuden edistäminen on enemmän riippuvainen ihmisten vuorovaikutuksesta kuin viestintäteknologisista ratkaisuista. Teknologiset järjestelmät palvelevat informaation kokoamista ja varastointia; ihmisten välinen vuorovaikutus puolestaan synnyttää tietoa, jolla voi olla merkitystä ja sitä kautta hyödyntämispotentiaalia.

Lopuksi tämän raportin kirjoittajien suositukset luvussa 5 esitettyjen ”yleisoppin” lisäksi eli seitsemän askelta liikuntatiedon nykyistä parempaan saavutettavuuteen liikuntahallinnon päätöksenteossa:

1. Liikuntahallinto tarkistaa rajansa ja tavoitteensa – mihin se pystyy vaikuttamaan? Tämä ohjaa myös liikuntatiedon hyödyntämistä: tiedon saavutettavuuden parantamisessa keskitytään ensisijaisesti aihealueille, joihin hallinnon keinoin ylipäättään pystytään vaikuttamaan. Hallinnon rajallisuus on syytä ottaa huomioon myös liikuntalakia uudistettaessa.

2. Liikuntahallinto dokumentoi ja raportoi tiedon (eri lajien) hyödyntämisen osana päätöksentekoaan. Tämä selvittää tiedon ja päätöksenteon suhdetta, mikä puolestaan auttaa suuntaamaan tiedon hankintaprosesseja.

3. Liikuntahallinto lisää kansalaisten osallisuutta päätöksentekoprosesseissa. Kansalaisia kuulemalla ja aktivoimalla laitetaan liikunnan ”arvot kohdalleen” eli laajennetaan liikuntahallinnon strategiat koko väestön strategioiksi. Tämä lisää liikunnan kiinnostavuutta. Laaja julkinen keskustelu on tie poliittisiin ratkaisuihin. Julkinen keskustelu ja politiikka puolestaan osoittavat ajankohtaiset tietotarpeet. Kansalaisten kuulemisessa ja osallistamisessa voi hyödyntää kokemuksia muilta sektoreilta.

4. Liikuntahallinto tukee muuttuneen liikuntakulttuurin brändäystä ja julkisuuden ”haltuunottoa”. Tätä varten liikuntahallinto tilaa tutkimuksen liikunnan mediajulkisuudesta ja sitä kautta rakentuneista liikunnan mielikuvista. Jotta julkisuutta voi käyttää resurssina, se pitää tuntea. Julkisuustutkimuksen ja brändäyksen myötä lisääntyy ymmärrys olennaisista kysymyksistä: mitä tietoa tarvitaan, jotta liikunta pärjää medioituneessa maailmassa?

5. Liikuntatieteellinen Seura (LTS) ryhtyy vuorovaikutuksen organisaattoriksi. Liikuntakentän vuorovaikutusta tiivistetään verkostotyöllä, joka perustuu osallistujien sitoutumiseen ja keskinäiseen luottamukseen sekä käsiteltävänä olevan ilmiön tuntemiseen. LTS järjestää verkostotapaamisia sekä säännöllisinä että tarpeen mukaan. Valittuja teemoja tarkastellaan tiedeviestinnän keinoin eri näkökulmia yhdistäen (hallinnon tavoitteet, tutkimustieto, arkitieto, käytännöt, kansalaismielipide, julkisuus jne.). Asiantuntijaverkostot palvelevat myös liikuntapolitiikan arviointia mittareita ja indikaattoreita paremmin. Verkostotyötä voivat teema-alueesta riippuen organisoida myös muut tahot.

6. LIKES-tutkimuskeskus ryhtyy liikuntatiedon avoimen aineistopankin koordinaattoriksi. Aineistopankki mahdollistaa kumuloituvan liikuntatiedon aiempaa laaja-alaisemman hyödyntämisen niin tutkimuksessa kuin päätöksenteossa. Samalla se palvelee seurantatutkimuksia. Aineistopankkia voivat teema-alueesta riippuen koordinoita myös muut tahot (huippu-urheilu/KIHU jne.).

7. Vain itseään voi muuttaa: liikuntakentän organisaatiot tarkistavat tietoon liittyvää toimintaansa. Liikunnan tiedonvälitystehtävää ei voi osoittaa yhdelekään yksittäiselle organisaatiolle. Jokainen toimija on monessa roolissa suhteessa tietoon – sen tuottamiseen, välittämiseen ja hyödyntämiseen – sekä kansalaisten puhuttelemiseen. Jos halutaan muutosta, se täytyy aloittaa vuorovaikutusvajeen korjaamisesta eli kunkin organisaation omasta tavoitteenasettelusta ja muutosvalmiudesta.

- Blåfield, Ville (2011) Tieto tekee ylimieliseksi. Helsingin Sanomat 15.3.2011.
- Castells, Manuel (2009) *Communication Power*. Oxford University Press, New York.
- Eriksen, Thomas Hylland (2003) Hetken tyrannia. Johnny Kniga Kustannus.
- Habermas, Jürgen (2004) Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Vastapaino, Tampere.
- Heinilä, Kalevi (1974) *Urheilu–Ihminen–Yhteiskunta*, Gummerus.
- Heikkala, Juha (1998) Ajolähtö turvattomiin kotipesiin. *Acta Universitatis Tamperensis* 641, Tampere.
- Heikkala, Juha (2009) Johdatus liikuntakulttuuriin. Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry.
- Heikkilä, Heikki, Ahva, Laura, Siljamäki, Jaana, Valtonen, Sanna. (2012) Kelluva kiinnostavuus. Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa. Vastapaino, Tampere.
- Helkama, Klaus & Verkasalo, Markku (2010) Perustutkimuksen sortaminen kostahtuu, Helsingin Sanomat 9.7.2010.
- Hilgartner, Stephen (1990) The Dominant View of Popularization: Conceptual Problems, Political Uses, *Social Studies of Science*, vol. 20(3): 519–539.
- Honkapohja, Seppo (2000) Tiede, julkisuus ja politiikka. Tieteessä tapahtuu 6/2000.
- Huhtanen, Kerkko & Pyykkönen, Teijo (2012) Valtion liikuntahallinto terveyttä edistävän liikunnan kokonaisuudessa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:1.
- Ilmanen, Kalervo & Itkonen, Hannu & Matilainen, Pertti & Vuolle, Pauli (2004) Urheilun julkisuuskuva. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteiden laitos, Tutkimuksia 1/2004.
- Ilmanen, Kalervo (2008) Urheiluhulluus historiallis-yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tieteessä tapahtuu 7/2008.
- Irwin, Alan & Micheal, Mike (2003) *Science, Social Theory and Public Knowledge*. (Maidenhead & Philadelphia: Open University Press).
- Itkonen, Hannu (1991) ”Tarmonpa poikia ollaan” – tutkimus suomalaisen urheiluseuran muutoksesta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia. N:o 35. Sosiologia. Joensuu.
- Itkonen, Hannu (1996) Kenttien kutsu, tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus.
- Juppi, Joel (1968) Näkökohtia radio- ja televisiolähetysten urheiluohjelmista; kirje Yleisradiolle 1.10.1968. LTS:n arkisto.
- Jussila, Henrik (2012) Päätöksenteon tukena vai hyllyssä pölyttymässä? Sosiaalipoliittisen tutkimustiedon käyttö eduskuntatyössä. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 121. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Järvensivu, Timo (2010) Verkostojohtamisen opas: verkostotyöskentely sosiaali- ja terveysalalla (versio 1.00 (30.12.2010). Moniste, Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Karjalainen, Sakari (2005) Tutkijankoulutus, tieteellinen viestintä ja tiedeviestintä. Tiede tutuksi -seminaari 9.11.2005
- Karvonen, Erkki (2011). Viestintätaidot ja tiedeviestintä 2.0. Tieteessä tapahtuu 2/2011.
- Kokkonen, Jouko & Pyykkönen, Teijo (1995) Liikuntaa mielikuvissa. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 8.
- Kokkonen, Jouko & Pyykkönen, Teijo (1999) Palvelukseen halutaan sektoritutkija. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 19.
- Kokkonen, Jouko & Pyykkönen, Teijo (2003) Liikuntatieteellinen Seura ry 1933–2003. Liikunta & Tiede 5–6/2003.
- Kunelius, Risto (2010) Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. WSOY, Helsinki.
- Laaksovirta, Tuula H. (1986) Tieteellisen tiedon välittyminen yhteiskuntaan. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Laine, Antti (2011) Urheilujournalismin Suomi–Ruotsi-maottelu – vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympiautoisoinnista. Edita. Helsinki.
- Liikuntakomitea. Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla. (1990) Komiteanmietintö 1990:24. Opetusministeriö.
- Liikuntatieteen suunta vuoteen 2000 (1996) Komiteanmietintö 1996:6. Opetusministeriö.
- Liikuntatoimi tilastojen valossa – perustilastot vuodelta 2011 (2013) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:2
- Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla (2008) Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14.
- Liikuntatieteellisen tiedonvälitystyöryhmän mietintö (1984) Opetusministeriön työryhmien muistioita 1984:29.
- Liikuntatieteellisen tiedonvälityksen arviointiraportti (1994). Opetusministeriö 1994:14.
- Liikunta valintojen virrassa (2007) Kansallista liikuntaohjelmaa valmistelevan toimikunnan väliraportti. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:13.
- Lindgren, Minna (2013) Yhdistetään armeija ja jääkiekko! Helsingin Sanomat 3.3.2013.
- Mustajoki, Arto (2013). Johdanto. Teoksessa Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.) Tieteen yleistaajuistaminen. Gaudeamus.
- Niiniluoto, Ilkka (1986) Tiedon tulevaisuus. Teoksessa Tulevaisuus; Georg Henrik von Wrightin juhla-kirja. Otava.
- Niiniluoto, Ilkka (1990) Liikuntatieto kätkeytyy kulliseihin. Liikunta & Tiede 6/1990.
- Ojajarvi, Sanna & Valtonen, Sanna (2006) Kisan mediajulkisuuden puntarissa. Teoksessa Mats Nylund, Seppo Laakso & Sanna Ojajarvi (toim.): Urheilu, maine ja raha. Yleisurheilun MM-kisat 2005. Gaudeamus, Helsinki.
- Ojala, Timo & Peltari, Hannu (1980) Suomalaisen liikuntajärjestelmän julkinen ohjaus ja seuranta. Jyväskylän yliopisto, liikuntasuunnittelun laitos, Opetusmonisteita nro 8.

- OKM:n kysely liikuntatiedon saavutettavuudesta (2012). Julkaisematon.
- Parzefall M.-R., Seeck, H., Leppänen, A. (2008) Employee Innovativeness in organizations. A review on the antecedents. Liiketaloudellinen aikakauskirja, Finnish Journal of Business Economic, 2, pp. 165-182.
- Pearlson K.E. and Saunders C.S. (2006) Managing & Using Information Systems: A Strategic Approach. John Wiley & Sons.
- Pietilä, A.-P. (2013) Miten media valitsee aiheensa. Teoksessa Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.): Tieteen yleistajuistaminen. Gaudeamus.
- Pirinen, Riitta (2006) Urheileva nainen lehtiteksteissä. Tampere University Press, Tampere.
- Priest, Susanna Hornig (2009) Reinterpreting the audiences for media messages about science, in Richard Holliman et al (eds) Investigating Science Communication in the Information Age: Implications for Public Engagement and Popular Media (Oxford: Oxford University Press) 223–236.
- Pyykkönen, Teijo & Seppälä, Yrjö (toim.) (1987) Suomalaisen liikuntakulttuurin tulevaisuuskuvat. Liikuntatieteellisen Seuran moniste nro 8.
- Pyykkönen, Teijo & työryhmä (1996) Liikunta aikakauslehtien vankina. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 9.
- Pyykkönen, Teijo (2003) ”Ihanaa katsojat, ihanaa!” Liikunta & Tiede 5–6/2003.
- Pyykkönen, Teijo (2011) Raporteista vuorovaikutukseen. Liikunta & Tiede 5/2011.
- Pyykkönen, Teijo (2012) Urheilun ja liikunnan kulttuurihistoria – koska? Teoksessa Heikki Roiko-Jokela ja Esa Sironen (toim.): Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2012, Jyväskylä.
- Rovio, Esa & Pyykkönen, Teijo (2011) Vähän liikkuvat juoksuttavat päättäjiä ja tutkijoita. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 26.
- Seeck, Hannele (2008) Johtamisopit Suomessa: taylorismista innovaatioteorioihin. Gaudeamus, Helsinki.
- Seppänen, Janne & Välierronen, Esa (2012) Mediatyhteiskunta. Vastapaino, Tampere.
- Sironen, Esa (1988) Uuden liikuntakulttuurin visiot. Teoksessa Esa Sironen (toim.): Uuteen liikuntakulttuuriin. Vastapaino.
- Stadion-lehti 4B/1967 (1967) Liikuntapoliittisten neuvottelupäivien (20–21.11.1967) aineistoa: esitelmät, alustukset, pyydetty puheenvuoro, julkilausuma, ryhmäponnet..
- Strategisen tiedolla johtamisen kehittäminen liikunnan valtionhallinnossa (2006) Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:20.
- Stähle, Pirjo (2010) Tuottaako kansallinen tietopääoma talouskasvua? Tieteessä tapahtuu 4–5/2010.
- Tirronen, Riitta (2010) Tiedeviestintä osana tutkimuksen vaikuttavuutta. Yhteiskuntapolitiikka 75 (2010):4.
- Tuomivaara, Seppo; Hynninen, Kirsi; Leppänen, Anneli; Lindell, Susanna; Tuominen, Eva (2005) Asiantuntijan luovuus koetuksella. Työterveyslaitos.
- Uusi suunta liikuntatutkimukseen (2009) Opetusministeriön julkaisuja 2009:18.
- Valtonen, Sanna & Ojajärvi, Sanna (2003) Kauniit ja kunnolliset. Naiset ja miehet liikuntakulttuurin kuvastoissa. Lähikuva 1/2003.
- Valtonen, Sanna & Ojajärvi, Sanna (2013) Kohti liikuntatiedon tehokkaampaa hyödyntämistä. Käsikirjoitus (ilms-tyy valtion liikuntaneuvoston julkaisusarjassa keväällä 2013).
- Varantola, Krista (2013) Yleistajuistamisen etiikka. Teoksessa Teoksessa Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.): Tieteen yleistajuistaminen. Gaudeamus.
- Weiss, Carol H. (1972) Evaluating Action Program. Readings in Social Action and Education. Prentice Hall.
- Weiss, Carol H. (1997) ed. Evaluation: Methods for Studying Programs and Policies. Prentice Hall.
- Vuolle, Pauli (2010) Liikunnasta väitteleiden tohtoreiden urakehitys. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 2.
- Välierronen, Esa (2008) Tiedeviestinnän haasteet. Itämeri-seminaari 4.11.2008.
- Väättäin, Juha (1989) Antakaa meidän kilpaila! Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.): Suomalaisen liikuntapolitiikan vaihtoehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 116.
- Ylikangas, Heikki (1989) Tulevaisuuden liikuntapolitiikka arvojen puntarissa – kommenttipuheenvuoro. Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.): Suomalaisen liikuntapolitiikan vaihtoehdot. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 116.

Liikuntatiedon hyödyntäminen -projektin haastattelut (2012)

Sanna Valtonen & Sanna Ojajärvi / Liikuntatieteellinen Seura

• Haastattelujen teemat

1. Haastateltavan positio suhteessa tietoon ja tiedolla johtamiseen?
2. Tieto ja tiedontarve? Mitä on olemassa? Mitä tarvitaan? Miksi tarvitaan? Median rooli?
3. Tiedon reitit? Mistä saadaan? Keneltä kysytään, keneltä ei kysytä? Kuka välittää? Kenen pitäisi?
4. Tiedon hyödyntäminen? Minkälainen tieto on hyödynnettävää? Miten tietoa konkreettisesti hyödynnetään? Minkälaista soveltamista tarvitaan?
5. Tiedon arviointi? Miten tietoa arvioidaan? Mitä tiedossa arvioidaan? Mihin tieto suhteutetaan?

• Haastatellut

Päätöksenteko/tiedon soveltaminen

(OKM, ELY-keskukset, kunnat)

Ylitarkastaja Kirsti Laine / Liikuntayksikkö OKM

Pääsihteeri Minna Paajanen / Valtion liikunta-neuvosto OKM

Raija Mattila /Liikuntayksikkö OKM (eläkkeellä)/ SLU

Liikuntatoimenjohtaja Tommi Lanki / Lahden kaupunki

Liikuntatoimentarkastaja Ulla Silventoinen / Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus

Erityisasiantuntija Kari Sjöholm / Kuntaliitto

Sivistystoimentarkastaja Satu Sjöholm / Pohjanmaan ELY-keskus

Kolmas sektori

Kehitysjohtaja Juha Heikkala / SLU

Toiminnanjohtaja Eki Karlsson / Suomen Latu

Johtaja Jukka Karvinen / Päivittäisen liikunnan yksikkö, Nuori Suomi

Pääsihteeri Jouko Purontakanen / Olympiakomitea

Toiminnanjohtaja Anssi Paukkunen / Suomen Rullalautaliitto

Tiedon tuottaminen/tiedon kokoaminen

Professori Mikael Fogelholm / Ravitsemustiede, Maatalous-metsätieteellinen tdk, HY

Erikoistutkija Riitta-Maija Hämäläinen / THL

Dosentti Kalervo Ilmanen / Liikuntatieteellinen tdk / Liikuntakasvatuksen laitos, JYU

Viestintäpäällikkö Jari Kanerva / LTS

Erikoistutkija Pasi Koski, Kasvatustieteiden tdk / Turun yliopisto

Tutkija Jari Lämsä / KIHU

Tutkimus- ja julkaisupäällikkö Teijo Pyykkönen / LTS

Vastaava tutkija Mikko Salasuo / Nuorisotutkimus-verkosto

Erikoistutkija Jaana Suni / UKK-instituutti

Tutkimusjohtaja Leena Suurpää / Nuorisotutkimus-verkosto

Tutkimusjohtaja Tuija Tammelin / LIKES-tutkimus-keskus

Tutkija Arto Tiuhonen / Ikäinstituutti

Kiihottavaa liikuntatietoa

Impulsseja sinulle, jolle aikakauslehti on liian suppea ja kirja turhan lavea.

Sarjassa aiemmin ilmestyneet:

Nro 26 • Esa Rovio, Teijo Pyykkönen:

Vähän liikkuvat juoksuttavat päättäjiä ja tutkijoita
(2011, 58 s.)

Nro 25 • Teuvo Tuomi:

Murakoso ei jää – Aasia kurottaa liikunnan eliittiin.
(2011, 48 s.)

Nro 24 • Jouko Kokkonen, Teijo Pyykkönen:

Suomalainen urheilujohtaja itse asiasta kuultuna
Urheilujohtajien haastatteluihin perustuva raportti urheilujohtajuuden muutoksista (2011, 56 s.).

Nro 23 • Sari Kopra:

Mäntyrannan tahrasta Lahden skandaaliin
Urheilu ja suomalainen identiteetti vuosina 1972–2001 dopingtapauksen valossa (2004, 76 s.).

Nro 22 • Jouko Kokkonen:

Kansakunnat kultajahdissa – urheilu ja nationalismi
Maailma on täynnä kansakuntia, jotka on urheilu maailmankartalle (2003, 56 s.).

Nro 21 • Jouko Kokkonen: (toim. Teijo Pyykkönen):

Verta, hikeä ja rasvaprosentteja – suomalainen liikuntatutkimus.

Liikuntatieteiden kokovartalokuva: historiaa ja esimerkkejä (2002, 56 s.).

Nro 20 • Jouko Kokkonen:

Hakkaa päälle! Ruotsi-ottelu – Finnkampen
Riemua, yllätyksiä ja pettymyksiä – kentällä, kabineteissa ja katsomoissa (2000, 60 s.).

Nro 19 • Jouko Kokkonen & Teijo Pyykkönen:

Palvelukseen halutaan sektoritutkija
Liikuntahallinto kaipaa tutkimusta, joka ottaa huomioon tieteiden tulokset ja arjen realiteetit, hallinnon tarpeet ja politiikan kuviot (1999, 36 s.).

Nro 18 • Juha Kanerva:

Olympiaunelmia – suomalaiset olympiahankkeet ja -haaveet
Suomalaisille olympiakisojen hakeminen ja niistä haaveileminen on ollut enemmän sääntö kuin poikkeus (1999, 60 s.).

Nro 17 • Hannu Itkonen:

Kilpakenttien kapinalliset
Kapinointi urheilun normeja ja sääntöjä vastaan lisääntyy ja monipuolistuu. Kapinan kukistaminen edellyttää muutakin kuin eettisiä ohjeita (1999, 32 s.).

Nro 16 • Teijo Pyykkönen & Erkki Vasara:

Viinamäen Urheilumiehet – urheilu ja raittius 1900-luvulla
Urheilussa etsitään kerran hylättyä raittiusaatetta. (1999, 44 s.)

Nro 15 • Seppo Pänkäläinen:

Suomalainen urheilujournalismi
Synteesi urheilujournalismista, miten tähän on päädytty ja miten tästä eteenpäin. Mukana alan bibliografia (1998, 40 s.).

Nro 14 • Hannu Itkonen:

Urheilun uhrin
Urheilu tuottaa sankareita ja yhä enemmän myös uhreja (1997, 36 s.).

Nro 13 • Jouko Kokkonen, Teijo Pyykkönen:

Liikuntamatka kansalaisyhteiskuntaan
Järjestöjen ja julkishallinnon ohjaama liikunta on jännittävällä matkalla yritys- ja yksilövetoisempaan tulevaisuuteen (1996, 36 s.).

Nro 12 • Vesa Ilmaranta, Teijo Pyykkönen, Arto Nyysönen:

Jaana Pulssi ja lopullinen ratkaisu
Sarjakuva-albumi urheilun ja yhteiskunnan värikkästä suhteesta 2000-luvun alussa (1996, 32 s.).

Nro 11 • Harri Vertio:

Terveysteksti! – arki haastaa liikunnan.
Tie terveyteen ja liikunnan harrastamiseen löytyy ymmärtämällä ihmisten erilaisuutta ja heidän arkipäiväänsä (1996, 32 s.).

Nro 10 • Teijo Pyykkönen, Juha Kanerva:

500 urheilukirjaa
Suomalaiset liikuntakirjat vuosilta 1980–95. Urheilukirjojen hylly on kirjava, jännittävä ja totinen (1996, 52 s.).

Nro 9 • Teijo Pyykkönen & työryhmä:

Liikunta aikakauslehtien vankina
Liikuntalehdissä juhlivat herrat ja hauikset, kauniit ja kulutuskykyiset (1996, 36 s.).

Nro 8 • Jouko Kokkonen (toim. Teijo Pyykkönen):

Liikuntaa mielikuvissa
Suomalaisten liikuntamielikuvat eivät aina vastaa todellisuutta, mutta ne on otettava tosissaan (1995, 44 s.).

Nro 7 • Pekka Rissanen, Hannu Valtonen, Kimmo Asikainen:

Liikunta lamassa – lama liikunnassa?
Lama mullisti liikuntatalouden, mutta ei liikuntaa (1995, 24 s.).

Nro 6 • Hannu Itkonen:

Mitta hihassa, piikki lihassa
Urheiluvilppi kukoistaa ja venyy tarpeen mukaan – huomenna-kin (1994, 30 s.).

Nro 5 • Teijo Pyykkönen, Jouko Kokkonen:

Kolhoosista kuntoklubille
Viron liikunta teki täyskäännöksen (1994, 52 s.).

Nro 4 • Jouko Kokkonen:

Ystävyyttä ja yhteistyötä, atleetit!
Suomen ja Venäjän liikuntayhteistyössä kaikki on pantu uusiksi (1994, 44 s.).

Nro 3 • Markku Ojanen (toim. Teijo Pyykkönen):

Lennokas askel, pilvetön mieli
Liikunnalla on ja ei ole yhteyttä psyykkiseen terveyteen (1994, 32 s.).

Nro 2 • Teuvo Tuomi:

Muistatko Mareen?
Rotusorto kuoli Etelä-Afrikassa, mutta vain virallisesti (1994, 40 s.).

Nro 1 • Teuvo Tuomi:

Tietoa – Unelmia – Akrobatiaa
Liikunnan tiedonvälityksen viidakossa pärjää kun tunnistaa liikunnan erilaiset tietoinstituutiot (1994, 37 s.).

Impulssin hinta on 15 €/kpl + toim. kulut

Lisätietoja ja tilaukset:

tuula.valli@lts.fi, 010 778 6601, www.lts.fi

Liikuntatieteellinen Seura / Stadion, eteläkaarre, 00250 Helsinki

Sanna Ojajärvi, Sanna Valtonen,
Teijo Pyykkönen

Liikuntalaiva tietomerellä

- navigointia politiikan ja julkisuuden tuulissa

Liikunnan tietomerta ei tarvitse juoda tyhjiin siellä pärjätäkseen. Pahimmat karikot välttää, kun tarkistaa tietoon ja tiedeviestintään liittyviä käsityksiään, panostaa verkostotyöhön, hyödyntää julkisuutta sekä kuuntelee ja stimuloi kansalaiskeskustelua. Lopuksi voi miettiä brändäämistä, liikuntaan ja urheiluun liittyvien sekavien mielikuvien kirkastamista.

Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi nro 27

ISBN 978-951-8982-93-0 • ISSN 1237-0576